

Znowelizowany Kodeks postępowania karnego
w pracy prokuratora i sędziego

MICHAŁ KUROWSKI

Zagadnienia ogólne i postępowanie przygotowawcze

KRAJOWA SZKOŁA SĄDOWNICTWA I PROKURATURY
KRAKÓW 2015 R.

Seria: *Znowelizowany Kodeks postępowania karnego w pracy prokuratora i sędziego*
Tytuł: *Zagadnienia ogólne i postępowanie przygotowawcze*
Autor: dr Michał Kurowski, prokurator Prokuratury Okręgowej w Łodzi, adiunkt
w Katedrze Postępowania Karnego i Kryminalistyki Uniwersytetu Łódzkiego

© Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury, 2015
ul. Przy Rondzie 5
31-547 Kraków

Opracowanie redakcyjne, druk i dystrybucja
Grupa Wydawnicza LUMINA

ISBN 978-83-94-946-1-4

Spis treści

Wykaz skrótów	5
Słowo wstępne	7
Rozdział 1. Zmiany w zakresie nowelizacji o charakterze ogólnym (wybrane instytucje)	9
1. Prawo do obrony formalnej i posiadania pełnomocnika	9
1.1. Obrona obligatoryjna	12
1.2. Obrona fakultatywna	15
1.3. Pełnomocnik	18
2. Doręczenia i terminy	20
Rozdział 2. Środki przymusu procesowego	23
1. Zatrzymanie	23
Rozdział 3. Środki zapobiegawcze	27
1. Podstawy stosowania środków	27
2. Tymczasowe aresztowanie	29
2.1. Podstawa dowodowa	29
2.2. Treść wniosku	31
2.3. Uzasadnienie postanowienia	33
2.4. Procedowanie w przedmiocie tymczasowego aresztowania	33
2.5. Terminy stosowania tymczasowego aresztowania	34
2.6. Areszt warunkowy	35
2.7. Zatrzymanie w ramach listu gończego	35
3. Częściowy przepadek poręczenia majątkowego	36
4. Zmiany w zakresie zaskarżalności	37
5. Zabezpieczenie majątkowe	38
6. Projektowane zmiany w zakresie środków zapobiegawczych	41
Rozdział 4. Postępowanie przygotowawcze	43
1. Uwagi ogólne	43
2. Dostęp do akt w postępowaniu przygotowawczym	47
3. Uprawnienia pokrzywdzonego	55
3.1. Pouczenia	55
3.2. Wnioski o naprawienie szkody (art. 49a KPK)	57

4. Postępowanie przygotowawcze – przebieg	58
4.1. Śledztwo	58
4.1.1. Organy śledztwa	60
4.1.2. Dokumentowanie czynności w śledztwie	62
4.2. Dochodzenie	64
4.2.1. Organy dochodzenia	65
4.2.2. Czas trwania dochodzenia	66
4.2.3. Zakres przedmiotowy dochodzenia	66
4.2.4. Czynności dochodzenia	68
4.2.5. Konsekwencje zakończenia postępowania przygotowawczego w formie dochodzenia	70
4.3. Czynności końcowe postępowania przygotowawczego	71
4.3.1. Przebieg czynności	72
4.3.2. Ograniczenie uprawnień pokrzywdzonego	77
4.3.3. Postanowienie o zamknięciu śledztwa/dochodzenia	81
5. Sposoby zakończenia postępowania przygotowawczego	82
5.1. Zawieszenie postępowania	82
5.2. Sposoby definitywnego zakończenia postępowania	83
5.2.1. Akt oskarżenia	83
5.2.2. Wniosek o warunkowe umorzenie postępowania	93
5.2.3. Wniosek o skazanie bez przeprowadzania rozprawy	95

Rozdział 5. Umorzenie postępowania na podstawie art. 59a KK

1. Przesłanki stosowania instytucji	99
1.1. Zagrożenie karą	100
1.2. Naprawienie szkody lub zadośćuczynienie za doznaną krzywdę	100
1.3. Niekaralność	101
1.4. Wniosek pokrzywdzonego	102
1.5. Potrzeba realizacji celów kary jako przesłanka negatywna	103
2. Stosowanie instytucji w postępowaniach wielopremiotowych	103
3. Podstawa decyzji o umorzeniu postępowania	104
4. Rozstrzygnięcie w przedmiocie wniosku pokrzywdzonego o umorzenie postępowania	105

Rozdział 6. Przepisy intertemporalne

Wybrana literatura

Wykaz skrótów

1. Źródła prawa

- KC Ustawa z dnia 23.4.1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz.U. z 2014 r., poz. 121)
- KK Ustawa z dnia 6.6.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 1997 r., Nr 88, poz. 553 ze zm.)
- KKS Ustawa z dnia 10.9.1999 r. – Kodeks karny skarbowy (tekst jedn.: Dz.U. z 2013 r., poz. 186 ze zm.)
- Konstytucja RP Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2.4.1997 r. (Dz.U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 ze zm.)
- KPK Ustawa z dnia 6.6.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1997 r., Nr 89, poz. 555 ze zm.)

2. Organy, instytucje i organizacje

- NSA Naczelnny Sąd Administracyjny
- SA sąd apelacyjny
- SN Sąd Najwyższy
- TK Trybunał Konstytucyjny

3. Publikatory

- CBOSA Centralna Baza Orzeczeń Sądów Administracyjnych
- CzPKiNP Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych
- Dz.U. Dziennik Ustaw
- KKSSiP Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury
- KZS Krakowskie Zeszyty Sądowe
- OSA Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego
- OSNKW Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Izba Karna Wojskowa
- OSNwSK Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych
- OSP Orzecznictwo Sądów Polskich
- OTK ZU Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, Zbiór Urzędowy
- OTK-A Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, Seria A
- Pal. Palestra
- PiP Państwo i Prawo

Prok. i Pr.	Prokuratura i Prawo
Prok. i Pr.-wkł.	Prokuratura i Prawo – wkładka
RPEiS	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
St. Pr.-Ek.	Studia Prawno-Ekonomiczne
WPP	Wojskowy Przegląd Prawniczy
WSS	Wrocławskie Studia Sądowe

4. Inne skróty

arg.	argumentacja
art.	artykuł
el.	publikacja elektroniczna
m.in.	między innymi
n.	następny (-a)
np.	na przykład
Nr/nr	numer
<i>op. cit.</i>	<i>opus citatum</i> (łac. dzieło cytowane)
pkt	punkt
por.	porównaj
post.	postanowienie
poz.	pozycja
r.	rok
red.	redaktor (-rzy)
s.	strona
t.	tom
tekst jedn.	tekst jednolity
uchw.	uchwała
ust.	ustęp
ww.	wyżej wymienione
w zw.	w związku
wyd.	wydanie
wyr.	wyrok
z.	zeszyt
zd.	zdanie
ze zm.	ze zmianami
zob.	zobacz

Słowo wstępne

Niniejsza publikacja została w całości poświęcona nowelizacji Kodeksu postępowania karnego, która wejdzie w życie dnia 1.07.2015 r., ze szczególnym uwzględnieniem pracy sędziego i prokuratora. Ma ona głównie charakter praktyczny, ale nie tylko, gdyż uwzględniono w niej także bogate piśmiennictwo i orzecznictwo dotyczące obowiązującego jeszcze stanu prawnego, o ile pozostało aktualne w kontekście dokonanych zmian. W zakresie, w jakim było to możliwe, wskazano również na pojawiające się już w piśmiennictwie zapatrywania na nowe instytucje prawne. Pierwotnie opracowanie pt. *Zagadnienia ogólne i postępowanie przygotowawcze* miało w głównej mierze stanowić – wobec braku na rynku podręczników i komentarzy omawiających całościowo problematykę nowelizacji – pomoc dla praktyków prawa w przygotowaniu się do stosowania prawa karnego procesowego w nowej formule. Oczywiście publikacja ta nie daje odpowiedzi na wszystkie pytania, ponieważ jest to niemożliwe z kilku powodów. Po pierwsze, do czasu oddania jej do druku nieznaną była jeszcze treść przepisów mających kluczowe znaczenie dla stosowania instytucji kodeksowych w postępowaniu przygotowawczym. Chodzi tu w szczególności o brak rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w zakresie regulaminu wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek prokuratury dostosowanego do zmienionej procedury. Po drugie zaś, zakres zmian nowelizacji jest na tyle szeroki i dotyka tak różnych kwestii, że jego omówienie jest niemożliwe z uwagi na ograniczone ramy niniejszej publikacji. Mam jednak nadzieję, że zaprezentowane rozwiązania znajdą uznanie i będą pomocne w praktyce stosowania prawa.

Uwzględniając okoliczność, iż publikacja *Zagadnienia ogólne i postępowanie przygotowawcze* ma stanowić jedną z pierwszych prób reasumpcji nowelizacji o charakterze całościowym, postanowiono w znacznej części zachować układ kodeksowy – taki zabieg ułatwi czytelnikom poruszenie się po tekście. Z tego powodu w pierwszej części, poświęconej zmianom o charakterze ogólnym, omówiono część rozwiązań nowelizacji. Jako że głównym obszarem, którego dotyczy niniejsza publikacja jest postępowanie przygotowawcze, pominięto te zmiany, które powinny zostać szczegółowo przedstawione w ramach postępowania jurysdykcyjnego (jak np. kwestia dowo-

dzenia przed sądem, czy pozycji stron postępowania w tej jego fazie). Drugą część publikacji zajmuje problematyka środków zapobiegawczych. Zmiany dokonane w tej części rzutują zarówno na postępowanie przygotowawcze, jak i postępowanie jurysdykcyjne. W praktyce jednak to właśnie w tej pierwszej fazie postępowania stosowanie ich jest najczęstsze i to praktyczne ujęcie spowodowało konieczność szczegółowego ich omówienia. Część trzecia to zaprezentowanie zmian w postępowaniu przygotowawczym. W pierwszej kolejności przedstawione zostały pewne zapatrywania modelowe, następnie szczegółowo omówiono przebieg postępowania. Pomimo że nowa instytucja, tj. umorzenie postępowania na podstawie art. 59a KK, nie jest zmianą Kodeksu postępowania karnego, zdecydowano się na poświęcenie jej odrębnego rozdziału. *De facto* bowiem instytucja ta może mieć niebagatelny wpływ na tok postępowania. Pierwotnie planowano omówić ją jako jeden z elementów nowych uprawnień pokrzywdzonego, jednakże wielość zagadnień (w tym i praktycznych) spowodowała konieczność wyodrębnienia jej jako osobnej jednostki redakcyjnej. Ostatnia część publikacji poświęcona została zagadnieniom o charakterze intertemporalnym. Problematyka tam omówiona dotyczy nie tylko postępowania przygotowawczego, ale i postępowania jurysdykcyjnego.

Dostrzegając, iż przedstawiona Państwu publikacja nie rozwiąże wszelkich wątpliwości, mam nadzieję, że umożliwi choć częściowe rozwiązanie problemów, jakie mogą się pojawić od dnia 1.7.2015 r., i będzie postrzegana równie pozytywnie jak *Nowa kodyfikacja karna. Kodeks postępowania karnego. Krótkie komentarze*, omawiająca pierwotne brzmienie Kodeksu postępowania karnego.

Autor

Rozdział 1. Zmiany w zakresie nowelizacji o charakterze ogólnym (wybrane instytucje)

1. Prawo do obrony formalnej i posiadania pełnomocnika

Wskazać należy na zasadniczą zmianę charakteru i rodzaju obrony sprawowanej w postępowaniu karnym. Do udziału w postępowaniu karnym dopuszczono w znacznie szerszym zakresie radców prawnych. Do dnia 30.6.2015 r. (począwszy od dnia 8.6.2010 r.¹) zgodnie z art. 88 KPK pełnomocnikiem w postępowaniu karnym oprócz adwokata² może być bowiem radca prawny (podmiot uprawniony na podstawie ustawy z dnia 6.7.1982 r. o radcach prawnych³). Z zakresu przedstawicielstwa procesowego, w obowiązującym do końca czerwca 2015 r. stanie prawnym, radcy prawnemu powierzono jednak jedynie prawo reprezentowania pokrzywdzonego. Natomiast zgodnie z przepisami o adwokaturze osoba uprawniona posiada prawną możliwość występowania zarówno w charakterze obrońcy oskarżonego, jak i pełnomocnika (pokrzywdzonego, oskarżyciela posiłkowego, oskarżyciela prywatnego, a także powoda cywilnego)⁴.

W świetle art. 82 KPK w brzmieniu od dnia 1.7.2015 r. obrońcą w postępowaniu karnym może być zarówno osoba uprawniona wedle przepisów ustawy o adwokaturze, jak i ustawy o radcach prawnych. Systemowo zatem rozszerzono zakres podmiotów uprawnionych do wykonywania czynności obrończych w postępowaniu karnym. Brak jest jakiegokolwiek ograniczenia o cha-

¹ Por. R. Olszewski, *Procesowa funkcja pełnomocnika w postępowaniu karnym skarbowym*, (w:) *Funkcje procesu karnego, Księga jubileuszowa Profesora Janusza Tylmana*, Warszawa 2011, s. 377.

² Ustawa z dnia 26.5.1982 r. – Prawo o adwokaturze, tekst jedn.: Dz.U. z 2014 r., poz. 635 ze zm.

³ Tekst jedn.: Dz.U. z 2014 r., poz. 637 ze zm.

⁴ D. Świecki, *Czynności procesowe obrońcy i pełnomocnika w sprawach karnych*, Warszawa 2011, s. 36.

rakterze przedmiotowym, bo i trudno sobie wyobrazić takie w postępowaniu karnym w zakresie prawa wykonywania czynności obrończych. Jak się wydaje, powyższa modyfikacja (rozszerzenie zakresu podmiotów uprawnionych do świadczenia pomocy jako obrońca) współgra z uprawnieniami do żądania tej pomocy po stronie oskarżonych, a więc zwiększonym zapotrzebowaniem na podmioty fachowe świadczące tę pomoc.

Wskazana zmiana nowelizacyjna pociąga za sobą modyfikację przepisów szczególnych dotyczących instytucji procesowych, dla przykładu m.in. art. 244 § 2 KPK. Nie ma to generalnie wpływu na sam tok postępowania karnego, ale związane jest z przemodelowaniem kręgu podmiotów uprawnionych do wykonywania funkcji obrońcy.

Wskazać należy, iż w zakresie obrony z wyboru ustawodawca nie wprowadza zasadniczej ingerencji w te przepisy. Uprawnienia do wyznaczenia obrońcy z wyboru (art. 83 KPK) czy też pełnomocnika (art. 88 KPK w zw. z art. 83 KPK) nie uległy bowiem zmianie, podobnie jak normy prawne związane z granicami upoważnienia do wykonywania określonych czynności (art. 84 KPK). Nowe uregulowania art. 81 KPK, § 2 art. 84 KPK oraz art. 82 KPK dotyczą zaś jedynie rozszerzenia uprawnienia do wydania zarządzenia o wyznaczeniu obrońcy również na referendarza sądowego oraz wskazania, że do czynności w ramach pomocy prawnej może zostać wyznaczony zarówno adwokat, jak i radca prawny.

W sposób jednoznaczny uregulowano natomiast kwestie związane z biegiem terminu przy jednoczesnym istnieniu przymusu adwokacko-radcowskiego dla dokonania określonej czynności procesowej. Zgodnie bowiem z art. 127a KPK ustawodawca wprowadził szereg udogodnień dla strony, które jednak zarazem będą mogły być wykorzystywane dla przedłużania postępowania. Pierwszą z nich jest zawarte w § 1 wskazanego przepisu zawieszenie biegu terminu (dla strony) na czas rozpoznania jej wniosku o wyznaczenie obrońcy lub pełnomocnika z urzędu. Wydaje się, że przepis ten w sytuacji istnienia uregulowania § 2 – zgodnie z którym dla tak wyznaczonego podmiotu termin dla wykonania czynności rozpoczyna swój bieg od daty doręczenia mu postanowienia lub zarządzenia o wyznaczeniu go do określonej roli, przy równoczesnym zastrzeżeniu, że strona nie może samodzielnie wykonać czynności, oraz w świetle rozszerzonego zakresu pomocy z urzędu (art. 80a KPK i art. 87a KPK) – w postępowaniu sądowym nie ma znaczenia. W tej bowiem fazie postępowania *de facto* oświadczenie woli o wyznaczeniu pełnomocnika/obrońcy wiąże organy procesowe, narzucając im konieczność wyznaczenia takiego podmiotu. A zatem w sytuacji istnienia wniosku, o ile to nie jest kolejny wniosek (arg. z art. 80a KPK), sąd będzie zobligowany do wyznaczenia takiego podmiotu, a więc termin dla dokonania czynności rozpocznie bieg w chwili doręczenia zawiadomienia o wyznaczeniu podmiotowi fachowemu. W sytuacji odmowy wykonania czynności przez przedstawiciela facho-

wego charakter ochronny przepisu § 1 art. 127a KPK też nie będzie tu zachowany, gdyż, jak łatwo zauważyć, ochrona w postaci zawieszenia przysługuje jedynie do czasu rozstrzygnięcia wniosku, a termin dla podmiotu fachowego zaczyna swój bieg od daty zawiadomienia go o wyznaczeniu, co faktycznie – jak można przewidywać – będzie następowało po upływie terminu dla strony do dokonania czynności.

Powyższe może mieć natomiast znaczenie w postępowaniu przygotowawczym, gdzie wyznaczenie obrońcy czy pełnomocnika ma jednak charakter ograniczony koniecznością spełnienia określonych przesłanek (zob. art. 78 KPK i art. 88 KPK).

Nowelizacja zasadniczo zmienia zakres obrony obowiązkowej (ograniczając go – zob. art. 80 KPK), rozróżnia podstawy wyznaczenia obrony w postępowaniu przygotowawczym i postępowaniu sądowym (np. art. 78 KPK), a także rozszerza dostęp do pomocy prawnej z urzędu (art. 80a i art. 87a KPK).

W pierwszej kolejności zauważyć należy, iż w postępowaniu przygotowawczym pozostawiono przesłanki wyznaczania przedstawicieli procesowych stron. Zmieniony przepis art. 78 KPK odnosi się bowiem w obecnej sytuacji jedynie do postępowania przygotowawczego – użycie określenia „podejrzany” oraz zakres przepisu art. 80a KPK wskazują, że taka teza jest w całości zasadna. Wyznaczanie obrońcy w tym trybie, w zakresie przesłanek, musi być stosowane odpowiednio do wyznaczania pełnomocnika pokrzywdzonego. O takiej konieczności świadczą następujące okoliczności: pozostawienie odwołania w treści art. 88 KPK do art. 78 KPK oraz wprowadzenie uregulowania dotyczącego wyznaczania pełnomocnika w postępowaniu sądowym (art. 87a KPK).

Zauważyć jednak należy, iż przy ocenie zasadności wniosku o wyznaczenie obrońcy z urzędu konieczne jest stwierdzenie, że nie zachodzą przesłanki obrony obligatoryjnej oraz że strona procesowa nie posiada przedstawiciela ustanowionego z wyboru. Ten ostatni warunek wynika z wykładni literalnej przepisów – zarówno art. 80a jak i art. 87a zawierają stwierdzenie „jeżeli nie ma obrońcy/pełnomocnika z wyboru”, co powoduje konieczność przyjęcia, że przedstawicielstwo z wyboru wypiera przedstawicielstwo z wyznaczenia. Oczywiście przesłanki obrony obligatoryjnej dotyczą jedynie obrońcy, a nie pełnomocnika, i również one wypierają obrońcę z „innych powodów”. Co prawda zastrzeżenie takie zawarte jest wyłącznie w treści art. 80a KPK, dotyczącego postępowania sądowego, a przepis art. 78 KPK mówi jedynie o nieposiadaniu obrońcy z wyboru, to jednak przyjęć należy, iż fakt posiadania obrońcy z urzędu wyłącza możliwość wyznaczania kolejnego obrońcy w tym trybie. Z kolei wyznaczenie obrońcy z wyboru automatycznie powoduje niemożliwość wyznaczenia obrońcy z urzędu, skoro nawet wyznaczenie obrońcy w tym trybie – w sytuacji posiadania obrońcy z urzędu – powoduje zaistnienie podstawy

do cofnięcia obrony z urzędu⁵. Obrona z urzędu ma niewątpliwie subsydiarny charakter wobec obrony z wyboru. Takiego rodzaju wolę wyraził bowiem ustawodawca w treści art. 81 KPK⁶. Tak również przyjmuje się w piśmiennictwie⁷, wskazując, że w pierwszej kolejności posiadanie obrońcy to prawo oskarżonego, a zatem jego prawem jest dokonanie personalnego wyboru podmiotu, który ma go reprezentować.

1.1. Obrona obligatoryjna

W wyniku nowelizacji zakres obrony obligatoryjnej został zmieniony – z jednej strony zmniejszono krąg okoliczności skutkujących obroną obligatoryjną (art. 80 KPK), z drugiej zaś doprecyzowano niektóre przesłanki (por. art. 79 KPK).

Z uwagi na generalną zmianę podejścia do kwestii obecności oskarżonego na rozprawie głównej (prawo, a nie obowiązek – art. 374 § 1 KPK, z wyjątkiem spraw o zbrodnie – art. 374 § 1a KPK), zmianę zakresu obowiązków informacyjnych nałożonych na oskarżonego (art. 75 KPK – m.in. informowanie organów procesowych o zmianie miejsca pobytu w wyniku pozbawienia wolności w innej sprawie) oraz przyjęcie, że pozbawienie wolności nie wyłącza możliwości prowadzenia dochodzenia – ustawodawca konsekwentnie przyjmuje, że nie ma konieczności istnienia obrony obligatoryjnej wówczas, gdy sprawa jest sprawą o występki zawisłą przed sądem okręgowym, a oskarżony pozbawiony jest wolności. Wskazaną zmianę ocenić należy pozytywnie. Zauważyć trzeba, iż w sprawach, w których wniesiono akt oskarżenia przed dniem 1.7.2015 r., a w których istniała wskazana przesłanka dla obrony obowiązkowej, zgodnie z treścią art. 34 ustawy z dnia 27.9.2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, obrona ma w dalszym ciągu charakter obligatoryjny.

Kolejne zmiany dokonane w zakresie obrony obowiązkowej dotyczą doprecyzowania przesłanek art. 79 KPK. Pierwsza zmiana to przyjęcie w zakresie wieku oskarżonego uzasadniającego istnienie podstaw do obrony obligatoryjnej w miejsce pojęcia „nieletni” (pkt 1 § 1 art. 79 KPK) stwierdzenia „nie ukończył 18 lat”. Wskazany przepis precyzuje zatem okoliczności dotyczące powstania obrony obligatoryjnej z uwagi na wiek oskarżonego. Takie określenie narzuca bowiem konieczność przyjęcia, że jeżeli wszczęto postępowanie (*ad personam*) przed ukończeniem przez ten podmiot 18 roku życia, niezbędne jest ustanowienie mu obrońcy z urzędu w sytuacji, gdyby

⁵ Post. SN z dnia 3.3.2003 r., III KKN 591/00, OSNwSK 2003, poz. 469, Lex Polonica nr 369456.

⁶ D. Świecki, *op. cit.*, s. 49.

⁷ T. Grzegorzczak, (w:) T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2011, s. 377.

nie posiadał obrońcy z wyboru. Problematyczne staje się natomiast określenie, jaki charakter ma wskazana przesłanka. Na gruncie przesłanki „zachodzi uzasadniona wątpliwość co do poczytalności” przyjmowano, że ma ona charakter usuwalny i w sytuacji stwierdzenia, że brak jest tych wątpliwości, obrona traci charakter obligatoryjny⁸. Podobnie na wskazane zagadnienie zapatrjuje się Sąd Najwyższy, który stwierdził, że obrona ma charakter obligatoryjny jedynie tak długo, jak długo występują okoliczności, które ją uzasadniają. Skoro treść opinii biegłych lekarzy psychiatrów kwestię poczytalności jednoznacznie wyjaśniła, to niezależnie od tego, że ani prezes sądu, ani sąd nie cofnęli wyznaczenia obrońcy (art. 79 § 4 zd. 2 KPK), wobec niewystąpienia innych wypadków, o których mowa w art. 79 § 1 i § 2 KPK, udział obrońcy w rozprawie przestał być obowiązkowy (art. 79 § 3 KPK *a contrario*)⁹. Wydaje się zatem, że ukończenie przez oskarżonego 18 roku życia (w ustawie nie sprecyzowano, że chodzi o datę popełnienia czynu), powoduje możliwość przyjęcia, że jedynie do czasu zaistnienia wskazanego warunku (osiągnięcia określonego wieku) obrona ma charakter obligatoryjny, a po jej ustaniu przetrada się w obronę o charakterze fakultatywnym.

Drugą zmianą dotyczącą art. 79 KPK jest rozdzielenie przesłanki związanej z wątpliwościami co do poczytalności na dwa różne stany.

Pierwszy z nich dotyczy istnienia wątpliwości co do możliwości rozpoznania znaczenia czynu lub pokierowania swoim zachowaniem przez oskarżonego w czasie popełniania tego czynu, która może być ograniczona w stopniu znacznym lub wyłączona. Ustawodawca wiąże zatem kwestię poczytalności bezpośrednio z czynem zabronionym, co jest odpowiedzią na słuszną krytykę podnoszoną w piśmiennictwie w zakresie łączenia zdolności do udziału w postępowaniu z opiniowaniem co do poczytalności sprawcy¹⁰. Jednocześnie, jak się wydaje, **zawężono istnienie tych wątpliwości** jedynie do takich przypadków, w których możliwe jest podejrzewanie, iż wystąpił u oskarżonego taki stan, który powodował bądź wyłączenie poczytalności bądź co najmniej jej znaczne ograniczenie. O ile fakt ograniczenia poczytalności w stopniu niższym niż znaczny oczywiście nie ma znaczenia dla powstania obrony obligatoryjnej, to ma on znaczenie na gruncie choćby ustalania okoliczności z punktu widzenia zasad wymiaru kary (art. 53 KK).

Drugim z wyróżnionych stanów jest kwestia udziału w postępowaniu i możliwości prowadzenia obrony. Z powodów wskazanych powyżej ustawodawca oderwał możliwość uczestnictwa w rozprawie od kwestii poczytalności i powiązał ją ze stanem zdrowia psychicznego oskarżonego. Mamy zatem do

⁸ R.A. Stefański, *Ustanie obrony obowiązkowej*, PiP 2007, z. 8, s. 69.

⁹ Post. SN z dnia 10.10.2007 r., III KK 120/07, Prok. i Pr.-wkl., 2009/1, s. 13.

¹⁰ R. Kmiecik, *O poczytalności oskarżonego „w czasie postępowania” – polemicznie*, Pal. 2007, Nr 5-6, s. 92-96.

czynienia z istnieniem podstaw do stwierdzenia obrony obligatoryjnej w sytuacji, gdy zachodzi uzasadniona wątpliwość, czy stan psychiczny zdrowia oskarżonego pozwala mu na:

- udział w rozprawie,
- prowadzenie obrony w sposób samodzielny oraz rozsądny.

Nie budzi zatem wątpliwości, że w tym drugim przypadku przedmiotem opinii biegłych nie będzie poczytalność *tempore criminis*, ale stan zdrowia psychicznego oskarżonego *tempore procedendi* i jego wpływ na możliwość:

- udziału w rozprawie,
- prowadzenia obrony w sposób samodzielny i rozsądny.

Ze wskazaną zmianą powiązana została również zmiana w zakresie instytucji opiniowania przez biegłych psychiatrów. Tu bowiem w art. 202 § 5 KPK ustawodawca zdecydował się na określenie, co ma zawierać treść opinii biegłych psychiatrów, wskazując, że ma to być również odpowiedź na pytanie, jaki jest aktualny stan zdrowia psychicznego oskarżonego i czy pozwala mu on na podjęcie obrony w sposób samodzielny i rozsądny. Już w przypadku poprzedniego brzmienia przepisu wskazywano w literaturze na konieczność powiązania art. 202 § 5 KPK z art. 79 § 4 KPK i uzyskania stanowiska biegłych co do możliwości podjęcia samodzielnej obrony przez oskarżonego¹¹. Zmiana nowelizacyjna wymaga określenia nie tylko, czy obrona ta będzie mogła być realizowana w sposób samodzielny, ale dodatkowo jeszcze, czy będzie ona miała charakter obrony rozsądnej. To ostatnie pojęcie jest mocno niejasne.

Wskazać należy, iż odnośnie do stanu psychicznego ustawodawca przewiduje możliwość cofnięcia obrony z urzędu. Podobnie jak w poprzednim stanie prawnym, obrona nie ustaje tu *ex lege*¹², ale wymaga to decyzji sądu lub prezesa sądu (art. 79 § 4 KPK). Opinia biegłych o tyle wiąże wskazane organy, że w sytuacji ustania jednego z dwóch opisanych tam stanów podmioty te zwalniają obrońcę z jego obowiązków. Modyfikacja przepisu powoduje, że zwolnienie ma charakter obowiązkowy, chyba że zachodzą inne okoliczności przemawiające za tym, aby oskarżony miał obrońcę. Jest to uregulowanie odmienne od poprzedniego brzmienia przepisu, który jedynie przewidywał taką możliwość, a nie narzucał konkretnego rozstrzygnięcia. **Okolicznościami skutkującymi koniecznością zwolnienia obrońcy są:**

- stwierdzenie, że poczytalność oskarżonego w czasie czynu nie była wyłączona lub ograniczona w stopniu znacznym,
- stan zdrowia (aktualny) pozwala mu na wzięcie udziału w postępowaniu i prowadzenie obrony w sposób samodzielny i rozsądny.

¹¹ M. Kurowski, (w:) B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, Warszawa 2013, s. 652.

¹² K. Eichstaedt, (w:) B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki (red.), *op. cit.*, s. 361.

Wskazane warunki muszą zostać spełnione łącznie, aby uprawnione było przyjęcie, że ustala podstawa do istnienia obrony obligatoryjnej.

Zaznaczyć należy, iż nie uległ modyfikacji przepis § 2 art. 79 KPK w zakresie, w jakim przewiduje on obronę obligatoryjną z uwagi na istnienie okoliczności utrudniających obronę, a zatem obrona ta może zostać ustanowiona zarówno na wniosek oskarżonego, jak i z urzędu¹³.

1.2. Obrona fakultatywna

Oczywiście w przypadku obrony fakultatywnej (podobnie jak i obligatoryjnej) pierwszeństwo ma decyzja o wyborze obrońcy dokonywana przez stronę postępowania, a dopiero w sytuacji jej braku można rozważać istnienie podstaw do wyznaczenia obrony z urzędu¹⁴.

Jak już wskazano na wstępie niniejszego działu, w zakresie omawianej problematyki należy rozróżnić przesłanki wyznaczenia obrońcy z urzędu w zależności od fazy postępowania.

W postępowaniu przygotowawczym podstawą wyznaczenia obrońcy z urzędu jest obecnie jedynie art. 78 KPK (z tym zastrzeżeniem, że również w tej fazie postępowania mogą pojawić się przedstawiciele procesowi stron *ad hoc* – dla wykonania określonej czynności). Wskazana norma prawna przewiduje, że podejrzany może żądać wyznaczenia mu obrońcy z urzędu, jeżeli spełnia kumulatywnie następujące przesłanki:

- 1) nie posiada obrońcy z wyboru,
- 2) nie jest w stanie ponieść kosztów obrony bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania siebie i rodziny.

Zatem zmiana przepisu polega jedynie na przypisaniu tej drugiej przesłanki do postępowania przygotowawczego. Tym samym pozostaje aktualne orzecznictwo wypracowane na gruncie omawianej instytucji. W szczególności aktualne pozostają rozważania w zakresie tego, że to na oskarżonym (obecnie podejrzanym) ciąży obowiązek należytego wykazania, iż przesłanka ta jest spełniona¹⁵.

Wskazać należy, iż zarządzenie prezesa sądu o odmowie wyznaczenia w takiej sytuacji obrońcy jest zaskarżalne. Do takiego wniosku prowadzi konieczność uwzględnienia wyroku TK z dnia 8.10.2013 r. (K 30/11)¹⁶, który stwierdził, że:

„1. Art. 81 § 1 ustawy z dnia 6.6.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 89, poz. 555 ze zm.) w zakresie, w jakim nie przewiduje sądowej kon-

¹³ T. Grzegorzczak, (w:) T. Grzegorzczak, J. Tylman, *op. cit.*, s. 340.

¹⁴ *Ibidem*, s. 377.

¹⁵ Por. K. Eichstaedt, (w:) B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki (red.), *op. cit.*, s. 352-353.

¹⁶ Dz.U. z 2013 r., poz. 1262.

troli zarządzenia prezesa sądu o odmowie wyznaczenia obrońcy z urzędu dla oskarżonego, który złożył wniosek w trybie art. 78 § 1 ustawy – Kodeks postępowania karnego, jest niezgodny z art. 42 ust. 2 w zw. z art. 45 ust. 1 i z art. 78 Konstytucji RP.

2. Art. 78 § 2 ustawy powołanej w punkcie 1 w zakresie, w jakim nie przewiduje zaskarżenia postanowienia sądu o cofnięciu wyznaczenia obrońcy z urzędu, jest niezgodny z art. 78 w zw. z art. 42 ust. 2 Konstytucji.”

Powołane orzeczenie o niekonstytucyjności norm prawnych powoduje konieczność przyjęcia, że na podstawie norm Konstytucji wywieść należy uprawnienie do zaskarżenia zarządzenia czy to o odmowie wyznaczenia obrońcy z urzędu, czy też o cofnięciu takiej obrony.

Na gruncie postępowania jurysdykcyjnego nie znajdzie zastosowania przepis art. 78 KPK, bowiem podstawą żądania wyznaczenia obrońcy z urzędu jest przepis art. 80a KPK. Przesłankami wyznaczenia obrońcy są tu:

- 1) złożenie wniosku przez oskarżonego,
- 2) ustalenie, że nie ma on obrońcy z wyboru,
- 3) ustalenie, że nie zachodzą okoliczności skutkujące obroną obligatoryjną opisaną w art. 79 § 1 lub § 2 KPK albo art. 80 KPK.

De facto zatem każdy wniosek oskarżonego o wyznaczenie mu obrońcy przy spełnieniu przesłanek wskazanych w punktach 2 i 3 będzie powodował konieczność wyznaczenia mu obrońcy z urzędu. W zakresie przesłanek dla wyznaczenia obrońcy z urzędu przepis art. 80a § 1 KPK stosuje się również w sytuacji wnioskowania o wyznaczenie obrońcy dla dokonania konkretnej czynności procesowej w toku postępowania karnego. Tym samym w postępowaniu przygotowawczym wniosek o wyznaczenie obrońcy musi spełniać wymóg określony w art. 78 KPK, chyba że przepis szczególny będzie stanowił odmiennie. Tak ustawodawca czyni np. w art. 249 § 5 KPK w zakresie wyznaczenia obrońcy do udziału w posiedzeniu w przedmiocie zastosowania bądź przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania.

W sytuacji uwzględnienia wniosku o wyznaczenie obrońcy w tym trybie jego udział w rozprawie głównej jest obowiązkowy (art. 80a § 1 zd. 2 KPK). Jest to zatem regulacja odmienna od zakresu obowiązkowego udziału obrońcy w sytuacji obrony obligatoryjnej, gdyż według art. 79 § 3 KPK podmiot ten musi uczestniczyć zarówno w rozprawie, jak i w tych posiedzeniach, w których udział oskarżonego jest obowiązkowy.

Dość nieprecyzyjnie ustawodawca wypowiedział się w przedmiocie terminu dla złożenia wskazanego wniosku. Czyni to bowiem w art. 353 § 3 KPK łącznie dla wniosku o wyznaczenie obrońcy w trybie art. 80a KPK, jak i złożenia wniosku przez oskarżonego pozbawionego wolności w przedmiocie doprowadzenia go na rozprawę. Zgodnie ze wskazanym przepisem wniosek ten powinien być złożony w terminie 7 dni od daty doręczenia wezwania lub zawiado-

mienia (w zależności od kategorii postępowania obecność oskarżonego to teraz jego prawo – art. 374 § 1 KPK, lub obowiązek – art. 374 § 1a KPK). Wnioski złożone we wskazanym terminie będą zatem podlegały rozpoznaniu zawsze i zawsze będą musiały być uwzględnione. Ta sytuacja nie stwarza znaczących problemów. Odmiennie rzecz się ma z wnioskami złożonymi po terminie – tu bowiem ustawodawca przewidział, że wnioski takie będą podlegały uwzględnieniu, jeżeli nie spowoduje to konieczności odroczenia rozprawy. Takie ujęcie prowadzi do wniosku, że faktycznie ustawodawca nie wprowadza żadnego limitu dla składania przez oskarżonego wniosku o wyznaczenie mu obrońcy. Brak sformułowania, że chodzi o pierwszą rozprawę, oraz przyjęcie, że termin biegnie od doręczenia zawiadomienia lub wezwania (bez określenia, czy chodzi o pierwszą czy kolejną rozprawę), skutkuje tym, że nie można uznać, iż ustawa przewiduje tu jedynie możliwość złożenia wniosku przed pierwszą rozprawą główną. Niebezpieczne jest również to, że ustawodawca przyjął konieczność rozpoznania wniosku w każdej sytuacji, gdy nie spowoduje to konieczności odroczenia rozprawy, co pozwala na stwierdzenie, że wniosek ten musi być rozpoznany i uwzględniony, choćby miało to prowadzić do przerwania rozprawy. W tej sytuacji pojawia się pytanie, jak należy rozumieć sformułowanie „udział obrońcy w rozprawie jest obowiązkowy” w sytuacji, gdy wniosek taki zostanie złożony przed ostatnią rozprawą.

Dwa możliwe ujęcia to: przyjęcie, że chodzi tu o udział w całej rozprawie lub w rozprawie od chwili ustanowienia na skutek złożenia wniosku.

Pierwsze powodowałoby konieczność przyjęcia, że w sytuacji orzekania we wcześniejszej fazie (przed ustanowieniem obrońcy) bez obrońcy dochodzi zawsze do obrazy przepisów prawa procesowego. Odnosząc się w tym miejscu do treści art. 439 § 1 pkt 10 KPK, zauważyć należy, iż dotyczy on dwóch sytuacji (wobec nieobjęcia wskazanym przepisem art. 80a KPK), a mianowicie:

- niewyznaczenia obrońcy w sytuacji istnienia podstaw z art. 79 § 1 i § 2 lub art. 80 KPK,
- pomimo wyznaczenia obrońcy w warunkach wskazanych wyżej przepisów nie brał on udziału w czynnościach, w których jego udział był obowiązkowy.

Takie ujęcie podstawy odwoławczej wskazanej w art. 439 § 1 pkt 10 KPK powoduje, że **zarówno sytuacja niewyznaczenia obrońcy pomimo istnienia wniosku oskarżonego, jak i nieuczestniczenia przez ten podmiot w rozprawie, nie będzie stanowiła bezwzględnej przyczyny odwoławczej**¹⁷.

Drugie ujęcie nakazuje przyjęcie, iż obowiązek udziału przez obrońcę powstaje dopiero z chwilą wyznaczenia go w sprawie. Za tym stanowiskiem przemawia zarówno wykładnia literalna przepisu, jak i systemowa. Nie budzi

¹⁷ D. Świecki, (w:) B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki (red.), *op. cit.*, t. II, s. 450-451.

bowiem wątpliwości, że tak długo, jak długo oskarżony nie złoży wniosku i wniosek ten nie zostanie uwzględniony, nie istnieje konieczność uczestnictwa obrońcy w rozprawie. Obowiązek udziału obrońcy w rozprawie powstaje zatem w momencie jego wyznaczenia na podstawie art. 80a § 1 KPK.

Zauważyć należy, iż odmiennie kształtuje się podstawa do wyznaczenia nowego obrońcy w miejsce dotychczasowego w sytuacji, gdy stosunek obrończy nie wygaś. Przepis art. 81 § 1 KPK odnosi się do wyznaczenia obrońcy z urzędu w sytuacjach wskazanych w art. 78 KPK, art. 79 § 1 i 2 KPK i art. 80 KPK – jak się wydaje – w toku postępowania przygotowawczego. Poza zakresem jego regulacji pozostaje uprawnienie z art. 80a KPK. Podstawę do wnioskowania o zmianę obrońcy z urzędu w toku postępowania jurysdykcyjnego stanowi bowiem art. 378 § 2 KPK¹⁸.

Dodatkowym zastrzeżeniem przy obronie z urzędu na podstawie art. 80a KPK jest § 3 tego przepisu, zgodnie z którym ponowne wyznaczenie w tym trybie obrońcy będzie możliwe jedynie w szczególnie uzasadnionych wypadkach. Jak wskazano powyżej, nie chodzi tu o zmianę istniejącego stosunku obrończego (zmiana osoby wykonującej funkcję obrońcy), gdyż tę sytuację reguluje powołany powyżej art. 378 § 2 KPK. Zakresem regulacji omawianego przepisu objęta jest zatem sytuacja ustania stosunku obrończego z urzędu, np. w wyniku wyznaczenia przez oskarżonego obrońcy z wyboru, co powoduje ustanie podstaw do obrony z urzędu¹⁹ i następnie wypowiedzenia tej umowy. W takiej sytuacji jedynie wyjątkowo możliwe będzie ponowne wyznaczenie obrońcy.

1.3. Pełnomocnik

W zakresie uregulowania dotyczącego pełnomocnika ustawodawca nie nowelizuje art. 87 KPK stanowiącego legitymację dla innej strony niż oskarżony do ustanowienia sobie pełnomocnika, zresztą również osoba inna niż strona może ustanowić sobie pełnomocnika czy też wnieść o jego wyznaczenie z urzędu²⁰. Pełnomocnictwo może zostać nawiązane z mocy umowy pomiędzy stroną a osobą uprawnioną do świadczenia pomocy prawnej bądź wskutek wyznaczenia pełnomocnika z urzędu. Kwestie pełnomocnictwa z wyboru nie uległy zasadniczej zmianie. Odmiennie natomiast kształtuje się kwestia pełnomocnictwa z urzędu.

Wskazać bowiem należy, że również w zakresie pełnomocnika ustawodawca postanowił wyróżnić dwie odrębne podstawy dla jego wyznaczenia.

W postępowaniu przygotowawczym podstawą do wyznaczenia pełnomocnika z urzędu jest art. 78 KPK stosowany odpowiednio poprzez odesłanie

¹⁸ T. Grzegorzcyk, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Kraków 2008, s. 265.

¹⁹ T. Grzegorzcyk, (w:) T. Grzegorzcyk, J. Tylman, *op. cit.*, s. 381.

²⁰ D. Świecki, *op. cit.*, s. 52.

z art. 88 KPK. Na marginesie zauważyć należy, iż mimo nowelizacji ustawodawca nie zmienił art. 88 KPK i nie zawarł w nim odwołania do art. 81 KPK, co powoduje, że w dalszym ciągu pozostaje wątpliwe, kto jest uprawnionym do wyznaczenia pełnomocnika z urzędu w postępowaniu przygotowawczym. Generalnie bowiem decyzję w tym przedmiocie powinien wydać przewodniczący wydziału właściwego do wyznaczenia obrońcy, a spersonifikować powinna go właściwa rada adwokacka czy izba radców prawnych. W praktyce przyjęło się jednak, że dokonuje tego prezes sądu na podstawie art. 93 § 2 KPK²¹.

Przesłankami wyznaczenia pełnomocnika z urzędu w postępowaniu przygotowawczym są zatem:

- nieposiadanie pełnomocnika z wyboru,
- brak możliwości poniesienia kosztów reprezentacji procesowej bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania siebie i rodziny.

W zakresie postępowania sądowego ustawodawca wprowadza odrębną podstawę wyznaczenia pełnomocnika z urzędu (nowy art. 87a KPK).

Zgodnie z brzmieniem przepisu art. 87a § 1 KPK strona inna niż oskarżony ma prawo domagać się wyznaczenia pełnomocnika z urzędu w postępowaniu sądowym wówczas, gdy:

- złoży stosowny wniosek,
- nie posiada pełnomocnika z urzędu.

Jak wynika z treści przepisu, brak jest innych przesłanek warunkujących wyznaczenie pełnomocnika dla tego podmiotu. Tym samym spełnienie powyższych dwóch przesłanek powoduje po stronie sądu konieczność ustanowienia takiego przedstawiciela procesowego. Jednocześnie ustawodawca nie przewidział żadnego terminu dla złożenia wniosku. Powyższe wskazuje, że wniosek taki może zostać złożony w każdym czasie, aż do prawomocnego zakończenia postępowania. Przepis art. 87a § 1 KPK znajdzie również zastosowanie w zakresie podstaw wyznaczenia pełnomocnika w przypadku wyznaczenia pełnomocnika dla poszczególnych czynności (§ 2 art. 87a KPK).

W związku z wprowadzeniem wskazanego uprawnienia ustawodawca nakłada obowiązek pouczenia podmiotów uprawnionych zarówno o powyższym, jak i o możliwości – w zależności od wyniku postępowania – obciążenia ich kosztami związanymi z wyznaczeniem pełnomocnika. Pouczenie takie aktualizuje się jedynie wobec podmiotu, który posiada status strony w postępowaniu sądowym (arg. z art. 87a § 1 KPK), przy doręczaniu zawiadomienia o wyznaczeniu terminu rozprawy oraz terminu posiedzenia w przedmiocie wniosku o warunkowe umorzenie postępowania, skazania bez przeprowadzenia rozprawy na wniosek prokuratora (art. 343 § 5 KPK), jak i na wniosek oskarżonego (art. 343a KPK).

²¹ *Ibidem*, s. 52.

Analogicznie jak w przypadku obrońcy ustanowionego w trybie art. 80a KPK, ustawodawca przewidział, że ponowne wyznaczenie pełnomocnika w trybie art. 87a KPK może nastąpić jedynie wyjątkowo.

2. Doręczenia i terminy

Modyfikacji uległy przepisy regulujące kwestie związane z doręczeniami. Przepisami mającymi kluczowy wpływ na ustalenia związane z prawidłowymi doręczeniami, a które zostały zmienione w wyniku nowelizacji, są art. 124 KPK i art. 132-134 KPK.

Jak wskazano przy okazji przedstawiania instytucji pełnomocnictwa i obrony, ustawodawca w sposób jednoznaczny uregulował zasady biegu terminów w sytuacji istnienia przymusu adwokackiego lub radcowskiego i jednoczesnego wystąpienia z wnioskiem o wyznaczenie przedstawiciela procesowego dla sporządzenia czynności objętej przymusem. Zgodnie bowiem z art. 127a § 1 KPK przewiduje się **zawieszenie biegu terminu (dla strony) na czas rozpoznania jej wniosku o wyznaczenie obrońcy lub pełnomocnika z urzędu**.

Kolejnym przepisem z tej grupy jest art. 124 KPK. Ustawodawca zmienia tu zakres podmiotów uprawnionych do przyjęcia korespondencji ze skutkiem równoznacznym zachowaniu terminu, nawet gdy podmioty te doręczą pismo do adresata po terminie. Zgodnie ze znowelizowanym przepisem „termin jest zachowany, jeżeli przed jego upływem pismo zostało nadane w placówce podmiotu zajmującego się doręczaniem korespondencji na terenie Unii Europejskiej”. Zastąpienie zatem zwrotu „polskiego” i „publicznego” nie eliminuje konieczności dokonywania sprawdzenia zakresu działania podmiotu, ale jednocześnie rozszerza katalog podmiotów uprawnionych do działania w tym zakresie o podmioty oparte o prawo poszczególnych krajów członkowskich. Zatem na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej podmiot musi mieć uprawnienia do działania w świetle prawa pocztowego, choć niekoniecznie musi być to podmiot publiczny – Poczta Polska. Inne podmioty mogą działać na tych zasadach jedynie wówczas, gdy prawo krajowe zezwala na prowadzenie określonego rodzaju działalności pocztowej²².

Istotnej zmianie uległy przepisy w zakresie doręczeń w postępowaniu sądowym. Tu bowiem przyjęto szereg wyłączeń z zakresu możliwości doręczenia innego niż osobiste. Decydujące znaczenie ma tu art. 132 § 4 KPK, zgodnie z którym w sytuacji doręczania określonych powiadomień lub orzeczeń nie stosuje się doręczeń:

²² M. Kurowski, (w:) B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki (red.), *op. cit.*, t. I, s. 460.

- do rąk dorosłego domownika,
- administracji domu, dozorczy domu lub sołtysowi, do zakładu pracy.

Tym samym dwiema dopuszczalnymi formami doręczeń w wymienionych poniżej sytuacjach będzie doręczenie osobiste (art. 132 § 1 KPK) i doręczenie przez awizo (art. 133 KPK). Sytuacje te to: zawiadomienie o terminie pierwszej rozprawy głównej, terminie posiedzenia w przedmiocie warunkowego umorzenia postępowania (art. 341 § 1 KPK), skazania bez rozprawy na wniosek prokuratora (art. 343 § 5 KPK), skazania bez rozprawy na wniosek oskarżonego (art. 343a KPK), sprostowania wyroku (art. 420 § 1 KPK) oraz doręczenie wyroku wydanego na posiedzeniu, o którym mowa w art. 341 KPK, art. 343 KPK i art. 343a KPK, a także wyroku nakazowego.

Zauważyć należy, iż zmiana ta rodzi niebezpieczeństwo w zakresie niedoręczenia zawiadomienia lub orzeczenia. Szczególne trudności powoduje tu doręczenie do rąk dorosłego domownika. W sytuacji jego zrealizowania nie będzie bowiem dokonywane doręczenie przez awizo, co w konsekwencji doprowadzi do konieczności powtórnego przeprowadzania czynności doręczenia w celu uzyskania skutku.

Wskazana zmiana nie jest w pełni kompatybilna ze zmianą zakresu obowiązkowego doręczania wyroków. Zgodnie bowiem z art. 100 § 3 KPK **wyrok wydany na rozprawie doręcza się stronom, a w wypadku wyroku warunkowo umarzającego postępowanie wydanego na posiedzeniu także pokrzywdzonemu, chyba że byli obecni przy jego ogłoszeniu**. Zmiana zakresu doręczeń **nie obejmuje jednak wyroku kontradiktoryjnego wydanego na rozprawie**. Tu bowiem ustawodawca doszedł słusznie do wniosku, że gwarancyjny charakter zawiadomienia spełnia zawiadomienie o pierwszej rozprawie. Wszak dla skutecznego wydania wyroku niezbędne jest prawidłowe zawiadomienie o pierwszej rozprawie, bez którego proces nie jest możliwy. Od tego momentu to już oskarżony powinien być zainteresowany jego wynikiem i nie jest konieczne zaostrożenie kryteriów doręczeń.

Istotnej zmiany dokonano również w zakresie art. 139 § 1 KPK. Uprzednie jego brzmienie pozwalało na przyjęcie, iż dotyczy on możliwości uznania pisma za doręczone w sytuacji dobrowolnej zmiany miejsca zamieszkania i niepoinformowania o tym fakcie organów procesowych²³. Po uwzględnieniu zmiany nowelizacyjnej wskazać należy, iż przepis nie dotyczy już sytuacji jedynie dobrowolnej zmiany miejsca pobytu, ale zarówno dobrowolnej, jak i spowodowanej legalną działalnością organów państwowych, polegającą na pozbawieniu wolności w innej sprawie. Warunkiem skorzystania z przepisu jest

²³ M. Zbrojewska, *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 5.7.2010 r., V KK 45/10, LEX/el. 2010; zob. też nieaktualny już wyr. SN z dnia 2.4.2012 r., V KK 374/11, LEX nr 1163983.*

oczywiście pouczenie oskarżonego o treści art. 75 KPK. W przypadku stosowania tymczasowego aresztowania będzie on ponownie pouczony, choć dla skutecznej możliwości skorzystania z tej instytucji wystarczające jest jednokrotne pouczenie.

Rozdział 2. Środki przymusu procesowego

Generalnie rzecz biorąc, zmiany w zakresie środków przymusu mają na celu uściślenie wymogów stosowania niektórych środków przymusu, ujednoczenie ich przesłanek z punktu widzenia rozbieżności w orzecznictwie, wprowadzenie wprost do regulacji przesłanek procesowych, które *de facto* były już stosowane (np. w zakresie zabezpieczenia majątkowego), czy wreszcie wprowadzenie terminów maksymalnych stosowania niektórych instytucji. Zauważyć jednak należy, że ustawa nowelizująca nie przewiduje zmiany w zakresie organów uprawnionych do stosowania środków przymusu. Zarówno w toku postępowania sądowego, jak i przygotowawczego jedynym zatem organem stosującym tymczasowe aresztowanie pozostaje sąd, który również w dalszym ciągu uprawniony jest do stosowania nieizolacyjnych środków zapobiegawczych wówczas, gdy odmawia zastosowania wskazanego środka izolacyjnego²⁴.

W zakresie szeroko pojętego zatrzymania osoby podejrzanej dokonano kilku istotnych zmian. Wskazać należy, iż zatrzymanie podejrzanego było odrębnie regulowane w art. 75 § 2 KPK, a zatrzymanie i doprowadzenie osoby, którą chce się przesłuchać w charakterze świadka – w art. 285 § 2 KPK.

1. Zatrzymanie

Pierwsza ze zmian wskazanej instytucji dotyczy zatrzymania dokonywanego na podstawie art. 244 KPK. Zmiana ta ma charakter dostosowania do możliwości wykonywania obrony przez radcę prawnego. Ustawodawca przyjął bowiem, że począwszy od dnia 1.7.2015 r. obrońcą w postępowaniu karnym może być również osoba uprawniona w świetle przepisów o radcach prawnych. Z tego powodu niezbędne było uzupełnienie przepisu o wskazanie, że zatrzymany może żądać kontaktu również z tym podmiotem.

²⁴ J. Skorupka, *Środki zapobiegawcze według noweli Kodeksu postępowania karnego z dnia 27.9.2013 r.*, WSS 2013, Nr 3-4, s. 23-24.

Pierwszą istotną zmianę przewidziano w treści art. 245 § 2 KPK. Poprzednie uregulowanie wyłączało z zakresu stosowania § 2 art. 261 KPK. Przepis wskazywał bowiem, że w przypadku zatrzymania stosuje się jedynie § 1 i § 3 tego artykułu. Obecnie zaś stosuje się go w całości. Oznacza to, że możliwe jest w szczególności powiadomienie innej osoby niż osoba najbliższa w rozumieniu przepisów Kodeksu karnego (art. 115 § 11 KK). Zawiadomienie zarówno osoby najbliższej, jak i innej wskazanej przez zatrzymanego/tymczasowo aresztowanego następuje na jego wniosek. Jak zasadnie wskazuje się na gruncie piśmiennictwa odnośnie powołanego przepisu (art. 261 KPK), **wniosku oskarżonego o zawiadomienie – zamiast lub obok osoby najbliższej – innej osoby nie można nie uwzględnić** mimo tego, że przepis art. 261 § 2 KPK mówi jedynie, iż można taką czynność wykonać. Przepisy te mają bowiem charakter gwarancyjny w dwóch podstawowych aspektach:

- poinformowania osób najbliższych o tym, co dzieje się z zatrzymanym w sensie faktycznym,
- umożliwienia osobom trzecim wyznaczenia obrońcy tymczasowego dla zatrzymanego/tymczasowo aresztowanego (art. 83 § 1 KPK)²⁵.

Obowiązek zawiadomienia nie oznacza jednakże konieczności zawiadomienia nieustalonej liczby osób. Zatrzymujący powinien zawiadomić więcej niż jedną osobę najbliższą (lub najbliższą i wskazaną), jeżeli taka potrzeba wynika z okoliczności sprawy lub taki wniosek, oczywiście racjonalnie uzasadniony, składa aresztowany²⁶. Podnieść trzeba, iż należy podzielić zdanie J. Izydorczyka, że wybór osoby zawiadamianej w pierwszej kolejności należy do tymczasowo aresztowanego, a wobec braku wskazania zawiadamia się osobę najbliższą²⁷.

Zauważyć trzeba, iż również odpowiednio należy pouczyć zatrzymanego o zmianie treści art. 75 § 1 KPK w zakresie obowiązku informacyjnego, dotyczącego konieczności powiadomienia organu prowadzącego przeciwko podejrzanemu postępowanie w innej sprawie. Zgodnie z § 2a art. 261 KPK to organ stosujący tymczasowe aresztowanie powiadamia o tym fakcie inny organ prowadzący postępowanie przeciwko oskarżonemu, ale jedynie wówczas, gdy poweźmie o tym informację. Możliwość powzięcia informacji wynika głównie z treści oświadczenia oskarżonego. Z tego powodu należy pouczyć go o tym, że niewskazanie przez niego innych toczących się przeciwko niemu postępowań uniemożliwi powiadomienie właściwych organów, co skutkować może niekorzystnymi dla niego sytuacjami procesowymi.

²⁵ K. Dąbkiewicz, *Tymczasowe aresztowanie, 2.5. Obowiązki sądu stosującego tymczasowe aresztowanie*, Warszawa 2012.

²⁶ K. Eichstaedt, *Wykonanie postanowienia o zastosowaniu i przedłużeniu tymczasowego aresztowania*, Prok. i Pr. 2009/4, s. 10; J. Grajewski, L.K. Paprzycki, M. Płachta, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, Kraków 2003, s. 645.

²⁷ J. Izydorczyk, *Praktyka stosowania tymczasowego aresztowania*, Łódź 2002, s. 87.

Zasadniczej zmianie uległ przepis art. 247 KPK dotyczący instytucji zatrzymania prokuratorskiego.

W pierwszej kolejności podkreślić należy, iż nieaktualne stają się rozważania (wątpliwości) w zakresie podmiotu, wobec którego ten rodzaj zatrzymania może być stosowany²⁸. Ustawodawca bowiem jednoznacznie wskazuje, że zatrzymanie może być stosowane zarówno **wobec osoby podejrzanego, jak i podejrzanego**.

Co do zatrzymania uregulowanego w art. 247 KPK, ustawodawca w ramach nowelizacji postanowił o możliwości zarządzenia takiej czynności w sytuacjach, gdy:

- 1) istnieje uzasadniona obawa, że osoba ta nie stawi się na wezwanie w celu przedstawienia jej zarzutów lub ich zmiany, albo przeprowadzenia z nią czynności dowodowych, którym zobowiązana jest się poddać (art. 74 § 2 lub § 3),
- 2) istnieje uzasadniona obawa, że osoba ta w inny bezprawny sposób może utrudniać postępowanie,
- 3) zachodzi potrzeba niezwłocznego zastosowania wobec niej środka zapobiegawczego.

Wskazana zmiana jest kolejną nowelizacją art. 247 § 1 KPK. Przypomnieć należy, że wyrokiem TK z dnia 5.2.2008 r., K 34/2006²⁹, uznano przepis w brzmieniu pierwotnym za niezgodny z art. 41 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP³⁰. Zmiana dokonana ustawą wrześnieową precyzuje przesłanki zatrzymania i porządkuje je w dwie główne grupy. Pierwszą stanowią obawy bezprawnego utrudniania postępowania, drugą zaś – konieczność zastosowania środków zapobiegawczych. Dodatkowo musi istnieć podstawa ogólna stosowania środków zapobiegawczych ujęta w art. 249 KPK w postaci dużego prawdopodobieństwa, że osoba ta popełniła zarzucane jej przestępstwo. Podkreślić tu należy, iż na gruncie tej przesłanki aktualizuje się możliwość zatrzymania w związku z istnieniem podstawy stosowania środków zapobiegawczych wskazanej w § 3 art. 258 KPK, a więc wówczas, gdy istnieje zagrożenie popełnienia kolejnego przestępstwa, o jakim mowa w wymienionym przepisie.

Zatrzymania formalnie, tj. poprzez wydanie decyzji procesowej, dokonuje prokurator, jednak samą czynność realizuje już organ wskazany w § 7

²⁸ W post. SN – Izba Karna z dnia 29.10.2012 r., I KZP 14/2012, OSP 2013, z. 3, poz. 35 – organ ten wskazał, że przepis art. 247 KPK nie znajdzie zastosowania w przypadku zatrzymania podejrzanego, a właściwym przepisem jest tu art. 75 § 1 KPK, co bezpośrednio rzutuje na formę decyzji procesowej. Postanowienie to spotkało się z krytyką w piśmiennictwie – zob. głosę do ww. postanowienia: K. Eichstaedt, OSP 2013, z. 3, s. 237.

²⁹ OTK ZU 2008, z. 1A, poz. 2.

³⁰ Szerzej zob. też: B. Kurzępa, *Glosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 5.2.2008 r., K 34/2006*, Prok. i Pr. 2009/5, s. 154.

art. 247 KPK. Jest to odpowiednio Policja oraz inne organy, o których mowa w art. 312 KPK, w zakresie własnych kompetencji. Zgodnie z powołanym przepisem są to:

- 1) organy Straży Granicznej, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Służby Celnej oraz Centralnego Biura Antykorupcyjnego,
- 2) inne organy przewidziane w przepisach szczególnych, które muszą być precyzyjnie określone w odpowiednich ustawach³¹, np.:
 - w ustawie z dnia 28.9.1991 r. o lasach³²,
 - w ustawie z dnia 13.10.1995 r. – Prawo łowieckie³³.

Zatrzymanie żołnierza w służbie czynnej wykonują właściwe organy wojskowe. W sprawach podlegających orzecznictwu sądów wojskowych prawo zatrzymania, wobec uchylenia art. 663 KPK, nie przysługuje już Żandarmarii Wojskowej, natomiast uprawnienie to mają przełożony i wojskowy organ porządkowy (art. 664 KPK)³⁴.

Nowością w zakresie zmian zatrzymania prokuratorskiego jest wprowadzony § 4 art. 247 KPK, nakazujący niezwłoczne przeprowadzenie z zatrzymanym czynności, co w przekonaniu autorów ustawy ma zapobiec długotrwałemu oczekiwaniu na ich wykonanie.

W ramach uzasadnienia projektu wskazywano, że czynności z zatrzymanym powinien przeprowadzić prokurator zlecający zatrzymanie³⁵. Jest to jednak stanowisko, które nie znajduje oparcia ani w treści przepisu, ani w praktyce oraz związanej z nią celowości dokonywania takiego zabiegu przez prokuratora. Zawsze decyzja o podmiocie mającym wykonać czynności, tak w zakresie zatrzymania osoby, jak i przeprowadzenia z nią czynności, będzie należała do prokuratora, zarządzającego zatrzymaniem. Niewątpliwie niecelowe będzie doprowadzanie zatrzymanego do prokuratora w sytuacji, gdy będzie ono miało na celu przeprowadzenie czynności dowodowych określonych w art. 74 KPK. Jedynie w sytuacji, gdy doprowadzenie niezbędne jest w celu zastosowania niezwłocznie środków zapobiegawczych, zasadne jest przeprowadzenie czynności przesłuchania przez prokuratora. Konstatacja taka wynika bowiem z treści art. 249 § 3 KPK, nakazującego przesłuchanie podejrzanego przed zastosowaniem tego typu środka.

³¹ J. Grajewski, (w:) J. Grajewski (red.), L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Komentarz aktualizowany do art. 312 Kodeksu postępowania karnego*, LEX/el. 2012, teza 6.

³² Tekst jedn.: Dz.U. z 2011 r., Nr 12, poz. 59 ze zm.

³³ Tekst jedn.: Dz.U. z 2005 r., Nr 127, poz. 1066 ze zm.

³⁴ Szerzej na ten temat zob.: K. Eichstaedt, (w:) B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki (red.), *op. cit.*, s. 751.

³⁵ Zob. uzasadnienie do projektu nowelizacji Kodeksu postępowania karnego, który wpłynął do Sejmu dnia 8.11.2012 r., druk sejmowy VIII kadencji nr 870, s. 72.

Rozdział 3. Środki zapobiegawcze

Nowelizacja Kodeksu postępowania karnego w odniesieniu do środków zapobiegawczych musi zostać uznana za gruntowną. Pomimo niedokonania zmiany w zakresie organów je stosujących zauważyć należy, że cały model został gruntownie zmieniony, począwszy od strony formalnej (tryb postępowania i środki zaskarżenia), poprzez przesłanki, zakazy stosowania tymczasowego aresztowania, jak również określenie terminów maksymalnych stosowania tymczasowego aresztowania, czy też wprowadzenie nowych instytucji.

1. Podstawy stosowania środków

Zmiana dokonana w zakresie podstaw stosowania środków zapobiegawczych dotyczy jedynie tzw. przesłanek szczególnych. Ustawodawca nie ingeruje bowiem w § 1 art. 249 KPK wprowadzający podstawę ogólną stosowania tego typu środków. Abstrahując od szczegółowych rozważań na temat tego, czy omawiany przepis wprowadza podstawę ogólną (tzw. dowodową) oraz dwie dalsze podstawy stosowania środków zapobiegawczych (tzw. celowe), wskazać należy, iż „cele środków zapobiegawczych wymienione w art. 249 § 1 KPK zostają powtórzone w przepisach dotyczących podstaw szczególnych”³⁶. Natomiast podstawa ogólna musi zawsze występować w przypadku każdego środka zapobiegawczego obok podstawy dowodowej. Tym samym jedynie dla przypomnienia podkreślić należy, iż dla możliwości zastosowania środków zapobiegawczych niezbędne jest dokonanie ustalenia, że zebrane dowody wskazują na duże prawdopodobieństwo, że oskarżony (podejrzany) popełnił przestępstwo. O ile w przypadku niez izolacyjnych środków zapobiegawczych ustawodawca nie ingeruje w podstawę dowodową, o tyle czyni to w zakresie stosowania tymczasowego aresztowania – tu bowiem znajdzie zastosowanie norma z art. 249a KPK.

Należy zaznaczyć, iż zmiana dokonana w § 1 art. 258 KPK ma charakter dostosowania przepisu do obowiązującej praktyki. Obecnie bowiem usta-

³⁶ A. Kiełtyka, *Uwagi o podstawie ogólnej tymczasowego aresztowania w postępowaniu przygotowawczym*, Rzeszowskie Zeszyty Naukowe, 2001, t. XXX, s. 269-270.

wodawca wprost już wskazał, że wymieniony przepis, a konkretnie wyszczególnione w nim podstawy, odnoszą się do stosowania zarówno tymczasowego aresztowania, jak i pozostałych środków zapobiegawczych. W każdym wypadku owe obawy muszą być uzasadnione, tzn. muszą wynikać z określonych ustaleń dokonanych w dotychczasowym postępowaniu.

Wykładnią dla wyboru odpowiedniego środka (izolacyjny/nieizolacyjny) oraz jego rodzaju jest nowy § 4 art. 258 KPK, w którym przyjęto, że przy stosowaniu środka zapobiegawczego należy mieć na uwadze zarówno rodzaj i charakter określonych obaw, jak i nasilenie powodowanego przez nie zagrożenia dla prawidłowego toku procesu w danym jego stadium. Jak się przyjmuje w piśmiennictwie, jest to dyrektywa proporcjonalności³⁷.

Prze nasilenie obawy trzeba rozumieć możliwy wpływ konkretnej okoliczności na prawidłowość toku postępowania. Z jednej strony należy zatem odnieść określoną obawę do pozostającego do ustalenia/zebrania materiału dowodowego. Oczywiście przesłanka ta służy głównie ocenie możliwości bezprawnego wpływu na postępowanie. Z drugiej strony, z uwagi na zmianę zasad obecności oskarżonego na rozprawie, ma ona mniejsze znaczenie dla konieczności zabezpieczenia tegoż dla postępowania (możliwość jego prowadzenia bez udziału oskarżonego – art. 374 KPK § 1 i – jedynie w sprawach o zbrodnie z jego udziałem – § 1a), ale w grę wchodzić może konieczność zabezpieczenia osoby oskarżonego dla wykonania kary. Elementy te, rozumiane w ten sposób, muszą zostać wyważone przy stosowaniu każdego rodzaju środka zapobiegawczego. Tym samym **w toku ustalania, jaki środek należy zastosować, trzeba dokonać swoistej symulacji, porównując rodzaj obawy z zakresem konieczności procesowej i do teje dostosować środek, który w sposób prawidłowy zabezpieczy tok postępowania.**

Uregulowania w zakresie § 1 art. 258 KPK, co do brzmienia i rozumienia podstaw stosowania środków, pozostają bez zmiany. Tym samym środki te mogą być stosowane wówczas, gdy:

- 1) zachodzi uzasadniona obawa ucieczki lub ukrywania się oskarżonego, zwłaszcza wtedy, gdy nie można ustalić jego tożsamości albo nie ma on w kraju stałego miejsca pobytu,
- 2) zachodzi uzasadniona obawa, że oskarżony będzie nakłaniał do składania fałszywych zeznań lub wyjaśnień albo w inny bezprawny sposób utrudniał postępowanie karne³⁸.

Odmienne kształtuje się jednak podstawa stosowania środków ujęta w § 2 tego artykułu. Z jednej strony utrzymano rozwiązanie zakładające istnienie powodu do stosowania środka zapobiegawczego z racji orzeczonej już, ale nie-

³⁷ J. Skorupka, *op. cit.*, s. 29.

³⁸ Szerzej zob.: K. Eichstaedt, (w:) B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki (red.), *op. cit.*, s. 784-795.

prawomocnie, kary pozbawienia wolności określonego rozmiaru lub zagrożenia tą karą z uwagi na zarzut zbrodni bądź poważnego występku, lecz z drugiej wskazano, że z tych powodów, czyli **z racji owej kary, mają wynikać obawy, o jakich mowa w § 1, co należy wówczas wykazać w uzasadnieniu orzeczenia**. Tym samym przesłanka z § 2 straciła charakter samodzielnej podstawy stosowania tymczasowego aresztowania czy innych środków, gdyż ustawodawca wskazuje, że obawy z § 1 mogą wynikać z okoliczności wskazanych w § 2. Niezbędne zatem jest tu wykazanie, że z uwagi na rodzaj i wymiar grożącej lub orzeczonej kary istnieją okoliczności uzasadniające określoną obawę. Powyższe przerzuca ciężar dowodowy w zakresie tej przesłanki ze wskazania kary wynikającej z samego zagrożenia na konkretną, realnie grożącą. Opisana zmiana niewątpliwie wiązała się ze sprzecznymi poglądami doktryny na rozumienie przesłanki z § 2 art. 258 KPK³⁹. Jak wskazano powyżej, zarówno organ wnioskujący, jak i orzekający będzie zobligowany do wykazania, w jaki sposób grożąca lub orzeczona nieprawomocnie kara wpływa na istnienie obaw ujętych w § 1 art. 258 KPK, a uzasadniających stosowanie środków zapobiegawczych.

Jednocześnie zauważyć należy, że podniesiono też próg kary pozbawienia wolności, przy której wchodzić może w grę § 2 art. 258 KPK, przyjmując, że gdy chodzi o karę wymierzoną już nieprawomocnie (tzw. areszt międzyinstancyjny), to powinna to być kara pozbawienia wolności „wyższa niż 3 lata”, a nie, jak dotąd, „nie niższa niż 3 lata”. Nie dokonano już modyfikacji w zakresie kary jedynie grożącej oskarżonemu. Brak tej ostatniej zmiany wynika z okoliczności, że niezbędne jest dokonanie hipotetycznego wymiaru kary i wykazanie jego wpływu na możliwość zakłócenia biegu postępowania karnego.

Zmiana dokonana w § 3 art. 258 KPK sprowadza się tylko do przyjęcia, że określona tu podstawa odnosić się ma wprost do każdego środka zapobiegawczego, a nie, jak dotychczas, do tymczasowego aresztowania i jedynie pośrednio do innych środków.

2. Tymczasowe aresztowanie

2.1. Podstawa dowodowa

Nowością w zakresie procedowania w przedmiocie tymczasowego aresztowania (zarówno stosowania, jak i przedłużania) jest instytucja uregulowana w art. 249a KPK. Przepisem tym wprowadzono podstawę dowodową – jednoznacznie określono bowiem, jaki materiał dowodowy może stanowić podstawę orzeczenia w przedmiocie zastosowania lub przedłużenia tego środka zapobiegawczego. Zgodnie z tym przepisem podstawę dokonanych ustaleń może stanowić jedynie materiał jawny dla oskarżonego i jego obrońcy, przy

³⁹ K. Dąbkiewicz, *op. cit.*, s. 116-127.

czym **sąd uwzględni z urzędu także okoliczności, których prokurator nie ujawnił, po ich ujawnieniu na posiedzeniu, jeżeli są one korzystne dla oskarżonego**. Wprowadzenie unormowania zawartego w art. 249a KPK powoduje z jednej strony wzmocnienie pozycji oskarżonego w toku procedowania w przedmiocie tymczasowego aresztowania, z drugiej zaś ogranicza swobodę orzeczniczą sądu w zakresie dokonanych ustaleń i *de facto* wyłącza możliwość rozszerzenia zakresu materiału dowodowego stanowiącego podstawę orzekania na niekorzyść oskarżonego⁴⁰. Zgodnie bowiem z brzmieniem powołanego przepisu, podstawę orzeczenia o tymczasowym aresztowaniu stanowić mogą jedynie dowody jawne dla oskarżonego i jego obrońcy. I o ile rozwiązanie to jest słuszne, o tyle zastrzeżenie budzi zd. 2. Sąd bowiem władny jest (nawet zobligowany) ujawnić na posiedzeniu okoliczności na korzyść oskarżonego i dokonać ustaleń na ich podstawie. Tu podkreślić należy, iż nie chodzi o celowe ukrywanie materiału dowodowego, na podstawie którego dochodzi do orzeczenia na korzyść oskarżonego, ale o nieujawnienie materiału, którego ujawnienie może mieć negatywny wpływ na przebieg postępowania wypadkowego. Konstrukcja podstawy dowodowej jest bowiem taka, że sąd zobligowany jest do ujawnienia tych okoliczności w toku postępowania bez uwzględnienia w tym przedmiocie stanowiska prokuratora. Nie jest bowiem wykluczone, że podmiot ten mógłby rozważyć cofnięcie wniosku⁴¹ o zastosowanie czy przedłużenie tymczasowego aresztowania w sytuacji, gdyby ujawnienie tych okoliczności mogło doprowadzić do negatywnych skutków procesowych. Takiej sytuacji nie uwzględnia omawiany przepis, powodując znaczącą wątpliwość. Dlatego też w projekcie zmian (druk sejmowy nr 2393) ustawodawca zauważa tą wątpliwość i modyfikuje przepis. Zgodnie bowiem z tym projektem, sąd przed ujawnieniem wskazanych okoliczności korzystnych będzie zobowiązany do uprzedzenia o tym prokuratora. Wówczas, jak podkreślono powyżej, możliwe będzie cofnięcie wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania. Takie rozwiązanie należy uznać za słuszne. Oczywiście jest jednak, że uprzedzenie będzie możliwe jedynie wtedy, gdy na posiedzeniu obecny będzie prokurator. Problem pojawi się natomiast, gdy prokurator się nie stawi. Wówczas powstaje bowiem wątpliwość, czy bez uprzedzenia sąd może ujawnić dowody korzystne dla podejrzanego. Wydaje się, że wykładnia literalna uniemożliwia taki zabieg, choć takie rozumienie przepisu byłoby sprzeczne z celem tzw. podstawy dowodowej. Biorąc jednak pod uwagę, że jest to dopiero projekt, szersze omawianie tego

⁴⁰ J. Skorupka, *op. cit.*, s. 33.

⁴¹ Możliwość cofnięcia wniosku istnieje aż do wywołania określonego skutku procesowego, czyli wydania decyzji procesowej w postaci postanowienia, na mocy którego sąd stosuje środek detencyjny wskazany we wniosku. Zob. M. Syta, *Tryb postępowania w przedmiocie stosowania tymczasowego aresztowania w postępowaniu przygotowawczym*, Prok. i Pr. 1998/11-12, s. 22-23.

rozwiązania jest w tym miejscu niecelowe, gdyż ostateczny kształt przepisu nie jest jeszcze znany.

Należy się także zastanowić nad możliwością rozszerzenia dowodów „na niekorzyść oskarżonego” w toku postępowania sądowego. Oczywiście sąd nie ma tu możliwości dokonania tego z urzędu, ale wydaje się dopuszczalne, aby to prokurator na posiedzeniu podjął taką decyzję. Co prawda wykładnia literalna prowadzi do wniosku, że w sytuacji, gdyby w toku posiedzenia prokurator postanowił ujawnić dalsze dowody niekorzystne dla oskarżonego, to – skoro ustawodawca posłużył się zwrotem „po ich ujawnieniu na posiedzeniu” – nie byłoby możliwe dokonanie w oparciu o nie ustaleń. Taka wykładnia prowadzi do absurdu. Wydaje się zatem, że rozumowanie w niniejszym przypadku musi być następujące. **Przepis uprawnia sąd do ujawnienia jedynie dowodów korzystnych dla oskarżonego bez zgody prokuratora w tym zakresie. Jeżeli zatem, zdaniem sądu, po zapoznaniu się z materiałem dowodowym niejawnym dla oskarżonego ujawni się konieczność rozszerzenia zakresu materiału niekorzystnego, może on zwrócić się do prokuratora o dokonanie stosownego rozszerzenia, ale bez wskazania konkretnych dowodów, tak aby nie ujawnić ich treści wbrew woli wnioskodawcy.** Również prokurator z uwagi na przebieg postępowania wypadkowego mógłby ujawnić materiał w toku posiedzenia i rozszerzyć zakres podstawy dowodowej. Odmienne (literalne) odczytanie przepisu – a więc przyjęcie niemożliwości dokonania takiego zabiegu – powodowałoby konieczność złożenia kolejnego wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania, gdyż ich ilość nie jest w żaden sposób limitowana.

2.2. Treść wniosku

Przepisem mającym bezpośredni wpływ na możliwość weryfikacji wskazanej podstawy dowodowej jest § 2a wprowadzony do art. 250 KPK. Ustawodawca zdecydował się na wyliczenie okoliczności podlegających wskazaniu w uzasadnieniu wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania. Jest to zatem niewątpliwie *novum*. Wprowadzenie do Kodeksu uregulowania treści wniosku o tymczasowe aresztowanie stanowi odpowiedź na zapatrywania orzecznictwa w tym przedmiocie⁴², choć w zasadniczej mierze odpowiada uregulowaniom Regulaminu wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek prokuratury⁴³ (zwanego dalej Regulaminem), który to akt prawny w § 196 przewidywał, że we wniosku o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania wskazuje się dowody świadczące o popełnieniu przez podejrzanego zarzucanego mu przestępstwa, oraz przytacza okoliczności, które prze-

⁴² Post. SA we Wrocławiu z dnia 23.5.2007 r., II AKz 239/07, Lex Polonica nr 1598548.

⁴³ Tekst jedn.: Dz.U. z 2014 r., poz. 144.

mawiają za koniecznością stosowania lub przedłużenia tego środka zapobiegawczego na podstawie prawnej powołanej we wniosku.

Ustawodawca przyjął, że **we wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania prokurator powinien:**

- 1) **wymienić dowody**, które wskazują na zaistnienie przesłanki dużego prawdopodobieństwa, że podejrzany popełnił zarzucane mu przestępstwo,
- 2) **wskazać okoliczności**, z których wynika określona obawa bezprawnego utrudniania przez podejrzanego postępowania (§ 1 i § 2 art. 258 KPK) lub możliwość popełnienia przez niego nowego ciężkiego przestępstwa (§ 3 art. 258 KPK); istnienie tych okoliczności powinno być sprecyzowane poprzez podanie określonej podstawy prawnej do stosowania tego środka zapobiegawczego – powinny one być poparte dowodami, z tym że nie muszą to być tzw. dowody ścisłe (mogą być także swobodne),
- 3) **wskazać okoliczności**, z których wynika konieczność stosowania tymczasowego aresztowania (zob. art. 257 KPK, według którego tymczasowego aresztowania nie stosuje się, gdy wystarczający jest inny środek zapobiegawczy) oraz stopień nasilenia obaw, o których mowa w punkcie 2, co wynika z § 4 art. 258 KPK.

Dowody wskazane we wniosku muszą być ujawnione podejrzanemu i obrońcy w tym znaczeniu, że istnieje prawo do zapoznania się z nimi, a nie że podmioty te dokonały tej czynności, gdyż jest to zależne jedynie od nich, a ich ewentualne zaniechanie nie może rzutować na możliwość orzekania w oparciu o określony materiał dowodowy.

Zauważyć należy, że wobec zmiany treści art. 156 § 5a KPK nieaktualne staje się zastrzeżenie § 162. ust. 1 Regulaminu, zgodnie z którym wniosek prokuratora o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania, o jakim mowa w art. 156 § 5a KPK, powinien zawierać uzasadnienie oraz stanowisko w przedmiocie udostępnienia podejrzanemu i jego obrońcy akt sprawy w części zawierającej dowody wskazane we wniosku. Jak bowiem wynika ze znowelizowanego przepisu art. 156 § 5a KPK, nie można odmówić wskazanym podmiotom dostępu do akt w zakresie, w jakim wniosek oparty jest o konkretne dowody.

Wniosek o tymczasowe aresztowania powinien zawierać również wskazanie kart w aktach sprawy, na jakich znajdują się powołane dowody⁴⁴.

Oczywiście omówione powyżej okoliczności stanowią warunki dodatkowe, jakim musi odpowiadać wniosek o tymczasowe aresztowanie – nie ma bowiem wątpliwości co do tego, że powinien on nadto odpowiadać wymogom pisma

⁴⁴ T. Wróbel, *Dostęp obrońcy podejrzanego do akt sprawy w postępowaniu mającym za przedmiot tymczasowe aresztowanie na etapie przedjurysdykcyjnym procesu karnego – regulacja polska w świetle standardów europejskich*, CzPKiNP 2008, Nr 1, s. 172.

procesowym wskazanym w art. 119 KPK, tj. zawierać oznaczenie organu, do którego jest skierowany, oraz wskazywać sprawę, której dotyczy, określać osobę podejrzanego, wskazywać czas, na jaki prokurator domaga się zastosowania tego środka⁴⁵.

2.3. Uzasadnienie postanowienia

Kolejnym przepisem mającym funkcje gwarancyjne jest zmodyfikowany § 3 art. 251 KPK. Wprowadza on również odnośnie uzasadnienia postanowienia sądu (jak i prokuratora) o zastosowaniu każdego środka zapobiegawczego, a nie tylko o tymczasowym aresztowaniu (i jego przedłużeniu), dodatkowe wymogi w postaci:

- 1) przedstawienia dowodów świadczących o popełnieniu przestępstwa przez oskarżonego (podejrzanego),
- 2) wykazania okoliczności wskazujących na istnienie określonych zagrożeń dla prawidłowego toku postępowania lub możliwość popełnienia przez oskarżonego (podejrzanego) nowego ciężkiego przestępstwa w razie niezastosowania środka zapobiegawczego,
- 3) wykazania okoliczności wskazujących na istnienie określonej podstawy jego zastosowania,
- 4) wykazania potrzeby zastosowania danego środka.

Dodatkowo przy tymczasowym aresztowaniu niezbędne jest jeszcze wykazanie, że inny środek jest niewystarczający dla zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania, co wynika z art. 257 § 1 KPK.

2.4. Procedowanie w przedmiocie tymczasowego aresztowania

W zakresie procedowania w przedmiocie wniosku prokuratora o zastosowanie tymczasowego aresztowania ustawodawca nie wprowadza zmian norm dotyczących właściwości i składu sądu. Nie ingerując w przepis § 1 art. 250 KPK, ustawodawca pozostawia zatem regułę, zgodnie z którą o wniosku orzeka sąd rejonowy, w którego okręgu prowadzi się postępowanie, z tym że w wypadkach niecierpiących zwłoki środek ten stosuje także inny sąd rejonowy. Sformułowanie „w okręgu którego prowadzone jest postępowanie”, oznacza: właściwość ustaloną w oparciu o kryterium siedziby jednostki organizacyjnej prokuratury⁴⁶. W przedmiocie wniosku rozstrzyga sąd na posiedzeniu w składzie jednoosobowym⁴⁷. Posiedzenie w przedmiocie tymczasowego aresztowa-

⁴⁵ J. Izydorczyk, *Wniosek prokuratora o zastosowanie tymczasowego aresztowania*, (we:) *Współczesny polski proces karny. Księga ofiarowana Profesorowi Tadeuszowi Nowakowi*, S. Stachowiak (red.), Poznań 2002, s. 166.

⁴⁶ R.A. Stefański, *Organy uprawnione do stosowania i przedłużenia tymczasowego aresztowania*, (we:) *Współczesny polski proces karny. Księga ofiarowana Profesorowi Tadeuszowi Nowakowi*, op. cit., s. 192-193.

⁴⁷ Uchw. SN z dnia 20.1.1999 r., I KZP 24/98, Lex Polonica nr 333059, OSNKW 1999, z. 1-2, poz. 4.

nia odbywa się z wyłączeniem jawności, chyba że sąd albo prezes sądu zarządzi inaczej (arg. z art. 95a KPK).

Wskazać należy, że zmiana § 5 art. 249 KPK ma bezpośredni wpływ na orzekanie w postępowaniu w przedmiocie wniosku. W pierwszej kolejności zaznaczyć jednak należy, iż nie zmodyfikowano treści art. 249 § 3 KPK odnoszącego się do przesłuchania podejrzanego przed podjęciem decyzji w przedmiocie wniosku. Zgodnie z tą normą prawną zasadą jest przesłuchanie przed zastosowaniem środka zapobiegawczego przez sąd. Oczywiście chodzi tu o sytuację stosowania, a nie przedłużania stosowania tymczasowego aresztowania, z czego wynika, że nie będzie wymagane każdorazowe sprowadzanie samego oskarżonego (podejrzanego) na posiedzenie w przedmiocie przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania. Wracając do uregulowania dotyczącego przebiegu posiedzenia w przedmiocie tymczasowego aresztowania, wskazać należy, że w dalszym ciągu niestawiennictwo prokuratora lub obrońcy na to posiedzenie mimo prawidłowego powiadomienia nie będzie hamowało rozpoznania sprawy. Nowością we wskazanym przepisie jest uprawnienie oskarżonego do wnioskowania o wyznaczenie obrońcy z urzędu dla zapewnienia mu obrony formalnej w zakresie wskazanych czynności. Wniosek taki może składać oskarżony pozbawiony wolności. Jest to rozwiązanie niezapewniające obrony obligatoryjnej, a jedynie fakultatywną. Jednakże brak przesłanek dla oceny zasadności żądania oskarżonego powoduje konieczność zapewnienia dyżurów adwokackich w celu urealnienia takiej formy obrony.

2.5. Terminy stosowania tymczasowego aresztowania

Nowela generalnie utrzymuje dotychczasowe terminy stosowania tymczasowego aresztowania. Zmiana dotyczy bowiem jedynie ograniczeń w stosowaniu tego środka na czas powyżej jednego roku w postępowaniu przygotowawczym i na czas powyżej dwóch lat w postępowaniu sądowym oraz wprowadzenia terminu maksymalnego dla wskazanej instytucji w przypadku prawomocnego orzeczenia środka zabezpieczającego polegającego na umieszczeniu sprawy w zakładzie zamkniętym.

W zakresie możliwości przedłużenia tymczasowego aresztowania powyżej wskazanych okresów ustawodawca przyjął, że jest to niemożliwe, jeżeli realnie grożąca kara nie przekroczy:

- 3 lat pozbawienia wolności w postępowaniu przygotowawczym,
- 5 lat pozbawienia wolności w postępowaniu jurysdykcyjnym.

Jednocześnie wskazany zakaz nie znajdzie zastosowania, gdyby konieczność przedłużenia wynikała z celowego przewlekania postępowania przez oskarżonego.

Przepis § 3 art. 264 KPK wprowadza terminy maksymalne stosowania tymczasowego aresztowania. W wypadku bowiem prawomoc-

nego orzeczenia środka zabezpieczającego polegającego na umieszczeniu sprawcy w zakładzie zamkniętym można zastosować tymczasowe aresztowanie do czasu rozpoczęcia wykonywania środka, jednak nie dłużej niż na okres 3 miesięcy. W szczególnie uzasadnionym przypadku czas trwania tego środka może być wydłużony o kolejny miesiąc. Wobec przyjęcia maksymalnego terminu stosowania tymczasowego aresztowania w związku ze środkami zabezpieczającymi zainicjowanymi przed 1 lipca 2015 r. przyjmuje się, zgodnie z art. 35 ust. 3 ustawy nowelizującej, że nawet jeżeli termin ten już upłynął, możliwe jest dalsze stosowanie aresztu jeszcze przez okres 2 miesięcy.

Tymczasowe aresztowanie orzeczone w związku z powyższym wykonuje się w warunkach umożliwiających stosowanie odpowiedniego postępowania leczniczego, terapeutycznego, rehabilitacyjnego oraz resocjalizacyjnego. Nadto stosuje się przepisy dotychczasowe w zakresie miejsca wykonywania tymczasowego aresztowania przy stosowaniu środków zabezpieczających (art. 35 ust. 4 ustawy nowelizującej).

2.6. Areszt warunkowy

Ustawodawca co do zasady nie modyfikuje instytucji z art. 257 § 2 KPK czyli tzw. warunkowego aresztu tymczasowego. Jednakże dodano uprawnienie do wnioskowania o przedłużenie wskazanego przez sąd terminu. Jak wynika ze znowelizowanego brzmienia, na uzasadniony wniosek oskarżonego lub jego obrońcy, złożony najpóźniej w ostatnim dniu wyznaczonego terminu, sąd może przedłużyć termin do złożenia poręczenia majątkowego.

Przesłankami dla wydania takiej decyzji są:

- złożenie wniosku przez jeden z uprawnionych podmiotów,
- zachowanie terminu,
- istnienie uzasadnionej przyczyny.

Wskazana zmiana ma znaczenie praktyczne, bowiem w sytuacji obiektywnej niemożności zgromadzenia środków finansowych umożliwi spełnienie tego warunku, a skoro decyzja o możliwości zastosowania nieizolacyjnych środków zapobiegawczych jest wystarczająca dla zapewnienia prawidłowego toku postępowania, należy uznać ją za zasadną.

2.7. Zatrzymanie w ramach listu gończego

Nowy § 3 art. 279 KPK normuje sposób procedowania w sytuacji zatrzymania podejrzanego lub oskarżonego na podstawie listu gończego. Rozwiązanie jest jednak nieprecyzyjne. Wskazuje się tu bowiem na sytuację każdego zatrzymania osoby poszukiwanej listem gończym, a więc zarówno takiej, co do której wykonano czynności przesłuchania przed zastosowaniem środka (zgodnie z art. 249 § 3 KPK), jak i takiej, co do której tych czynności nie wykonano. Wydaje się zatem, że jedynie w tym drugim przypadku

niezbędne jest zachowanie wskazanej procedury. Jest to jednak dyskusyjne, gdyż w grę może wchodzić konieczność kontroli zasadności stosowania tymczasowego aresztowania. Niezależnie od przyjętej koncepcji, wskazać należy, iż § 3 art. 279 KPK nakazuje w razie takiego ujęcia i zatrzymania poszukiwanego niezwłoczne doprowadzenie go do sądu, który wydał postanowienie o tymczasowym aresztowaniu. Sąd ten wówczas z urzędu, a nie na wniosek prokuratora, rozstrzygał będzie w kwestii utrzymania, zmiany albo uchylenia tego środka zapobiegawczego. Stosowany przy tym odpowiednio art. 344 zd. 2 KPK umożliwia sądowi stosowanie innych środków zapobiegawczych niż tymczasowe aresztowanie.

Zgodnie ze zd. 2 art. 279 § 3 KPK możliwe jest odstępianie od doprowadzenia w sytuacji, gdy prokurator po przesłuchaniu uchylił tymczasowe aresztowanie lub zastąpił je innym, nieizolacyjnym środkiem zapobiegawczym, do czego uprawnia go art. 253 § 2 KPK. Możliwość taką należy dopuścić jedynie na etapie postępowania przygotowawczego. Przepis może rodzić wątpliwości, czy organ zatrzymujący w pierwszej kolejności powinien doprowadzić zatrzymanego do sądu czy do prokuratora. W sytuacji przesłuchania, gdy prokurator nie znajduje podstaw do uchylenia tymczasowego aresztowania, nie jest bowiem zobligowany do wnioskowania o przedłużenie czasu stosowania środka, ale jedynie do doprowadzenia do sądu, gdyż sąd ma tu obowiązek działać z urzędu. Na tym etapie sąd, po doprowadzeniu osoby schwytanej, zawsze z urzędu podejmował będzie decyzję o dalszym stosowaniu tymczasowego aresztowania, względnie o zastosowaniu innego, nieizolacyjnego środka zapobiegawczego lub odstąpieniu od stosowania takiego środka. Oczywiście możliwe jest również połączenie wskazanego orzekania z urzędu z rozstrzygnięciem w przedmiocie wniosku prokuratora o przedłużenie stosowania tego środka.

Rozwiązanie to odnosi się jednak nie tylko do schwytania osoby ściganej listem gończym w toku postępowania przygotowawczego, ale także do postępowania sądowego. Wówczas brak jest podstawy do wyłączenia doprowadzenia do sądu, gdyż przepis art. 279 § 3 zd. 2 KPK nie znajduje zastosowania.

3. Częściowy przepadek poręczenia majątkowego

Podstawy orzeczenia przepadku poręczenia majątkowego zasadniczo nie zostały zmodyfikowane, natomiast wprowadzono nową instytucję o charakterze fakultatywnym w postaci częściowego przepadku poręczenia majątkowego. Modyfikacja w tym zakresie została dokonana poprzez wprowadzenie przepisu § 1a do art. 268 KPK. Zastosowanie takiej konstrukcji, tj. przepadku częściowego, obligowałoby sąd orzekający w tym przedmiocie do zastoso-

wania, obok pozostałego poręczenia majątkowego, innego środka zapobiegawczego, z wyjątkiem oczywiście tymczasowego aresztowania (wówczas bowiem zbędne jest utrzymywanie poręczenia majątkowego). **Decyzja o zastosowaniu innego środka ma tu zatem charakter obligatoryjny**, a odwołanie się do treści art. 258 § 4 KPK wymaga jedynie określenia poziomu istnienia obaw (art. 258 § 1-3 KPK) i ma wyłącznie formalny charakter. Jak wskazuje się w uzasadnieniu do projektu ustawy nowelizującej, „takie rozwiązanie sprzyjać będzie lepszemu wywiązywaniu się poręczyciela ze swych obowiązków, gdyż utraciłby on tylko część sum poręczenia, dbałby zatem bardziej o to, by nie utracić reszty, a więc i o to, aby sam oskarżony, za którego poręczył, wywiązywał się ze swych obowiązków procesowych. To samo odnieść należy i do oskarżonego, gdyby to on wyłożył sumę poręczenia”.

4. Zmiany w zakresie zaskarżalności

Zmiany w zakresie środków zaskarżenia postanowień dotyczących szeroko rozumianych środków zapobiegawczych wprowadzone zostały do treści przepisów art. 252 KPK i art. 254 KPK.

W pierwszej kolejności należy zaznaczyć, że część rozwiązań wprowadzonych do powołanych przepisów służy nade wszystko przyspieszeniu postępowania odwoławczego w zakresie rozpoznania zażalenia na postanowienie w przedmiocie każdego środka zapobiegawczego. Jak wskazano w uzasadnieniu projektu, ma to być odpowiedź ustawodawcy na przewlekłość w rozpoznawaniu odwołań od decyzji wkraczających w podstawowe swobody obywatelskie. W dalszym ciągu utrzymano zasadę, że rozpoznanie zażalenia powinno nastąpić niezwłocznie, a zatem bez nieuzasadnionej zwłoki, natomiast część druga przepisu art. 252 § 3 KPK odnosi się jedynie do tymczasowego aresztowania. Zmiana przepisu polega na uzupełnieniu go o zdanie, że odnośnie tego środka rozpoznanie powinno nastąpić „nie później niż przed upływem 7 dni od przekazania tego zażalenia wraz z aktami sądowi odwoławczemu”. Zamierzenie ustawodawcy koncentruje się zatem li tylko na samym postępowaniu organu odwoławczego *ad quem*, gdyż nie wprowadzono norm dyscyplinujących odnośnie organu *a quo*. Jednocześnie zaznaczyć należy, iż wskazany termin **ma charakter jedynie instrukcyjny** i nie jest obwarowany żadnymi konsekwencjami natury prawnej.

Z kolei druga zmiana przepisu art. 252 KPK polega na zastąpieniu dotychczasowego zwrotu po przecinku: „z wyjątkiem, o którym mowa w § 2”, sformułowaniem „chyba że ustawa stanowi inaczej”. Powyższe wskazuje zatem, że została utrzymana ogólna zasada, iż na postanowienie w przedmiocie środka zapobiegawczego przysługuje zażalenie na zasadach ogólnych. Oznacza to, że prawo do wniesienia tego środka odwoławczego jest limitowane

interesem prawnym strony postępowania, a zatem zażalenia takie składać mogą prokurator, podejrzany, jego obrońca czy pokrzywdzony – jako strona. Wskazana zmiana, a więc zastąpienie zwrotu „z wyjątkiem, o którym mowa w § 2” powyżej powołaną klauzulą „chyba że ustawa stanowi inaczej” nakazuje przyjęcie, że oprócz uregulowania § 2 (przewidującego kontrolę sądową postanowień prokuratorskich) możliwe jest inne odstępstwo od zasad ogólnych. Jako przykład wskazuje się w piśmiennictwie orzekanie przez sądy równorzędne sądów odwoławczych czy Sądu Najwyższego w przedmiocie rozpoznawania zażalenia na postanowienie Sądu Najwyższego o zastosowaniu tymczasowego aresztowania po uchyleniu wyroku w trybie kasacji – również tu decyzję podejmował będzie równorzędny skład Sądu Najwyższego (art. 538 § 2 KPK)⁴⁸.

Istotna zmiana dotyczy treści art. 254 KPK, gdzie ustawodawca postanowił ograniczyć zakres stosowania wskazanego przepisu jedynie do sytuacji orzekania w przedmiocie wniosku o zmianę lub uchylenie tymczasowego aresztowania. Zgodnie z poprzednim brzmieniem przepisu musiał być on stosowany do wszelkiego rodzaju postanowień w przedmiocie środków zapobiegawczych, a nie tylko do środka o charakterze izolacyjnym⁴⁹. Obecnie nie będzie już budziło wątpliwości, że limitowane terminem 3 miesięcy jest jedynie prawo do skarżenia decyzji w przedmiocie odmowy uwzględnienia wniosku o uchylenie lub zmianę tymczasowego aresztowania na inny środek o charakterze izolacyjnym.

5. Zabezpieczenie majątkowe

Wskazać należy, iż ustawodawca zasadniczo „porządkuje instytucję zabezpieczenia majątkowego, precyzując jej przesłanki i dostosowując je do wymogów określonych tak w Kodeksie postępowania cywilnego, jak i ustawie o postępowaniu egzekucyjnym w administracji. Dodatkowo wskazuje się elementy postanowienia oraz uściśla kwestie związane z uzyskiwaniem klauzuli wykonalności”⁵⁰.

W pierwszej kolejności podkreślić należy, iż ustawodawca dostosował przesłanki stosowania instytucji do głosów doktryny, zgodnie z którymi zabezpieczenie powinno być stosowane jedynie wówczas, gdy konkretne okoliczności wskazują, że oskarżony może udaremnić wykonanie orzeczonych w przyszłości kary grzywny, środków karnych lub egzekucji zasądzonego odszkodowa-

⁴⁸ J. Skorupka, *op. cit.*, s. 42; K. Eichstaed, (w:) B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki (red.), *op. cit.*, s. 774.

⁴⁹ Wskazać należy, iż co do przepisu pojawiały się wątpliwości, czy dotyczy on tylko tymczasowego aresztowania czy też innych środków zapobiegawczych – zob. szerzej: K. Dąbkiewicz, *op. cit.*, s. 317 i n.

⁵⁰ J. Skorupka, *op. cit.*, s. 42

nia⁵¹. Do art. 291 KPK ustawodawca wprowadza przesłankę w postaci ustalenia, że **zachodzi uzasadniona obawa, że bez takiego zabezpieczenia wykonanie orzeczenia w zakresie wskazanej kary i środków karnych będzie niemożliwe albo znacznie utrudnione**. Ustalenie istnienia obawy niemożności wykonania orzeczenia wynikać musi ze zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego, jednakże nie istnieje tu obligatoryjna konieczność sięgania po dowody – wystarczające jest wykazanie okoliczności uzasadniających istnienie tej obawy.

Z uwagi na wprowadzenie jako strony (rozdział 8a KPK) podmiotu zobowiązanego do zwrotu korzyści majątkowej, modyfikacji uległ § 4 art. 291 KPK. Zgodnie z jego nowym brzmieniem „Na mieniu strony, o której mowa w rozdziale 8a, może nastąpić z urzędu zabezpieczenie wykonania orzeczenia zwrotu korzyści majątkowej, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa, że bez takiego zabezpieczenia wykonanie obowiązku zwrotu tej korzyści będzie niemożliwe albo znacznie utrudnione”. Wydawać by się mogło, że jest to niewielka zmiana, polegająca jedynie na tym, że zwrot „na mieniu podmiotu wymienionego w art. 52 Kodeksu karnego” zastąpiono sformułowaniem „na mieniu strony, o której mowa w rozdziale 8a” oraz uzupełniono o wskazaną przesłankę warunkującą zabezpieczenie od niemożliwości albo utrudnienia wykonania orzeczenia, o czym była mowa powyżej. Problematyczne jest tu jednak to, jaki jest możliwy zakres zabezpieczenia w postępowaniu przygotowawczym. Literalne bowiem brzmienie przepisu sugeruje, że może ono być dokonane jedynie na mieniu strony, a zatem dopiero w toku postępowania sądowego, gdyż od tej chwili podmiot ten staje się stroną postępowania karnego (arg. z art. 81b KPK). Wydaje się więc, że skoro nie istnieje jeszcze strona, w toku postępowania przygotowawczego nie można spełnić warunku określonego w przepisie, a zatem nie jest możliwe dokonanie zabezpieczenia majątkowego na mieniu takiego podmiotu.

Kolejną zmianą jest wprowadzenie uregulowania *expressis verbis* wskazującego na konieczność modyfikacji wydanego postanowienia. Zgodnie z art. 291 § 5 KPK zabezpieczenie majątkowe należy niezwłocznie uchylić w całości lub w części, jeżeli ustaną przyczyny, wskutek których zostało ono zastosowane w określonym rozmiarze, lub powstaną przyczyny uzasadniające jego uchylenie choćby w części. Powyższy przepis wprowadza zatem regułę bieżącej kontroli wykonywania zabezpieczenia majątkowego, gdyż przewiduje on konieczność działania z urzędu. Zmiana okoliczności, o jakiej mowa w przepisie, dotyczy zarówno zmiany okoliczności w postaci ustania obawy niemożności wykonania orzeczenia, jak i zmiany w zakresie wysokości grzywny, przypadku,

⁵¹ K. Eichstaed, (w:) B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki (red.), *op. cit.*, s. 903-908.

nawiązki lub świadczenia pieniężnego albo obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę.

Zmiana sposobu dokonywania zabezpieczenia majątkowego związana jest z koniecznością usunięcia wątpliwości co do możliwości sięgania po rozwiązania zawarte w przepisach ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji. Również zmiana art. 292 § 1 KPK funkcjonalnie powiązana jest z odstępstwem od reguł ogólnych postępowania, przewidzianych w art. 293 § 6 KPK. Jest to bowiem niewątpliwie odstępstwo od reguł Kodeksu postępowania cywilnego dotyczących przeprowadzania zabezpieczenia majątkowego.

W zakresie zabezpieczenia majątkowego dokonano także modyfikacji odnośnie strony formalnej postanowienia.

W pierwszej kolejności podkreślić należy, iż utrzymano zasadę, zgodnie z którą postanowienie w przedmiocie zabezpieczenia majątkowego wydaje sąd, a w postępowaniu przygotowawczym – prokurator (art. 293 § 1 KPK)⁵².

W § 2 art. 293 KPK ustawodawca przyjął, że w postanowieniu określa się **kwotowo** zakres i sposób zabezpieczenia, uwzględniając rozmiar możliwej do orzeczenia w okolicznościach danej sprawy grzywny, środków karnych, obowiązków, roszczeń lub kosztów, o których mowa w art. 291 § 1-4 KPK. Odstępstwem od kwotowego zabezpieczenia jest dokonanie czynności na zajęтым przedmiocie podlegającym przypadkowi, jako pochodzącym bezpośrednio z przestępstwa lub służącym albo przeznaczonym do jego popełnienia. Wskazana okoliczność dotyczy zatem *de facto* jedynie przedmiotów, które zostały zajęte, i gdy zabezpieczenie nie wykracza poza zakres przypadku. W sytuacji bowiem, gdyby obok przypadku przedmiotu miało dojść do zabezpieczenia innych elementów wskazanych w art. 291 § 1 KPK, niezbędne jest już ich określenie zgodnie z wymogiem zd. 1 art. 293 § 1 KPK. Reguła kwotowa służy zapewnieniu dokonania zabezpieczenia jedynie w zakresie niezbędnym. Pozwala ona bowiem na ustalenie, czy zakres zabezpieczenia odpowiada możliwości orzeczenia określonych dolegliwości finansowych. Zresztą ustawodawca daje temu wyraz w treści art. 293 § 1 KPK. Przyjmuje bowiem, że **rozmiar zabezpieczenia powinien odpowiadać jedynie potrzebom tego, co ma zabezpieczać**. Wprowadza się tu zatem wprost zasadę proporcjonalności.

Nadto uregulowano kwestie związane z nadawaniem klauzuli wykonalności postanowieniu o zabezpieczeniu majątkowym. Ustawodawca zgodnie z przepisami o egzekucji sądowej przewiduje konieczność uzyskania klauzuli wykonalności (zasada – § 5), lecz wprowadza również od niej odstępstwo (§ 6).

W postępowaniu sądowym klauzulę nadaje referendarz sądowy lub sąd pierwszej instancji właściwy do rozpoznania sprawy, w której wydano to postanowienie. W postępowaniu przygotowawczym właściwym będzie nie

⁵² W zakresie zgodności z Konstytucją zob. wyr. TK z dnia 6.9.2004 r., SK 10/2004, OTK-A 2004, z. 8, poz. 80.

sąd miejsca prowadzenia postępowania, ale sąd właściwy do rozpoznania sprawy na zasadach ogólnych lub referendarz tego sądu.

Nie podejmuje się czynności egzekucyjnych zarówno w zakresie uzyskania klauzuli wykonalności, jak i wykonania postanowienia, jeżeli zabezpieczenie nastąpiło na rzeczach, które uprzednio oskarżony wydał organowi procesowemu lub które zatrzymano w wyniku czynności, o których mowa w rozdziale 25 KPK. Chodzi tu jednak jedynie o czynności egzekucyjne, a nie inne czynności związane z samym ustanowieniem zabezpieczenia majątkowego, czy też z jego wykonaniem w rozumieniu przepisów KPK (jak np. doręczenie uprawnionym podmiotom). Przedmioty wskazane w dyspozycji art. 293 § 6 KPK to zarówno przedmioty dobrowolnie wydane w toku przeszukania, jak i odebrane w wyniku czynności poszukiwawczych. Nie budzi wątpliwości, że chodzi tu o przedmioty, które „znaleziono” u oskarżonego („wydał”), ale również inne przedmioty uzyskane w wyniku czynności przeszukania, pod warunkiem jednakże możliwości przypisania oskarżonemu określonego prawa wobec rzeczy zajętej.

W zakresie zaskarżalności utrzymano zaskarżalność i jednocześnie przyjęto regulę, zgodnie z którą, jeżeli postanowienie wydał prokurator, a postępowanie przygotowawcze prowadzone jest w okręgu innego sądu niż sąd miejscowo i rzeczowo właściwy, **zażalenie przysługuje do sądu właściwego do rozpoznania tej sprawy w pierwszej instancji**. Wskazać należy, iż jest to zmiana w zakresie organu uprawnionego do rozpoznania zażalenia, gdyż w poprzednim stanie prawnym właściwy był sąd, w którego okręgu prowadzono postępowanie.

6. Projektowane zmiany w zakresie środków zapobiegawczych

Zauważyć należy również, że ustawodawca podjął się dalszej zmiany w zakresie środków przymusu. Zgodnie bowiem z art. 4 pkt 5 i 6 projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw⁵³ modyfikacji doznaje instytucja dozoru (art. 275 KPK) oraz nakazu opuszczenia lokalu (art. 275a KPK).

W zakresie pierwszej instytucji ustawodawca zamierza wprowadzić szereg rozwiązań, które muszą być uznane za co najmniej kontrowersyjne, jak np. „areszt domowy”. Tak bowiem rozumiany musi być zapis, że „obowiązek ten może polegać na zakazie opuszczania określonego miejsca pobytu”. W żaden sposób nie można, jak się wydaje, zaakceptować rozumienia wskazanej normy prawnej jako rodzaju pozbawienia wolności, gdyż takowe może nastąpić wyłącz-

⁵³ Druk sejmowy nr 2393.

nie na podstawie orzeczenia sądu. Nie jest to jedyna implikacja przepisu. Inną będzie chociażby kwestia zaliczenia takowego środka na poczet przyszłej kary, nie wspominając już o realnej możliwości jego wykonania, przy przyjęciu takiej konstrukcji.

W ramach projektu wskazuje się nadto, że dozór będzie mógł polegać na:

- zgłaszaniu się do organu dozoru w określonych odstępach czasu,
- zawiadomianiu organu dozoru o zamierzonym wyjeździe oraz o terminie powrotu,
- zakazie kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami,
- zakazie zbliżania się do określonych osób na wskazaną odległość,
- zakazie przebywania w określonych miejscach,
- a także na innych ograniczeniach swobody oskarżonego, niezbędnych do wykonywania dozoru.

W zakresie drugiej instytucji, tj. nakazu opuszczenia lokalu, projektowana zmiana sprowadza się do wskazania, że ma to być okresowe opuszczenie lokalu. Niezbędne tu zatem będzie określenie, na jaki czas takie opuszczenie ma być zastosowane.

Rozdział 4. Postępowanie przygotowawcze

1. Uwagi ogólne

Niewątpliwie pierwszym i najtrudniejszym etapem procesu karnego (niezależnie od przyjmowanego w piśmiennictwie podziału całego procesu) jest postępowanie przygotowawcze. Słuszny jest tu pogląd, że na tym etapie postępowania karnego, w odróżnieniu od innych (dalszych), zakres wiedzy o przedmiocie procesu jest stosunkowo mały⁵⁴. Podstawą odróżnienia postępowania przygotowawczego od postępowania sądowego jest kryterium funkcji spełnianych przez poszczególne stadia. Pierwsze spełnia bowiem funkcje przygotowawcze, natomiast drugie – rozpoznawcze („rozpoznawcze”)⁵⁵. Ogólny model postępowania jest do dnia 30.6.2015 r. wyznaczany poprzez cele postępowania przygotowawczego, którymi są:

- 1) ustalenie, czy został popełniony czyn zabroniony i czy stanowi on przestępstwo,
- 2) wykrycie i w razie potrzeby ujęcie sprawcy,
- 3) zebranie danych stosownie do art. 213 KPK i art. 214 KPK,
- 4) wyjaśnienie okoliczności sprawy, w tym ustalenie osób pokrzywdzonych i rozmiarów szkody,
- 5) zebranie, zabezpieczenie i w niezbędnym zakresie utrwalenie dowodów dla sądu.

Podkreślić należy, iż Kodeks postępowania karnego z 1997 r. – odmiennie od Kodeksu postępowania karnego z 1969 r. – regulował szczegółowość ustaleń poczynionych przez organy dochodzeniowo-śledcze. Jak słusznie zauważono w dok-

⁵⁴ L. Schaff, *Zakres i formy postępowania przygotowawczego*, Warszawa 1961, s. 9.

⁵⁵ *Ibidem*, s. 12.

trynie, wyjaśnienie okoliczności nie musiało już być wszechstronne⁵⁶. Nowelizacja przepisu ustawą z dnia 10.1.2003 r. dotyczyła dwóch ostatnich punktów. Uznać należy, że wyrażenie w przepisie *expressis verbis* obowiązku ustalenia osób pokrzywdzonych, ma skłonić organy procesowe do umożliwienia takim podmiotom realizacji ich praw. Z kolei wprowadzenie określenia w punkcie 5, że zebranie, zabezpieczenie i utrwalenie dowodów w niezbędnym zakresie ma być wykonane dla sądu, przemawia za przyjęciem tezy, że postępowanie przygotowawcze przygotowuje rozprawę, a nie materiał dowodowy dla oskarżyciela⁵⁷. Przepis ten był następnie wielokrotnie nowelizowany. Ustawa nowelizująca z dnia 29.3.2007 r. przyjmowała we wskazanych dwóch punktach powrót do rozwiązań sprzed nowelizacji z dnia 10.1.2003 r.⁵⁸. W myśl założeń autorów nowelizacji zmiana w zakresie pkt 5 § 1 art. 297 KPK miała „zapewnić lepsze przygotowanie pod względem dowodowym spraw kierowanych do sądu z aktem oskarżenia, co jest istotne w sytuacji nałożenia na sąd obowiązków procesowych w zakresie kontroli odwoławczej w postępowaniu przygotowawczym” (druk sejmowy V kadencji nr 1113)⁵⁹. Kolejną ustawą (z dnia 5.11.2009 r.) powrócono do rozwiązań sprzed nowelizacji. Powyższe przedstawienie jest niezbędne dla możliwości pełnego zdekodowania normy z art. 297 § 1 pkt 5 KPK w nowym jej brzmieniu.

Ustawa nowelizująca z dnia 27.9.2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw⁶⁰ diametralnie zmienia model postępowania sądowego oraz dostosowuje model postępowania przygotowawczego do rozwiązań kontradiktoryjnego postępowania jurysdykcyjnego.

Wskazać należy, iż w zakresie celów postępowania przygotowawczego dokonano zmiany jedynie przepisu art. 297 § 1 pkt 5 KPK. W wyniku nowelizacji ustawodawca zdecydował się na przyjęcie konstrukcji złożonej. Odtąd bowiem celem postępowania przygotowawczego ma być „zebranie, zabezpieczenie i utrwalenie dowodów w zakresie niezbędnym do stwierdzenia zasadności wniesienia aktu oskarżenia albo innego zakończenia postępowania, jak również do przedstawienia wniosku o dopuszczenie tych dowodów i przeprowadzenia ich przed sądem”.

Niewątpliwie zatem takie ukształtowanie celów tej fazy procesu wskazuje, że materiały postępowania przygotowawczego mają stanowić podstawę dla dokonania rozstrzygnięcia. Powoduje to, że jedynie organ procesowy władny jest do oceny ich kompletności. Oczywiście kompletność tego postępowania może być

⁵⁶ Por. C. Kulesza, *Postępowanie przygotowawcze. Rozważania modelowe*, (w:) *Nowe uregulowania prawne w Kodeksie postępowania karnego z 1997 r.*, Warszawa 1999, s. 249-250; J. Grajewski, *Przebieg procesu karnego*, Warszawa 2001, s. 31; T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Kraków 2008, s. 678.

⁵⁷ L. Schaff, *op. cit.*, s. 11.

⁵⁸ J. Grajewski, (w:) J. Grajewski (red.), L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Komentarz aktualizowany do art. 297 Kodeksu postępowania karnego*, LEX/el. 2012, teza 1.

⁵⁹ *Ibidem*, teza 2.

⁶⁰ Dz.U. z 2013 r., poz. 1247.

kontrolowana. O ile jednak w sytuacji wniesienia aktu oskarżenia pozbawiono zarówno strony, jak i sąd możliwości kontroli kompletności, o tyle w drodze rozpoznania środka odwoławczego w dalszym ciągu pozostaje aktualna możliwość sądowej kontroli orzeczeń o innym sposobie zakończenia postępowania.

Brak możliwości kontroli merytorycznej kompletności materiałów postępowania przygotowawczego wynika nie tyle ze zmiany samych celów tego postępowania, ale w szczególności ze skreślenia art. 345 KPK i art. 397 KPK dotyczących instytucji zwrotu sprawy oraz przekazania jej do uzupełnienia. Ta ostatnia instytucja będzie jednak przez pewien czas obowiązywała. Zgodnie z art. 36 ustawy zmieniającej, pomimo stosowania ustawy w nowym brzmieniu (art. 27), ustawodawca zdecydował się na przyjęcie, że w sprawach, w których skierowano akt oskarżenia przed wejściem w życie zmian, należy stosować niektóre instytucje w brzmieniu poprzednim. Tak też uczyniono z instytucją przekazania sprawy do uzupełnienia (art. 397 KPK). Zauważyć tu jednak należy pewną niekonsekwencję ustawodawcy, a mianowicie pozostawienie bez zmian art. 339 § 3 pkt 2 KPK. W ramach wstępnej kontroli aktu oskarżenia istotną rolę odgrywa prezes sądu uprawniony do skierowania sprawy na posiedzenie celem dokonania instytucji „oddania pod sąd”⁶¹. Instytucja ta w dużym uproszczeniu polega na ocenie istnienia oczywistego braku podstaw oskarżenia – a więc sytuacji wystąpienia ujemnej przesłanki procesowej o charakterze faktycznym – pod warunkiem ustalenia oczywistości braku dowodów na popełnienie czynu. Jednocześnie wystąpienie tej okoliczności powoduje obrazę art. 322 KPK⁶². Odnośnie instytucji oddania pod sąd *sensu stricto* zauważyć należy ponadto, że słuszne jest twierdzenie, iż niewystarczające dla umorzenia postępowania w oparciu o art. 339 § 3 pkt 2 KPK jest stwierdzenie braku podstaw faktycznych – brak ten musi być bowiem oczywisty⁶³. Z oczywistością zaś mamy do czynienia wówczas, „gdy rzuca się w oczy, dając się stwierdzić bez przeprowadzania dodatkowych badań”⁶⁴. Zgodnie ze stanowiskiem przyjętym w doktrynie i orzecznictwie Sądu Najwyższego⁶⁵ wskazana „oczywistość” ma miejsce wówczas, gdy brak jest jakichkolwiek dowodów na poparcie aktu oskarżenia, a nie gdy sąd dochodzi do takiego wniosku po dokonaniu

⁶¹ Obecny Kodeks postępowania karnego nie przewiduje odrębnej fazy postępowania zwanej oddaniem pod sąd. Zgodnie z przyjętą definicją w rozumieniu ogólnym jest to akt określonej władzy lub osoby, na podstawie którego obywatel zostaje postawiony w stan oskarżenia. Natomiast w znaczeniu *sensu stricto* jest to akt sądowy polegający na kontroli zasadności aktu oskarżenia – zob. S. Śliwiński, *Oddanie pod sąd w procesowym prawie karnym*, Warszawa 1955, s. 3-4.

⁶² M. Kempisty, *Metodyka pracy sędziego w sprawach karnych*, Warszawa 1986, s. 45.

⁶³ D. Osowska, *Sądowa kontrola oskarżenia w polskim procesie karnym*, Warszawa – Poznań – Toruń 1977, s. 107.

⁶⁴ W. Daszkiewicz, *Przestępczość czynu jako przesłanka procesu (Uwagi w związku z projektem Kodeksu postępowania karnego)*, PIP 1968, z. 12, s. 966.

⁶⁵ Post. SN z dnia 3.11.1971 r., I KR 206/71, RPEIS 1972, Nr 2, s. 331; post. SN z dnia 7.9.1994 r., III KRn 98/94, OSNKW 1994, z. 11-12, poz. 72.

ich oceny. Wówczas, gdyby dowody były dostateczne, ale budziły wątpliwości, umorzenie w oparciu o tę przesłankę byłoby niemożliwe, gdyż merytoryczna ocena dowodów stanowi uprawnienie sądu realizowane na rozprawie⁶⁶. Powyższe wskazuje wprost, że decydując się na skierowanie aktu oskarżenia, należy już na tym etapie wskazać dowody, na których oskarżenie to się opiera. Jednak takie założenie wydaje się sprzeczne z modelowym ujęciem nowego aktu oskarżenia, który co do zasady może nie zawierać uzasadnienia, gdyż wymaga się jedynie zawarcia wniosków dowodowych. Wydaje się nadto, że jest to sprzeczne z zasadą kontrydiktoryjności. Prokurator zmuszony jest bowiem do takiego ujawnienia materiału dowodowego, aby nie doprowadzić do umorzenia postępowania z powodu oczywistego braku podstaw faktycznych oskarżenia. Musi on zatem ujawnić swoją taktykę procesową, a obrona nie jest do tego zmuszana. Abstrahując od tego problemu, należy wskazać, że *de facto* – z wyjątkiem opisanej sytuacji – prokurator może skierować akt oskarżenia praktycznie bez postępowania przygotowawczego, opierając się w całości na jednym dowodzie.

Rezygnacja ze zwrotu sprawy powiązana ze zmianą treści § 1 pkt 5 art. 297 KPK powoduje bowiem, że:

- prokurator musi wykonać jedynie czynności obligatoryjne, tj. przesłuchać pokrzywdzonego i podejrzanego; teoretycznie istnieje wynikający z pozostałych celów postępowania obowiązek wyjaśnienia innych okoliczności poprzez zebranie stosownych danych, ale, jak wskazano, nie ma instrumentu kontrolnego,
- prokurator może oddalić każdy wniosek dowodowy (art. 170 § 1 pkt 5 KPK) jako zmierzający do przedłużenia postępowania, wszak w ramach jego koncepcji postępowania wnioski dowodowy może do tego zmierzać,
- strona nie może wymusić przeprowadzenia określonego dowodu,
- jedynie prokurator, w sytuacji istnienia wniosku o końcowe zaznaczenie, zobligowany jest do wykonania tej czynności (arg. z art. 337 KPK).

Takie ujęcie celów postępowania możliwe jest oczywiście tylko w przypadku decyzji o skierowaniu aktu oskarżenia, gdyż, jak wskazano dalej, pozostawiono sądowi możliwość orzekania w sytuacji zaskarżenia decyzji o zaniechaniu ścigania (z pewnymi wyjątkami, co raczej wynika z błędów ustawodawcy – zob. art. 325e KPK – niż jego rzeczywistej woli).

Wskazać należy, iż w ocenie autorów nowelizacji zasadne jest maksymalne ograniczenie postępowania przygotowawczego. Obecnie w toku prac Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego rozważane jest wprowadzenie możliwości

⁶⁶ A. Kaftal, *Kontrola sądowa postępowania przygotowawczego*, Warszawa 1974, s. 165-167, 176-177.

zaniechania rozpoznania wniosku dowodowego strony z przekazaniem go do rozpoznania w postępowaniu jurysdykcyjnym, co ma jeszcze bardziej ułatwić prokuratorom ograniczanie postępowania przygotowawczego. Przepis taki miałby być dodany do art. 321 § 5 KPK dotyczącego możliwości wnioskowania o uzupełnienie materiału dowodowego. Zgodnie z założeniami, organ prowadzący postępowanie nie musiałby wniosku rozpoznawać, jeżeli w jego ocenie spełnione byłyby przesłanki z art. 297 § 1 pkt 5 KPK⁶⁷.

W ramach projektowanych zmian ustawodawca słusznie eliminuje konieczność wyjaśnienia okoliczności sprzyjających popełnieniu czynu zabronionego – planuje się bowiem skreślenie § 2 art. 297 KPK (druk sejmowy nr 2393).

2. Dostęp do akt w postępowaniu przygotowawczym

Na wstępie zaznaczyć należy, iż zakres dostępu stron do materiałów postępowania przygotowawczego w świetle obowiązujących od dnia 2.6.2014 r. przepisów⁶⁸ art. 156 § 5 i § 5a KPK uległ pewnej zmianie. W przypadku ustalania zakresu wskazanego dostępu należy pamiętać o innych regułach, które mają zasadniczy wpływ na treść wskazanych norm prawnych. Wyznacznikiem zakresu stosowania powołanych norm jest bowiem przede wszystkim art. 157 KPK wskazujący na zakres materiału postępowania przygotowawczego, do którego strona uzyskuje dostęp. Zgodnie z tym przepisem wyróżnić należy grupy materiałów, które podlegają udostępnieniu, a mianowicie:

- strony mają prawo nieodpłatnie uzyskać odpis każdego orzeczenia, z tym że w sytuacji, gdy chodzi o zaskarżalne orzeczenia, są one doręczane z urzędu, pozostałe zaś – na wyraźny wniosek oskarżonego⁶⁹. Przepis ten określa jedynie formalne prawo uzyskania odpisu decyzji procesowej, jednak nie wskazuje, kiedy odpis ten ma być mu doręczony, tym samym nie narusza on innych przepisów umożliwiających odroczenie doręczenia wskazanego dokumentu, jak np. art. 218 § 2 KPK;
- w sytuacji wyłączenia jawności wydaje się jedynie odpis orzeczenia kończącego postępowanie bez uzasadnienia⁷⁰, z tym zastrzeżeniem, że chodzi tu nie o te orzeczenia, które doręczane są stronom z urzędu, a jedynie o inne. Sposób doręczeń orzeczeń zaskarżalnych zapadłych z wyłączeniem jawności reguluje bowiem art. 100 KPK. Zgodnie z § 7

⁶⁷ Zob. szerzej: P. Hofmański, *Czy konieczna jest redukcja postępowania przygotowawczego?* (w:) *Polski proces karny i materialne prawo karne w świetle nowelizacji z 2013 r. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Tylmanowi z okazji jego 90 urodzin*, T. Grzegorzczak (red.), Warszawa 2014, s. 66 i n.

⁶⁸ Art. 56 pkt 2 ustawy nowelizującej.

⁶⁹ S. Steinborn, (w:) J. Grajewski (red.), L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Komentarz aktualizowany do art. 157 Kodeksu postępowania karnego*, LEX/el. 2012, teza 1.

⁷⁰ M. Kurowski, (w:) B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki (red.), *op. cit.*, s. 517.

wskazanego przepisu, stronom doręcza się zamiast uzasadnienia jedynie informację o jego sporządzeniu;

- strona ma prawo do udostępnienia jej protokołu z czynności, w której uczestniczyła lub mogła uczestniczyć, oraz dokumentów pochodzących od tej strony oraz przez nią sporządzonych (art. 157 § 3 KPK). Chodzi tu zatem o takie czynności, w których prawo uczestnictwa zostało zagwarantowane przepisem szczególnym⁷¹ oraz które zostały przeprowadzone po uzyskaniu przez stronę tego statusu procesowego. Czynnościami, podczas których w toku postępowania przygotowawczego stronom przysługuje prawo udziału, są np.: czynności niepowtarzalne uregulowane w art. 316 KPK oraz czynności przeprowadzone na wniosek danej strony (arg. z art. 315 § 2 KPK).

Zauważyć należy nadto, że od dnia 1.7.2015 r. powyższe omówienie nie będzie dotyczyło akt postępowania przygotowawczego w zakresie, w jakim nie zostały one przekazane do sądu (art. 156 § 1a KPK). Od tej daty bowiem akta te będą w całości jawne dla każdej ze stron postępowania. Przepis ten ma jednak charakter wyłącznie porządkowy – wszak z chwilą zawiadomienia o terminie końcowego zapoznania się z aktami udostępnia się je stronom w całości. Wprowadzenie powołanej normy było jednak niezbędne z uwagi na konieczność rozstrzygnięcia, kto i w jakim czasie ma prawo dodatkowego zapoznawania się z określonym w dyspozycji przepisu zakresem materiałów.

Powyższe wskazanie jest niezbędne dla sprecyzowania zakresu normy art. 156 § 5 KPK. W pozostałym bowiem zakresie (nie normowanym art. 157 § 3 KPK) prawo dostępu do akt normuje już powołany przepis art. 156 § 5 KPK. Limitem czasowym możliwości stosowania tego przepisu wobec stron i ograniczenia ich w prawie dostępu do akt jest zawiadomienie o możliwości przejrzenia akt (od dnia 2.6.2014 r. do dnia 30.6.2015 r.) lub zapoznania się z materiałami (od dnia 1.7.2015 r.), kiedy to prokurator traci sposobność ograniczenia dostępu do nich stronom. Z tym zastrzeżeniem jednak, że chodzi tu o sytuację, gdy strona zapozna się z materiałem postępowania, a nie jedynie uzyska uprawnienie do dokonania takiej czynności. Zasadnicze znaczenie ma tu fakt zaznajomienia się, a nie możliwości zaznajomienia. Problem pojawi się w przypadku konieczności kontynuowania postępowania. Wyróżnić zatem można dwie sytuacje. Pierwsza: gdy uprawniony zapozna się z materiałem – wówczas z limitującej funkcji przepisu skorzystać będzie można jedynie w zakresie nowo pozyskiwanego materiału. Druga: gdy nie dojdzie do faktycznego udostępnienia akt sprawy (czy to z uwagi na niezapoznanie się przez uprawnionego, czy też z uwagi na odwołanie czynności), wówczas nadal istnieje prawo do odmowy udostępnienia tych materiałów⁷².

⁷¹ T. Grzegorzczak, *op. cit.*, s. 366.

⁷² S. Steinborn, (w:) J. Grajewski (red.), L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Komentarz aktualizowany do art. 156 Kodeksu postępowania karnego*, LEX/el. 2012, teza 4.

Modyfikacja regulacji art. 156 § 5 KPK nie zmienia sytuacji nowej strony uregulowanej w rozdziale 8a KPK, tj. podmiotu odpowiedzialnego za zwrot Skarbowi Państwa korzyści majątkowej uzyskanej z przestępstwa. Taka konstatacja wynika z posłużenia się przez ustawodawcę stwierdzeniem, że akta sprawy udostępnia się stronom, a ten status wskazany podmiot osiągnie dopiero w chwili skierowania aktu oskarżenia wraz z odpowiednim wnioskiem (art. 81b KPK). Co więcej, podmiot ten nie uzyskał również uprawnienia do końcowego zapoznania się z materiałami postępowania (arg. z art. 321 KPK). Tym samym, względem osoby, co do której zachodziły będą przesłanki do skierowania wobec niej wniosku o zobowiązanie do zwrotu Skarbowi Państwa korzyści majątkowej uzyskanej z przestępstwa, decyzja będzie zapadała na podstawie art. 156 § 5 zd. 3 KPK. Będzie to zatem decyzja uznaniowa, niepodlegająca kontroli na podstawie art. 159 KPK. W postępowaniu przygotowawczym nie jest on bowiem stroną, a tylko stronie przysługuje tu prawo zaskarżenia rozstrzygnięcia. Wydaje się, że wykluczone jest tu również skorzystanie z art. 302 § 1 KPK w zakresie możliwości przyznania uprawnienia do zaskarżenia tej decyzji⁷³.

Odnosząc się do zawartości treściowej wskazanej normy prawnej (zd. 1 art. 156 § 5 KPK), przyjęć należy, że wprowadza ona generalną regułę, dotyczącą jedynie stron, a umożliwiającą udostępnienie im akt postępowania. Poprzednie uregulowanie nie zawierało rozstrzygnięcia w zakresie zasad ujawniania materiału dowodowego stronom. Nowelizacja wprowadza zastrzeżenie, że akta te udostępnia się stronom, obrońcom, pełnomocnikom i przedstawicielom ustawowym, jeżeli nie zachodzi potrzeba zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania lub ochrony ważnego interesu państwa. Zapis ustawowy nie jest jednak jasny – może być on różnie odczytywany, a mianowicie jako domniemanie, że nie zachodzi potrzeba zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania lub ochrony ważnego interesu państwa i co do zasady należy udostępnić akta. Odmienne rozumienie przepisu wydaje się jednak trafniejsze, że **co do zasady istnieje domniemanie konieczności zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania lub ochrony ważnego interesu państwa i tym samym jedynie wyjątkowo udostępnia się akta sprawy stronom i innym podmiotom wskazanym w przepisie**. Należy się przychylić do przyjęcia istnienia domniemania konieczności ochrony prawidłowego toku postępowania. Taki wniosek wypływa zarówno z funkcji postępowania przygotowawczego, jak i jego charakteru, co do zasady „niejawnego” dla strony. Przyjęcie zatem drugiego z opisanych domniemań prawnych powoduje konieczność konsekwentnego wymagania, aby to wnioskodawca wykazał, że zachodzą okoliczności odmienne, a zatem że niespełnione są przesłanki odmowy dostępu do

⁷³ Zob. Szerzej: M. Kurowski, (w:) B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki (red.), *op. cit.*, s. 932.

akt. Rozumienie przeciwne powodowałoby bowiem konieczność ujawnienia przez organ procesowy okoliczności mogących *de facto* skutkować zagrożeniem dla jednego z wymienionych interesów. Zgodzić się należy, że koncepcja taka powoduje utrudnienie dostępu do materiałów postępowania przygotowawczego, ale z zasady utajnienie działań zmierzających do ustalenia sprawy jest okolicznością niezbędną dla zapewnienia prawidłowego toku postępowania. Co więcej, Trybunał Sprawiedliwości nie wymaga pełnego dostępu do akt dla uczestników postępowania, z wyjątkiem sytuacji, gdy chodzi o stosowanie środków związanych z pozbawieniem wolności. Wydaje się zatem, że – czy było to wolą ustawodawcy czy też nie – ostatecznie wprowadził on w przepisie zarówno zasadę domniemania istnienia konieczności ochrony postępowania (prawidłowości jego toku), jak i interesów państwa. To zatem wnioskodawca obalić musi wskazane domniemanie.

Zarządzenie o odmowie udostępnienia akt sprawy musi zawierać uzasadnienie⁷⁴. Wobec przyjęcia koncepcji, że ustawodawca wprowadził domniemanie konieczności ochrony wskazanych interesów, przyjęć należy, iż nie jest niezbędne szczegółowe omówienie poszczególnych okoliczności skutkujących decyzją odmowną. Niezbędne jest jednak odniesienie się do kwestii podniesionych przez wnioskodawcę, szczególnie wówczas, gdy będą one zmierzały do obalenia wskazanego domniemania.

Decyzja zapada w formie zarządzenia (art. 156 § 5 zd. 2 KPK), które jest zaskarżalne jedynie wówczas, gdy dotyczy odmowy udostępnienia akt stronie (arg. z art. 159 KPK). Nowelizacja zmienia podmiot uprawniony do kontroli istnienia podstaw do odmowy udostępnienia akt. Z uwagi na treść art. 156 § 5 zd. 2 KPK, zgodnie z którym decyzję w przedmiocie odmowy udostępnienia akt wydaje prowadzący postępowanie, o tym, kto będzie uprawniony do kontroli decyzji, decydować będzie okoliczność w postaci tego, kto wydał wskazane zarządzenie. W sytuacji gdy będzie to podmiot inny niż prokurator, zaskarżalność rozpatrywana będzie na zasadach ogólnych. I tu, zgodnie z treścią art. 465 § 3 KPK, zażalenie rozpatrywał będzie prokurator sprawujący nadzór nad postępowaniem. Natomiast zasadnicza zamiana nastąpiła w zakresie kontroli decyzji prokuratora, w miejsce bowiem prokuratora bezpośrednio przełożonego wskazano, że będzie to sąd. Wobec braku wskazania, o jaki organ sądowy chodzi ustawodawcy, przyjęć należy, iż znajdzie tu zastosowanie norma ogólna (art. 329 § 1 KPK), zgodnie z którą jest to sąd powołany do rozpoznania sprawy w pierwszej instancji, a zatem sąd właściwy rzeczowo i miejscowo do rozpoznania sprawy w pierwszej instancji⁷⁵.

⁷⁴ P. Wiliński, *Odmowa dostępu do akt sprawy w postępowaniu przygotowawczym*, Prok. i Pr. 2006/11, s. 81.

⁷⁵ Por. K. Eichstaedt, (w:) B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki (red.), *op. cit.*, s. 1045.

Wskazać należy, iż art. 156 § 5 KPK w zakresie postępowań karnych w toku jest przepisem szczególnym, regulującym kwestie dostępu do informacji publicznej w sposób odmienny od ustawy z dnia 6.9.2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz.U. Nr 112, poz. 1198 ze zm.)⁷⁶ i jako taki wypiera on stosowanie wskazanej ustawy. Natomiast ustawę tę można już stosować w zakresie zakończonych postępowań przygotowawczych, z tym zastrzeżeniem, że akta sprawy jako całość nie są informacją publiczną w rozumieniu art. 3 ust. 1 pkt 2 przywołanej ustawy, są one bowiem zbiorem określonych informacji⁷⁷. W związku z powyższym, w trybie ustawy o dostępie do informacji publicznej nie jest uprawnione domaganie się udostępnienia akt sprawy jako całości. Uznać należy również, że przepisem szczególnym w stosunku do powołanej ustawy co do akt postępowania przygotowawczego w zakresie, w jakim nie zostały one przekazane do sądu, jest art. 156 § 1a KPK.

Odmienne od omawianych reguł ustawodawca potraktował materiał dowodowy stanowiący podstawę wniosku o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania. W poprzednim stanie prawnym, na skutek wyroku TK z dnia 3.6.2008 r. (K 42/07)⁷⁸ – w którym uznano za niezgodny z art. 2 oraz art. 42 ust. 2 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP przepis art. 156 § 5 KPK w zakresie, w jakim umożliwia arbitralne wyłączenie jawności tych materiałów postępowania przygotowawczego, które uzasadniają wniosek prokuratora w przedmiocie tymczasowego aresztowania – wprowadzono rozwiązanie polegające na enumeratywnym wyliczeniu okoliczności uzasadniających odmowę udostępnienia akt sprawy. Pomimo takich uregulowań rozwiązanie to było krytykowane⁷⁹. Odmowa udostępnienia materiałów sprawy w zakresie, w jakim zawierają one dowody wskazane we wniosku o zastosowanie albo przedłużenie tymczasowego aresztowania oraz wymienione w postanowieniu o zastosowaniu albo przedłużeniu tymczasowego aresztowania, możliwa była w sytuacji, gdy:

- 1) narażałoby to na niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia pokrzywdzonego lub innego uczestnika postępowania,
- 2) groziłoby zniszczeniem lub ukryciem dowodów albo tworzeniem dowodów fałszywych,
- 3) groziłoby uniemożliwieniem ustalenia i ujęcia współsprawcy czynu zarzucanego podejrzanemu lub sprawców innych czynów ujawnionych w toku postępowania,
- 4) ujawniałoby prowadzone czynności operacyjno-rozpoznawcze,

⁷⁶ T. Grzegorzczak, *op. cit.*, s. 365.

⁷⁷ Wyr. NSA z dnia 14.2.2013 r., I OSK 2662/12, CBOSA.

⁷⁸ Dz.U. z 2008 r., Nr 100, poz. 648; OTK-A 2008, z. 5, poz. 77.

⁷⁹ S. Kudrelek, *Dostęp podejrzanego i jego obrońcy do akt postępowania przygotowawczego*, Prok i Pr. 2012/7-8, s. 253-276.

- 5) zagrażałoby utrudnieniem postępowania przygotowawczego w inny bezprawny sposób.

Od dnia 2.6.2014 r. ustawodawca przyjął rozwiązanie, zgodnie z którym organ wnioskujący o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania zobowiązany jest niezwłocznie udostępnić akta sprawy w części, w jakiej zawierają treść dowodów wskazanych w tym wniosku podejrzanemu i jego obrońcy. Przepis ma zatem charakter bezwzględnie zobowiązującego do udostępnienia w tym zakresie materiałów postępowania. Oczywiście jest, że celem ustawodawcy było zapewnienie możliwości prowadzenia obrony o charakterze merytorycznym na etapie postępowania wpadkowego o zastosowanie/przedłużenie tymczasowego aresztowania. Efekt ten osiągnięty zostanie jednak dopiero po wejściu w życie całokształtu przepisów normujących kwestie związane z wykorzystaniem ujawnionych materiałów w postępowaniu przygotowawczym. **Podkreślić należy, iż nie jest to jawność z mocy prawa, w dalszym ciągu jest to jednak decyzja prokuratora i wymaga wydania stosownego zarządzenia.** Przez sam fakt wskazania określonego dowodu w jednym z wymienionych wniosków materiały w tym zakresie nie stają się jawne dla stron. Decyzję w tym przedmiocie podjąć może jedynie prowadzący postępowanie i jest to decyzja podlegająca kontroli sądowej. *De facto* do końca czerwca 2015 r., wobec daty wprowadzenia podstawy dowodowej środków zapobiegawczych (art. 249a KPK), brak będzie instrumentu dla sądu czy strony do wymuszenia ujawnienia tych materiałów. Zestawienie wskazanego przepisu z treścią art. 156 § 5a KPK umacnia wskazaną tezę, że udostępnienie tych materiałów wymaga decyzji prowadzącego postępowanie. Sąd stosujący tymczasowe aresztowanie czy też sąd je przedłużający nie będzie mógł również na podstawie wskazanego przepisu (art. 156 § 5a KPK) ujawnić podejrzanemu i jego obrońcy materiałów w zakresie, w jakim stanowią one dowody. Taki wniosek wynika bowiem z treści art. 249a KPK, zgodnie z którym jedynie w sytuacji ujawnienia się okoliczności korzystnych dla oskarżonego sąd podaje je do publicznej wiadomości na posiedzeniu aresztowym i orzeka w oparciu o nie. Do dnia 30.6.2015 r. sąd nie będzie miał nawet takiej możliwości.

Od dnia 1.7.2015 r. wprowadzenie w życie podstawy dowodowej art. 249a KPK powodowało już będzie powstanie konieczności dokonania wyboru pomiędzy wnioskowaniem o tymczasowe aresztowanie z jednoczesną koniecznością ujawnienia podejrzanemu i jego obrońcy materiałów postępowania, a dobrem procesu, dla którego to ujawnienie na tym etapie materiałów postępowania może powodować uniknięcie odpowiedzialności karnej czy też narażać dobra jego uczestników (powodować zagrożenie dla zdrowia czy życia tych osób)⁸⁰. Dodatkowo brak możliwości zastrzeżenia tajności mate-

⁸⁰ Por. W. Jasiński, *Jawność wewnętrzna postępowania przygotowawczego w świetle propozycji nowelizacji Kodeksu postępowania karnego*, WSS 2012, Nr 3, s. 46.

riałów wobec podejrzanego i konieczność ich ujawnienia może być sprzeczna z normami prawnymi dotyczącymi niektórych instytucji dowodowych.

Problematyczny jest zakres regulacji normy ujętej w art. 156 § 5a KPK w odniesieniu do norm regulujących poszczególne instytucje prawa dowodowego. Najbardziej jaskrawym przykładem jest tu ustawa z dnia 6.4.1990 r. o Policji⁸¹, a konkretnie art. 19 ust. 16⁸², który wprowadza zakaz udostępnienia materiałów z kontroli operacyjnej osobie, wobec której ta kontrola była stosowana. Tym samym przepis art. 19 ust. 16 ustawy o Policji reglamentuje na etapie postępowania przygotowawczego możliwość wykorzystania materiałów z kontroli operacyjnej w charakterze dowodu. Czynnością procesową, która uchyla zakaz ujawnienia materiałów z tej kontroli, jest końcowe zaznajomienie z materiałami sprawy. Niewątpliwie przepis art. 156 § 5a KPK jest przepisem szczególnym wobec reguł ogólnych udostępniania akt postępowania przygotowawczego ujętych w art. 156 § 5 KPK, ale nie można już takiego wniosku wyprowadzić w stosunku do normy z art. 19 ust. 16 ustawy o Policji. Ta druga bowiem dotyczy konkretnego rodzaju czynności procesowej, odmiennie niż reguła z art. 156 § 5a KPK, która ma charakter generalny. Zauważyć należy, że przy interpretacji powołanego przepisu ustawy o Policji niezbędne jest branie pod uwagę wykładni dokonanej orzeczeniem TK⁸³. Na postawione zagadnienie prawne o treści dotyczącej zgodności „art. 19 ust. 16 ustawy o Policji – w zakresie, w jakim regulując dostęp do materiałów zgromadzonych podczas kontroli operacyjnej, nie przewiduje, po zakończeniu kontroli operacyjnej oraz ustaniu zagrożeń dla realizacji celów postępowania, powiadomienia innej osoby niż podejrzany oraz jego obrońca o tej kontroli – z art. 49 w zw. z art. 31 ust. 3 oraz z art. 45 ust. 1 i art. 77 ust. 2 Konstytucji”, Trybunał orzekł, że „Art. 19 ust. 16 ustawy powołanej w punkcie 1 w zakresie, w jakim przewiduje po zakończeniu kontroli operacyjnej powiadomienie o tej kontroli podejrzanego i jego obrońcy, jest zgodny z art. 45 ust. 1, art. 49 w zw. z art. 31 ust. 3 i art. 77 ust. 2 Konstytucji”. Rozstrzygnięcie Trybunału, w szczególności treść jego uzasadnienia, wskazuje, że przepis nie może być rozumiany jako zabraniający ujawnienia materiałów z kontroli operacyjnej osobie, której dotyczyła, w sytuacji gdy nie stała się podejrzanym lub też gdy nie kierowano przeciwko niej aktu oskarżenia. Z interpretacji Trybunału wynika również jednoznacznie, że organ ten odczytuje przepis jedynie jako zakazujący informowania w okresie trwania kontroli, a nie po jej zakończeniu. Jak bowiem stwierdzono w uzasadnieniu:

⁸¹ Tekst jedn.: Dz.U. z 2011 r., Nr 287, poz. 1687 ze zm.

⁸² Art. 19 ust. 16 ustawy z dnia 6.4.1990 r. o Policji (tekst jedn.: Dz.U. z 2011 r., Nr 287, poz. 1687 ze zm.): „Osobie, wobec której kontrola operacyjna była stosowana, nie udostępnia się materiałów zgromadzonych podczas trwania tej kontroli. Przepis nie narusza uprawnień wynikających z art. 321 Kodeksu postępowania karnego”.

⁸³ Wyr. TK z dnia 12.12.2005 r., K 32/04, Dz.U. z 2005 r., Nr 250, poz. 2116; OTK-A 2004, z. 4, poz. 30.

„gdyby okazało się, że rzeczywiście art. 19 ust. 16 ustawy o Policji jest interpretowany w powszechnej, utrwalonej, nie budzącej rozbieżności praktyce jako zakaz udzielania informacji o materiałach operacyjnych osobom, których one dotyczą, gdy nie wniesiono przeciw nim aktu oskarżenia, mimo zakończenia kontroli operacyjnej wobec nich, wówczas Trybunał Konstytucyjny musiałby ponownie rozważyć sprawę oceny konstytucyjności tej normy”. Wbrew stanowisku Trybunału na gruncie postępowania karnego przepis ten jest rozumiany jednoznacznie jako zakazujący ujawnienia materiałów z kontroli operacyjnej osobie, której dotyczą, nie tylko w czasie jej trwania, ale do czasu końcowego zaznajomienia z materiałami postępowania. Po tym terminie ujawnienie to jest już jak najbardziej zasadne. Niewątpliwie uzasadnienie Trybunału wskazuje na konieczność ujawnienia materiałów również innemu podmiotowi (takiemu, który nie osiągnie statusu oskarżonego). Nie zajmuje się on natomiast jako takim terminem dokonania tego ujawnienia. Termin ten zaś ma kluczowe znaczenie na gruncie postępowania przygotowawczego w zakresie, w jakim możliwe jest ujawnienie podejrzanemu materiałów z dotyczącej go kontroli.

Jak zatem widać, przedstawiona pokrótce problematyka dotycząca konieczności ujawnienia dowodów wskazanych we wniosku o tymczasowe aresztowanie podejrzanemu i jego obrońcy budzi wiele wątpliwości. Co więcej, niesie ze sobą często konieczność dokonywania wyboru pomiędzy realizacją celów tymczasowego aresztowania a innymi uprawnieniami czy prawami osób.

Wydaje się, że konieczność ujawnienia dowodów wskazana w przepisie nie wymusza na organie procesowym przedstawienia całokształtu materiału dowodowego, a jedynie ten, na którym opiera tezę wniosku związaną z istnieniem dużego prawdopodobieństwa popełnienia przez podejrzanego przestępstwa. Wydaje się także, że możliwe jest sporządzanie odpisów z protokołów zawierających wyciąg z części np. zeznań czy wyjaśnień osobowego źródła dowodowego. Może bowiem dochodzić do takiej sytuacji, że dane źródło dowodowe przekazuje określonej treści komunikat, który zawiera istotne stwierdzenie dla ustaleń w zakresie wniosku, a w pozostałej części zawiera takie dane, które nie powinny zostać ujawnione ze względu na dobro postępowania przygotowawczego. Wówczas, z tak przygotowanym wyciągiem z protokołu przesłuchania świadka czy podejrzanego, można zapoznać stronę bierną postępowania.

Pozostając na gruncie rozważań dotyczących dostępu do materiałów postępowania przygotowawczego w sytuacji stosowania środków zapobiegawczych zauważyć trzeba, że o ile ustawodawca wprost w art. 156 § 5a KPK reguluje te kwestie w przypadku stosowania lub przedłużania tymczasowego aresztowania, to milczy co do innych środków zapobiegawczych. W tym miejscu jednak należy odwołać się do orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego. W wyroku

z dnia 20.5.2014 r.⁸⁴ Trybunał stwierdził, że w zakresie, w jakim nie określa przesłanek odmowy dostępu do tych materiałów postępowania przygotowawczego, które uzasadniają postanowienie prokuratora o zastosowaniu dozoru Policji połączonego z zakazem kontaktowania się z określonymi osobami oraz zakazem przebywania w określonych miejscach, jest niezgodny z art. 42 ust. 2 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji. **De facto zatem uznać należy, że również w sytuacji stosowania innych środków zapobiegawczych prokurator musi ujawnić podejrzanemu i jego obrońcy materiał dowodowy stanowiący podstawę zastosowanego środka.**

3. Uprawnienia pokrzywdzonego

Poniżej przedstawiono podstawowe zmiany w zakresie uprawnień pokrzywdzonego. Wskazać należy, iż odrębnie i szczegółowo omówiono zakres tychże w przypadku końcowego zaznajomienia z aktami postępowania, umorzeniem na podstawie art. 59a KK, czy prawem posiadania pełnomocnika.

3.1. Pouczenia

Omawiając ogólne zmiany dotyczące postępowania przygotowawczego podkreślić należy nowe uregulowanie pozycji pokrzywdzonego zmierzające do aktywizacji tego uczestnika postępowania. Ustawodawca wprowadza do art. 300 KPK § 2 odnoszący się do zakresu pouczenia pokrzywdzonego. Do dnia 1.6.2014 r. (2.6.2014 r. weszła w życie nowelizacja we wskazanym zakresie) obowiązek pouczenia pokrzywdzonego wynikał jedynie z Regulaminu prokuratury. Obecnie, zgodnie z wprowadzonym przepisem, pokrzywdzonego należy pouczyć na piśmie. Dowodem wręczenia dokumentu jest tu potwierdzenie tego podpisem. Wydaje się, że nie istnieje konieczność podpisywania odpisu dokumentu – wystarczające jest złożenie podpisu pod treścią protokołu, z którego wynikało będzie wręczenie tego dokumentu, jednakże bardziej praktyczne jest złożenie podpisu na kopii dokumentu wręzonego pokrzywdzonemu.

Czynności pouczenia dokonuje się przed pierwszym przesłuchaniem danego pokrzywdzonego. Tym samym nie jest niezbędne pouczenie przed kolejnymi przesłuchaniami, chyba że w zakresie, w jakim pouczono pokrzywdzonego, doszłoby do zmiany stanu prawnego instytucji, której pouczenie dotyczyło. Takie uregulowanie pozwala również na przyjęcie, że w toku danego postępowania, w sytuacji, gdyby doszło do ujawnienia w ramach postępowania nowego czynu popełnionego na szkodę tego samego podmiotu, nie jest niezbędne ponowne pouczenie go o prawach i obowiązkach.

⁸⁴ SK 13/2013, Lex Polonica nr 8401624, OTK ZU 2014/5A, poz. 54.

Podstawowym pouczeniem pokrzywdzonego jest konieczność poinformowania go o posiadaniu statusu strony procesowej w postępowaniu przygotowawczym oraz o wynikających z tego uprawnieniach⁸⁵. W szczególności pokrzywdzonego należy pouczyć o:

- 1) prawie do składania wniosków o dokonanie czynności śledztwa lub dochodzenia i warunkach uczestniczenia w tych czynnościach,
- 2) prawie do korzystania z pomocy pełnomocnika, w tym do złożenia wniosku o wyznaczenie pełnomocnika z urzędu w okolicznościach wskazanych w art. 78 KPK,
- 3) prawie do końcowego zapoznania się z materiałami postępowania przygotowawczego,
- 4) o uprawnieniach określonych w art. 23a § 1 KPK, art. 87a KPK i art. 306 KPK (prawo do uczestniczenia w mediacji, prawo wnioskowania o pełnomocnika z urzędu i pouczenie o możliwości obciążenia kosztami wynikającymi z jego wyznaczenia, prawo do zaskarżania orzeczeń i przeglądania akt sprawy).

Nowelizacją ustawy przewidziano obowiązek poinformowania wskazanego podmiotu o konsekwencjach zmiany miejsca zamieszkania i możliwości uznania za doręczone pisma w konkretnych sytuacjach opisanych w przepisach szczególnych.

Paragraf 3 art. 300 KPK stanowi legitymację do wydania przez Ministra Sprawiedliwości rozporządzenia określającego druki pouczeń zarówno podejrzanego, jak i pokrzywdzonego, dostosowane do zakresu obowiązujących instytucji procesowych.

Niewątpliwie wprowadzenie uregulowania nakazującego pouczenie pokrzywdzonego jest zasadne pod względem formalnym, wydaje się jednak, że nie o tego rodzaju aktywizację uczestnictwa chodziło w piśmiennictwie⁸⁶. Jest to bowiem jedynie zrównanie o charakterze formalnym, na gruncie ustawy Kodeks postępowania karnego, a nie zmiana faktyczna, gdyż, jak wspomniano powyżej, pokrzywdzony był już w poprzednim stanie prawnym pouczany.

Podkreślić należy, iż sam obowiązek wskazanego w przepisie pouczenia nie stanowi jednak podstawy nabycia określonych uprawnień przez pokrzywdzonego. Muszą one bowiem (te uprawnienia) wynikać z instytucji odnoszącej się do konkretnego rozwiązania prawnego, o którym poucza się pokrzywdzonego. Tym samym wejście w życie w dniu 2.6.2014 r. przepisu art. 300 KPK w opisanym kształcie nie oznacza, że od tej daty pokrzywdzony nabywa uprawnienie do końcowego zapoznania się z aktami postępowania, gdyż stanie się ono aktualne

⁸⁵ M. Kurowski, (w:) B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki (red.), *op. cit.*, s. 930.

⁸⁶ K. Dudka, *Skuteczność instrumentów ochrony praw pokrzywdzonego w postępowaniu przygotowawczym w świetle badań empirycznych*, Lublin 2006, s. 292.

dopiero od dnia 1.7.2015 r. Podobnie rzecz się ma z innymi prawami, jak np. prawem do bezpłatnej pomocy prawnej w toku postępowania sądowego, itp.

W zakresie pouczeń pokrzywdzonego należy nadto wskazać na konieczność pouczenia go o dodatkowych elementach niewynikających wprost z przepisu art. 300 § 2 KPK. Niezbędne wydaje się zwłaszcza – przy pouczeniu go o treści art. 87a KPK – szczegółowe wyjaśnienie znaczenia § 2, tj. prawa zwrócenia się o wyznaczenie pełnomocnika w celu dokonania określonej czynności procesowej w toku postępowania sądowego w kontekście istnienia przymusu adwokacko-radcowskiego, skutkującego zawieszeniem biegu terminu dla dokonania tej czynności (art. 127a KPK), jak również prawa odstąpienia przez pełnomocnika od wykonania wskazanej czynności lub też braku takiej możliwości.

3.2. Wniosek o naprawienie szkody (art. 49a KPK)

Do dnia 30.6.2015 r. złożenie wniosku o naprawienie szkody może nastąpić do zakończenia pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego na rozprawie głównej.

W piśmiennictwie podkreśla się, że termin złożenia wniosku spełnia szereg funkcji: z jednej strony zapewnia on realność jego rozpoznania, z drugiej zaś daje pewność prawną uprawnionemu poprzez jednoznaczne określenie tego terminu⁸⁷. Jednakże uregulowanie obowiązujące do dnia 30.6.2015 r. budziło szereg wątpliwości w zakresie możliwości (terminu) złożenia wniosku w sytuacji nieprzesłuchania pokrzywdzonego w toku postępowania sądowego. Powodowało ono również różnicowanie w zakresie praw podmiotów w zależności od tego, czy uczestniczyły w czynnościach, czy też nie.

Zmiana przewidziana w art. 49a KPK polega na wydłużeniu terminu dla pokrzywdzonego do złożenia przedmiotowego wniosku **do zamknięcia przewodu sądowego w danej instancji**. Termin tak określony w zmodyfikowanym przepisie, podobnie jak jego poprzednik, ma charakter prekluzyjny⁸⁸.

Przyjęcie jako końcowego momentu zgłoszenia wniosku – zamknięcia przewodu sądowego w danej instancji – eliminuje konieczność rozważania kwestii niedokonania w toku postępowania sądowego czynności przesłuchania pokrzywdzonego. Przypomnieć należy jednak – z uwagi na treść przepisów intertemporalnych (art. 36 ustawy zmieniającej), wymuszających, w sytuacji upływu terminu, stosowanie przepisu w brzmieniu dotychczasowym – że w kilku sytuacjach konieczne jest inne ujęcie tego terminu. Po pierwsze, może dojść do nieprzesłuchania pokrzywdzonego w toku postępowania sądowego

⁸⁷ K. Kaczmarczyk-Kłak, *Projekt nowelizacji Kodeksu postępowania karnego a ochrona praw pokrzywdzonego (wybrane zagadnienia)*, KKSSiP 2012, Nr 4, s. 28 i n.

⁸⁸ K. Eichstaedt, (w:) B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki (red.), *op. cit.*, s. 282-283.

(bez odczytania zeznań w trybie art. 391 KPK – z uwagi np. na nieprzesłuchanie tego podmiotu w toku postępowania przygotowawczego) i wówczas wniosek może złożyć prokurator w głosach stron⁸⁹. Po drugie, gdyby w toku postępowania odczytano zeznania pokrzywdzonego, to wniosek może być złożony do czasu zakończenia odczytywania jego zeznań złożonych w postępowaniu przygotowawczym⁹⁰. Zatem w pierwszym przypadku termin do złożenia wniosku, o którym mowa w art. 46 KK nie upłynął, w drugim zaś przyjęć należy wpływ terminu do złożenia wniosku, wobec czego nie będzie możliwe sięgnięcie po znowelizowane przepisy⁹¹.

W całości aktualny pozostaje pogląd, zgodnie z którym to, że wniosek o naprawienie szkody w trybie art. 49a KPK może być złożony do zamknięcia przewodu sądowego oznacza jedynie jego końcowy moment, a ustawodawca nie określił terminu początkowego. W związku z powyższym może być on złożony już w stadium postępowania przygotowawczego, jednak względy praktyczne nakazywałyby uczynić to najwcześniej od momentu przedstawienia zarzutów⁹².

Projektowana zmiana (druk sejmowy 2393) dotyka również treści art. 49a KPK. Zgodnie z przyjętym w niej założeniem eliminuje się z procesu karnego powództwo cywilne jako zbędne z uwagi na zmianę rozwiązań dotyczących art. 46 KK. Ma ono natomiast uzyskać charakter cywilnoprawny (zob. uzasadnienie – druk sejmowy 2393). Zmiana ta skutkować musi zatem wyeliminowaniem z treści art. 49a KPK negatywnej przesłanki, jaką jest wytoczenie powództwa cywilnego.

4. Postępowanie przygotowawcze – przebieg

4.1. Śledztwo

Ustawodawca nie zdecydował się na dokonanie zmian w zakresie spraw przynależnych do śledztwa poprzez zmianę treści przepisu art. 309 KPK. Jednakże kwestię tę uregulowano w taki sposób, że niezbędne jest odwołanie się do rozwiązań rozdziału dotyczącego dochodzenia. Zgodnie bowiem z art. 309 pkt 4 KPK śledztwo prowadzi się w tych w sprawach, w których nie prowadzi się dochodzenia. Nakazuje to mieć na względzie zmiany dokonane

⁸⁹ Wyr. SA w Lublinie z dnia 20.9.2011 r., II AKa 175/11, OSA 2012, z. 5, poz. 19; W. Jasiński, *Glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 10.7.2008 r.*, II AKa 155/2008, Lexis Nexis nr 2041967.

⁹⁰ Wyr. SA w Lublinie z dnia 20.9.2011 r., II AKa 175/2011, OSA 2012, Nr 5, poz. 19.

⁹¹ Szerzej o zmianach w zakresie prawa karnego materialnego co do wniosku pokrzywdzonego uregulowanego w art. 46 KK – zob. K. Indeck, *Obowiązek naprawienia szkody (art. 46 KK)*, (w:) *Polski proces karny i materialne prawo karne w świetle nowelizacji z 2013 r. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Tylmanowi...*, op. cit., s. 415 i n.

⁹² C. Kulesza, *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 20.11.2001 r.*, WKN 18/2001, Lexis Nexis nr 354407; WPP 2003, Nr 2, s. 153.

w treści przepisu art. 325b KPK oraz skreślenie art. 325c KPK, które spowodują zmniejszenie ilości spraw przynależnych do śledztwa.

Obecna konstrukcja przepisu (która nie ulegnie zmianie) pozwala na wyróżnienie dwóch odrębnych form śledztwa: obligatoryjnej (art. 309 pkt 1-4 KPK) oraz fakultatywnej (art. 309 pkt 5 KPK).

W zakresie przesłanek śledztwa obligatoryjnego utrzymano kryteria przedmiotowe – sprawy należące do kognicji sądu okręgowego (art. 309 pkt 1 KPK) i kryteria podmiotowe. W zakresie tych ostatnich – pomimo planów ustawodawcy na etapie prac nad projektem, co wynika z jego uzasadnienia – utrzymano zasadę, że sprawy z tych powodów będą musiały być rozpoznawane w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym w formie śledztwa. Ostatecznie bowiem przygotowano z wprowadzenia tzw. dochodzenia prokuratorskiego (projektowany art. 325a § 3 KPK), do którego to zakresu miały należeć występki popełnione przez podmioty ujęte w pkt 2 i 3 art. 309 KPK. Taki stan rzeczy uzasadniano tym, że „nie jest zrozumiałe poddanie śledztwu czynów określonych podmiotów tylko z uwagi na pełnioną przez nich funkcję, także w odniesieniu do przestępstw błażej natury, czyli występków leżących w gestii orzeczniczej sądu rejonowego. Istotne jest tu natomiast z pewnością to, aby w razie podejrzenia popełnienia takiego przestępstwa przez określone osoby postępowanie prowadził organ niezależny od władzy wykonawczej, a nie organ podległy tej władzy”. Ostatecznie, jak wskazano, ustawodawca nie przyjął takiego rozwiązania i w dalszym ciągu postępowanie przygotowawcze musi być prowadzone w formie śledztwa:

- 1) o występki – gdy osobą podejrzaną jest sędzia, prokurator, funkcjonariusz Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Służby Celnej lub Centralnego Biura Antykorupcyjnego,
- 2) o występki – gdy osobą podejrzaną jest funkcjonariusz Straży Granicznej, Żandarmerii Wojskowej, finansowego organu postępowania przygotowawczego lub organu nadrzędnego nad finansowym organem postępowania przygotowawczego, w zakresie spraw należących do właściwości tych organów lub o występki popełnione przez tych funkcjonariuszy w związku z wykonywaniem czynności służbowych.

Zatem rozważania w zakresie znaczenia i rozumienia sformułowań wskazanych w poszczególnych przesłankach pozostają bez zmian⁹³.

Ustawodawca nie ingeruje w nowelizacji w terminy postępowania prowadzonego w formie śledztwa, czy zakres czynności opisanych w przepisach art. 315-318 KPK.

⁹³ Szerzej na ten temat zob. R.A. Stefański, *Obligatoryjne śledztwo ze względu na właściwości sprawy*, Prok. i Pr. 2001/11, s. 153-157.

Zmiana dokonana w treści art. 313 KPK związana jest z przemodelowaniem czynności końcowych postępowania przygotowawczego i służy ujednoczeniu terminologicznemu.

4.1.1. Organy śledztwa

Zmiana art. 311 KPK nie dotknęła jego § 1 – utrzymano tym samym zasadę, że organem prowadzącym śledztwo jest prokurator. Utrzymana została również zasada dotycząca powierzania śledztwa Policji. Rozwiązanie to przewiduje, że w śledztwie, które oparte jest o kryterium podmiotowe, powierzyć można Policji jedynie dokonanie poszczególnych czynności śledztwa, zaś w pozostałych – prokurator może powierzyć Policji przeprowadzenie śledztwa w całości lub w określonym zakresie, albo dokonanie poszczególnych czynności śledztwa. Niewątpliwie w zakresie śledztwa podmiotowego istnieje zatem ograniczenie w możliwości powierzenia. Przyjąć więc należy, że w tego typu śledztwach prokurator może powierzyć jedynie wykonanie określonych przez niego czynności, wskazując precyzyjnie ich zakres⁹⁴. Jest to obecnie jedyne ograniczenie możliwości zakresu powierzenia śledztwa. Przed zmianą funkcjonowało natomiast inne jeszcze ograniczenie, odnoszące się do śledztwa niezależnie od kryterium jego prowadzenia. W nowym brzmieniu pominięto bowiem poprzedni przepis § 3, zgodnie z którym powierzenie nie mogło obejmować czynności związanych:

- 1) z przedstawieniem zarzutów,
- 2) ze zmianą lub uzupełnieniem zarzutów,
- 3) z zamknięciem śledztwa.

Jak wskazano, ustawodawca zdecydował się jednakże na usunięcie tego zapisu. W tej sytuacji uznać należy, iż niezależnie od kryterium prowadzenia śledztwa powierzenie może obejmować również ww. instytucje. Nic przecież nie stoi na przeszkodzie, aby powierzyć czynności końcowe do wykonania właściwym organom Policji. Zauważyć jednak należy niekonsekwencję ustawodawcy, gdyż w zakresie przepisów Kodeksu postępowania karnego usunięto wskazane zastrzeżenie, natomiast w Kodeksie karnym skarbowym utrzymano w art. 151b § 2 KKS rozwiązanie, zgodnie z którym w wypadkach określonych w art. 151a § 2 pkt 2 i 3 KKS (śledztwo podmiotowe) prokurator może powierzyć innemu organowi jedynie dokonanie poszczególnych czynności postępowania, „z wyłączeniem jednak czynności związanych z przedstawieniem zarzutów, ich zmianą lub uzupełnieniem oraz zamknięciem śledztwa”. Tym samym w sprawach prowadzonych w trybie Kodeksu postępowania karnego *de facto* powierzyć można każdą czynność, natomiast w postępowaniach karnoskarbowych już nie.

⁹⁴ J. Tylman, (w:) T. Grzegorzcyk, J. Tylman, *op. cit.*, s. 607.

W sytuacji powierzenia śledztwa w części lub powierzenia jedynie niektórych jego czynności istnieje uprawnienie do wykonania innych czynności, o ile będzie taka potrzeba. Jednak możliwość wykonania czynności dodatkowych nie może naruszać uregulowania innych norm prawnych, gdzie w sposób wyraźny czynności te zostały zastrzeżone do wykonania (czy to w formie decyzji, czy w inny sposób) dla prokuratora. Z uwagi na fakt, iż potrzeba ma wynikać z przeprowadzonych czynności, inne organy nie mają uprawnienia do wykonania innych niż powierzonych czynności, gdy prokurator wcześniej dostrzegł potrzebę ich realizacji, a nie powierzył ich Policji. Nadto, choć nie wynika to bezpośrednio z treści przepisu, **gdy nie istnieje natychmiastowa konieczność dokonania czynności, Policja powinna zwrócić się do prokuratora o zgodę na jej wykonanie**⁹⁵. Tym bardziej uprawnienia do realizacji innej czynności organy są pozbawione w sytuacji zastrzeżenia jej przez prokuratora do osobistego wykonania (art. 311 § 6 KPK). Odnosząc się do możliwości przeprowadzenia innej czynności, podkreślić należy, iż regulacja ta nie dotyczy przesłuchania świadka. Tu bowiem ustawodawca wskazał, że w takiej sytuacji przesłuchanie to dokumentuje się w formie notatki urzędowej, a w wypadkach niecierpiących zwłoki – w protokole ograniczonym. Tym samym inne czynności niż te z mocy ustawy zastrzeżone dla prokuratora (np. powołanie biegłych psychiatrów), zastrzeżone przez niego czy też związane z przesłuchaniem świadków innych niż wskazani przez prokuratora, mogą być wykonywane w trybie art. 311 § 4 KPK, ale muszą być dokumentowane stosownie do wymogów przepisów, a w szczególności art. 143 KPK.

W dotychczasowym stanie prawnym zakres czynności, które powinny być zastrzeżone przez prokuratora do osobistego wykonania, wynikał jedynie z Regulaminu wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury. Zgodnie z § 184 ust. 1 Regulaminu prokurator, poza czynnościami zastrzeżonymi dla niego z mocy ustawy, osobiście przeprowadzał w śledztwie najistotniejsze dla sprawy czynności, a zwłaszcza przesłuchiwał:

- 1) jedyne bezpośredniego świadka zdarzenia,
- 2) świadków, o których mowa w art. 192 § 2 KPK, oraz małoletnich,
- 3) pokrzywdzonych, przede wszystkim w sprawach o przestępstwa określone w art. 156 § 1 KK, art. 197 KK i art. 280-282 KK,
- 4) biegłych.

Wskazać należy, iż Regulamin nie przystawał do instytucji Kodeksu postępowania karnego, gdyż przesłuchanie pokrzywdzonego czynem stypizowanym w art. 197 KK zastrzeżono dla kompetencji sądu (art. 185c KPK), podobnie jak to jest w odniesieniu do niektórych małoletnich świadków (art. 185b KPK).

⁹⁵ M. Kurowski, (w:) B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki (red.), *op. cit.*, s. 964.

4.1.2. Dokumentowanie czynności w śledztwie

Oдноśnie uregulowania art. 311 § 3 KPK dotyczącego uprawnienia Policji do dokonywania przesłuchania świadków i dokumentowania tego przesłuchania w formie **protokołu ograniczonego**, pojawia się szereg wątpliwości. Wskazać należy, iż możliwość/konieczność dokumentowania w tej formie czynności przewiduje art. 325h KPK, którego zd. 3 stanowi, że utrwalenie innych czynności dowodowych następuje w formie protokołu ograniczonego do zapisu najbardziej istotnych oświadczeń osób biorących udział w czynności; przepisu art. 148 § 2 zd. 1 KPK nie stosuje się. Obecnie ustawodawca w zakresie śledztwa przyjmuje, jak wskazano w art. 311 § 3 KPK, że „utrwalenie przesłuchania świadków przez Policję następuje w formie protokołu ograniczonego do zapisu najbardziej istotnych oświadczeń osób biorących udział w czynności. Przepisu art. 148 § 2 zdanie pierwsze nie stosuje się”. Jest to zatem przepis analogiczny w brzmieniu jak norma dotycząca dochodzenia. W tej sytuacji trzeba przyjąć, że niektóre rozwiązania z obu tych form postępowania przygotowawczego muszą być rozumiane tak samo. Z tego powodu należy uznać, że skoro art. 311 § 3 KPK (podobnie jak art. 325h KPK) odnosi się jedynie do wyłączenia treści art. 148 § 2 zd. 1 KPK, to uprawnione jest przyjęcie, że osoby biorące udział w czynnościach mają prawo żądania zamieszczenia w protokole z pełną dokładnością wszystkiego, co dotyczy ich praw lub interesów⁹⁶.

Poważniejszy problem stanowi natomiast możliwość zastosowania pełnego protokołu przesłuchania świadka. Wydaje się, że, podobnie jak art. 325h KPK, omawiana norma ma charakter wiążący⁹⁷. Jednakże przyjęcie, że zasadą jest korzystanie z pełnego protokołu, a odstępstwem – jedynie dokumentowanie w formie protokołu ograniczonego, powoduje, że przepis ten upoważnia tylko do skorzystania z tej formy utrwalenia przebiegu czynności, a nie że do niej obliguje. Brak jest zresztą podstawy prawnej, która mogłaby skutecznie wyeliminować protokół pełny z obiegu prawnego. W tym miejscu jednak należy się odnieść do treści uregulowania z art. 311 § 7 KPK. Przepis ten przewiduje, że w toku powierzonego śledztwa Policja występuje z wnioskiem do prokuratora o przesłuchanie świadka, jeżeli jego zeznania mogą mieć szczególne znaczenie dla procesu. Przepis ten może być rozumiany w różny sposób i w związku z tym powoduje wiele wątpliwości. Może on bowiem być uzupełnieniem przepisu art. 311 § 3 KPK, zmierzającym do zapewnienia pełnego utrwalenia zeznań świadka już na etapie postępowania przygotowawczego przez podmiot fachowy, czyli prokuratora. Tym samym ma on tworzyć zabezpieczenie dla tego podmiotu w zakresie możliwości dokonania pełnego i oso-

⁹⁶ J. Grajewski, (w:) J. Grajewski (red.), L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Komentarz aktualizowany do art. 325h Kodeksu postępowania karnego*, LEX/el. 2012, teza 4.

⁹⁷ T. Grzegorzczak, *op. cit.*, s. 710.

bistego utrwalenia czynności. Może on być także rozumiany jako swoisty zakaz utrwalania w formie protokołu pełnego zeznań świadków mających istotne znaczenie przez organy nieprokuratorskie i tym samym będzie służył wyeliminowaniu takiego protokołu z obrotu prawnego.

Przed rozstrzygnięciem powyższej kwestii należy dokonać wykładni przepisu. Stanowi on o obowiązku wystąpienia z wnioskiem przez Policję do prokuratora o przesłuchanie świadka. W takim ujęciu literalne brzmienie przepisu powoduje, że oceny istotności dla postępowania przesłuchania świadka na pierwszym etapie tego postępowania dokonuje organ nieprokuratorski, co już powoduje pewne komplikacje, gdyż ocena ta jest niewymierna i może być różnie postrzegana przez różne podmioty. Pojawia się zatem pytanie: jaka byłaby w takim ujęciu sankcja, gdyby odstąpiono od tego wniosku? Wydaje się, że skoro nie wystąpiono do prokuratora z wnioskiem i świadka przesłuchano jedynie na tzw. protokół ograniczony, nie wywoływałoby to żadnych konsekwencji. Ponadto przesłanka „szczególne znaczenie dla procesu” może ewoluować i, w zależności od ustaleń danego momentu postępowania, zeznania mogą nie mieć takiego znaczenia, jakie uzyskają na innym etapie, być może również na etapie postępowania sądowego. Wydaje się zatem, że nie należy przyjmować poglądu o sankcyjnym charakterze wskazanego przepisu. Odmienne jego rozumienie mogłoby powodować komplikacje, które mogą skutkować niesłusznnością orzeczenia w przedmiocie winy. Ujęcie nakazujące wyłączenie takiego protokołu z obrotu prawnego powodowałoby bowiem, że nie może on być wykorzystany w żaden sposób, niezależnie od stosunku do interesów oskarżonego. Można sobie bowiem wyobrazić taką sytuację, że świadek wskazuje okoliczności, które na etapie postępowania przygotowawczego nie mają cechy szczególnego znaczenia dla postępowania. W toku postępowania sądowego okazuje się jednak, że mają one znaczenie z punktu widzenia interesów oskarżonego. Czy w takim przypadku można byłoby wykorzystać wskazany przepis? W sytuacji przyjęcia sankcyjnego charakteru przepisu odpowiedź jest jednoznaczna – nie. Takie stany faktyczne można multiplikować. Z tych też powodów wydaje się, że przepis ten musi być uznany za normę mającą upoważniać prokuratora do dokonania oceny zasadności ewentualnego pełnego przesłuchania świadka, a nie eliminacji zeznań świadka z procesu i niemożliwości ich odczytania w trybie art. 391 KPK. Zauważyć tu należy, iż przepis ten jest w swoim rozwiązaniu zbliżony do projektu, który zakładał wprowadzenie do procesu instytucji sędziego śledczego. Tam norma prawna skonstruowana była w ten sposób, że to prokurator występował z takim wnioskiem do sędziego śledczego i dzięki temu czynności tej można było nie przeprowadzać już bezpośrednio przed sądem w toku postępowania jurysdykcyjnego. Jednak takiego uprawnienia ustawodawca nie przewidział na gruncie nowelizacji. Na zakończenie rozważań w tym przedmiocie należy podkreślić

również to, że brak jest normy szczególnej eliminującej protokół z takiej czynności z obrotu prawnego. W szczególności art. 311 § 7 KPK nie może zostać uznany za zakaz dowodowy.

Jeżeli więc poza zakresem powierzenia pojawi się konieczność wykonania innej czynności i będzie to przesłuchanie świadka, jego wypowiedź utrwała się w formie notatki urzędowej, a jedynie w wypadkach niecierpiących zwłoki Policja może sporządzić protokół ograniczony do zapisu najbardziej istotnych okoliczności. Zatem przepis art. 309 § 7 KPK można odnieść również do następującej sytuacji: w toku powierzonego śledztwa (inaczej niż w całości) zachodzi konieczność przesłuchania świadka, gdyż jego zeznania mają „szczególne znaczenie dla procesu”, a jednocześnie nie zachodzi okoliczność niecierpiąca zwłoki umożliwiająca przesłuchanie wskazanego osobowego źródła z zastosowaniem dokumentacji w postaci protokołu ograniczonego – wówczas Policja uzyskuje uprawnienie do wnioskowania na każdym etapie postępowania o przesłuchanie danego świadka przez prokuratora.

4.2. Dochodzenie

Zasadniczą zmianą wskazanego etapu postępowania jest rozszerzenie jego zakresu, dokonane kosztem śledztwa. Ustawodawca zdecydował się na wprowadzenie zmian zarówno co do przesłanek pozytywnych (art. 325b KPK), jak i na wyeliminowanie przesłanek o charakterze negatywnym (uchylenie art. 325c KPK). Co więcej, zmieniono organy uprawnione do prowadzenia dochodzenia (art. 325a KPK), z zastrzeżeniem czynności do wyłącznej kompetencji prokuratora (art. 325e § 1b KPK). Dodatkowym uproszczeniem tej formy postępowania będzie zmiana w zakresie zatwierdzania decyzji (art. 325e § 2 KPK) – przy okazji której ustawodawca dopuścił się zasadniczego błędu (art. 325e § 4 KPK). Modyfikacji uległy również przepisy dotyczące czasu trwania dochodzenia (art. 325 i KPK).

Pierwszą zmianą, na którą należy wskazać, jest modyfikacja treści art. 325d KPK, dotycząca delegacji ustawowej do wydania rozporządzenia przez Ministra Sprawiedliwości. Zmiana ta wynika ze skreślenia przepisów trybu uproszczonego. W konsekwencji ustawodawca zdecydował się na upoważnienie Ministra Sprawiedliwości do określenia organów uprawnionych obok Policji do prowadzenia dochodzeń oraz organów uprawnionych do wnoszenia i popierania oskarżenia przed sądem pierwszej instancji w sprawach podlegających rozpoznaniu w postępowaniu zwyczajnym, jak również zakresu spraw zleconych tym organom, a wynikających z ich kompetencji. Tym samym, co do zasady, zniesiono zastrzeżenie, że oskarżycielem publicznym w trybie zwyczajnym jest prokurator. Na podstawie znówelizowanych przepisów inne podmioty będą bowiem mogły wykonywać tę funkcję.

4.2.1. Organy dochodzenia

Do zmiany wchodzącej w życie w dniu 1.7.2015 r. brzmienie przepisu art. 325a § 1 KPK wskazywało, że obok Policji uprawnienie do prowadzenia dochodzenia przysługiwało także innym organom (art. 312 KPK), z tym że Policja uprawniona była do prowadzenia tej formy postępowania przygotowawczego jedynie wówczas, gdy nie prowadził jej prokurator. Teza taka wynikała wprost ze sformułowania, że organy te uprawnione są do prowadzenia dochodzenia, chyba że prowadzi je prokurator. Tym samym od woli tego ostatniego podmiotu zależała decyzja o ostatecznym podmiocie legitymowanym do prowadzenia dochodzenia⁹⁸.

Modyfikacja treści polega na przyjęciu brzmienia: „Dochodzenie prowadzi Policja lub organy, o których mowa w art. 312, chyba że ze względu na wagę lub złożoność sprawy prokurator postanowi o prowadzeniu w sprawie własnego dochodzenia”. Tym samym ustawodawca przyjmuje (utrzymuje) kompetencje dla Policji i innych organów wskazanych w art. 312 KPK do prowadzenia postępowania przygotowawczego w tej formie. Jednocześnie zasadniczo zmienia się pozycja prokuratora. Musi on bowiem podjąć decyzję o prowadzeniu **własnego dochodzenia**. Takie sformułowanie powoduje konieczność przyjęcia, że istnieją zasadniczo (co prawda nieróżniące się zakresem) dwa rodzaje dochodzeń: tzw. dochodzenie policyjne i dochodzenie prokuratorskie. Pierwsze pozostaje pod nadzorem prokuratora, natomiast drugie jest przez niego prowadzone. Wskazana zmiana ma jeszcze jeden dodatkowy aspekt. Poprzednie uregulowanie wskazywało mianowicie, że zasadą jest prowadzenie dochodzenia również przez prokuratora – niejako z mocy prawa, zaś zgodnie ze nowelizowaną wersją przepisu, musi być to jego decyzja o wkroczeniu w to postępowanie.

W związku ze zmianą podmiotów uprawnionych do prowadzenia dochodzenia wydaje się, że skreślenie § 3 art. 325e KPK nie wywoła skutku zamierzonego przez ustawodawcę. Z uzasadnienia projektu ustawy nowelizującej wynika, że usunięcie wskazanego przepisu związane było z koniecznością zapewnienia możliwości realnego nadzoru nad postępowaniem, co jednak okazało się nieskuteczne z uwagi na omówioną powyżej zmianę zawartości treściowej art. 325a § 1 KPK⁹⁹, która *de facto* zwalnia organy nieprokuratorskie od doręczania prokuratorowi postanowień o wszczęciu dochodzenia.

⁹⁸ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. II, Warszawa 2011, s. 185.

⁹⁹ Zob. też: D. Tarnowska, *Organy prowadzące postępowanie przygotowawcze w świetle nowelizacji Kodeksu postępowania karnego (w tym z roku 2013)*, (w:) *Polski proces karny i materialne prawo karne w świetle nowelizacji z 2013 r. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Tylmanowi...*, *op. cit.*, s. 71-80.

4.2.2. Czas trwania dochodzenia

Przepis art. 325i KPK utrzymuje zasadę, zgodnie z którą podstawowy czas trwania dochodzenia to 2 miesiące, przy czym może ono zostać przedłużone na dalszy czas oznaczony, w tym wielokrotnie¹⁰⁰. Jak się wydaje, nie jest możliwe przedłużenie dochodzenia na czas nieoznaczony. Wynika to z dwóch okoliczności. Po pierwsze, prokurator nie będzie mógł wówczas sprawować nadzoru nad postępowaniem. Po drugie, zmieniają się organy uprawnione do przedłużenia postępowania powyżej jednego roku.

W sytuacji gdy postępowanie prowadzone jest przez organy nieprokuratorские, uprawnionym do podjęcia decyzji w tym przedmiocie jest prokurator właściwy do sprawowania nad nim nadzoru, ale, jak już wspomniano, jedynie w zakresie przedłużenia dochodzenia do jednego roku. Powyżej tego terminu decyzję o przedłużeniu postępowania będzie podejmował zawsze prokurator bezpośrednio przełożony nad prokuratorem prowadzącym lub nadzorującym dochodzenie. Może on przedłużyć jego okres na dalszy czas oznaczony. Ustawodawca nie wprowadził maksymalnego terminu trwania dochodzenia skutkującego koniecznością przekształcenia go w śledztwo. Tym samym przyjąć należy, że może ono trwać aż do przedawnienia karalności.

Możliwe jest jednak, że dochodzenie jako własne prowadzi prokurator (art. 325a § 1 KPK). Wydaje się, że w tej sytuacji do jednego roku postępowanie to przedłużyć może „sam sobie” dany prokurator. Nieaktualne stają się rozważania w zakresie powyższej problematyki odnośnie organu uprawnionego dla dokonania tej czynności na czas powyżej jednego roku¹⁰¹, gdyż w nowelizacji ustawodawca zakłada, że w sytuacji konieczności przedłużenia czasu trwania postępowania powyżej jednego roku uprawnionym do wydania decyzji procesowej jest ściśle określony organ – prokurator bezpośrednio przełożony nad nadzorującym lub prowadzącym postępowanie.

4.2.3. Zakres przedmiotowy dochodzenia

Przepisami dotyczącymi zakresu przedmiotowego dochodzenia są niewątpliwie rozwiązania zawarte w art. 325b § 1 i 2 KPK.

Ustawodawca pozostawia jako podstawowe kryterium rozwiązanie, zgodnie z którym dochodzenie prowadzi się jedynie w sprawach o występki podlegające kognicji sądu rejonowego jako sądu pierwszej instancji i dodatkowo zagrożone karą pozbawienia wolności do 5 lat. Od wskazanej reguły ogólnej ustanowiono okoliczności, które uznać należy za częściowo zawężające, a częściowo zwiększające zakres spraw podlegających rozpoznaniu w dochodzeniu

¹⁰⁰ M. Kurowski, (w:) B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki (red.), *op. cit.*, s. 1017.

¹⁰¹ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *op. cit.*, s. 227.

(art. 325b § 1). Paragraf 2 stanowi zaś ewidentne zawężenie zakresu dochodzenia poprzez wskazanie enumeratywnie rodzajów czynów zabronionych, dla których właściwą jest forma śledztwa. Zmiany nowelizacyjne koncentrują się w głównej mierze na wskazanych odstępstwach.

W zakresie art. 325b § 1 KPK ustawodawca w pierwszej kolejności zdecydował się na podniesienie kwoty wartości przedmiotu przestępstwa lub szkody przy czynach przeciwko mieniu, warunkującej uprawnienie do rozpoznania sprawy w dochodzeniu ze 100 000 zł do 200 000 zł. Zmiana powyższa stanowi dostosowanie do rozwiązań Kodeksu karnego. Zgodnie bowiem z tym ostatnim aktem prawnym, mienie znacznej wartości, warunkujące kwalifikację prawną z art. 294 KK, to właśnie co najmniej 200 000 zł. Kwota ta i konieczność objęcia jej kwalifikacją prawną ze wskazanego przepisu stanowi przy większości czynów przeciwko mieniu okoliczność skutkującą powstaniem właściwości sądu okręgowego jako sądu pierwszej instancji (art. 25 § 1 pkt 2 KPK).

Z zakresu czynów uprzednio wyłączonych z dochodzenia ustawodawca wyeliminował dwie normy, a mianowicie:

- art. 164 § 2 KK – nieumyślną postać czynu polegającego na spowodowaniu bezpośredniego niebezpieczeństwa zdarzenia określonego w art. 163 § 1 KK,
- art. 233 § 1 i § 4 KK – przestępstwo złożenia „fałszywych zeznań, opinii czy tłumaczenia”.

W dalszej kolejności – co również należy uznać za słuszny zabieg – ustawodawca postanowił, że czyny stypizowane w art. 297 KK (oszustwo kredytowe) i art. 300 KK (działanie na szkodę wierzycieli) nie będą już wyłączone z zakresu dochodzenia. Są to przestępstwa, gdzie przedmiotem ochrony jest mienie, dlatego będą tu stosowane reguły dotyczące wartości szkody jako warunkującej formę postępowania. Brak było racjonalnych powodów dla utrzymywania konieczności zachowania formy śledztwa w obu wskazanych przypadkach. Dochodzenie jest tu bowiem formą wystarczającą.

Zauważyć należy, iż okoliczności, które do dnia 30.6.2015 r. wyłączały możliwość prowadzenia dochodzenia, są ujęte w art. 325c § 1 KPK, który to przepis zastąpił normę prawną ujętą w art. 470 KPK stosowaną przed nowelizacją do eliminacji tzw. dochodzenia uproszczonego. Zgodnie ze wskazanym przepisem dochodzenie nie jest dopuszczalne:

- 1) w stosunku do oskarżonego pozbawionego wolności w tej lub innej sprawie, chyba że:
 - a) zastosowano zatrzymanie,
 - b) sprawcę ujętego na gorącym uczynku lub bezpośrednio potem tymczasowo aresztowano,

- 2) jeżeli oskarżony jest nieletni, głuchy, niemy, niewidomy lub gdy biegli lekarze psychiatry powołani do wydania opinii w sprawie stwierdzą, że poczytalność oskarżonego w chwili popełnienia zarzucanego mu czynu lub w czasie postępowania jest wyłączona albo w znacznym stopniu ograniczona.

W wyniku nowelizacji ustawodawca zdecydował się na skreślenie wskazanego przepisu, co powoduje konieczność przyjęcia, że w nowym stanie prawnym **nie obowiązują negatywne przesłanki dochodzenia**. Powyższą zmianę należy ocenić pozytywnie i niewątpliwie wpłynie ona na rozszerzenie zakresu spraw, które mogą być przedmiotem tej formy postępowania przygotowawczego.

4.2.4. Czynności dochodzenia

W zakresie czynności procesowych utrzymano generalną zasadę odformalizowania tej formy postępowania przygotowawczego. Ustawodawca nie modyfikuje bowiem treści przepisów art. 325f-h, które są właśnie przejawem odformalizowania¹⁰². Zauważyć tu jednak należy niekonsekwencję ustawodawcy, gdyż w śledztwie brak jest np. zastrzeżenia o konieczności przesłuchania pokrzywdzonego, podczas gdy w dochodzeniu nie zmieniono normy nakazującej przesłuchanie tego podmiotu (zob. art. 325h KPK)¹⁰³.

Zmienia się natomiast zakres postanowień i zarządzeń, które mogą być wydawane w związku z prowadzeniem postępowania, a które nie będą wymagały zatwierdzenia przez prokuratora.

Poszerzony został dotychczasowy katalog czynności niewymagających zatwierdzenia przez prokuratora, na który w chwili obecnej składają się:

- postanowienie o wszczęciu dochodzenia,
- postanowienie o umorzeniu postępowania z wpisaniem sprawy do rejestru przestępstw (arg. z art. 325e § 2 w zw. z § 1 KPK)

poprzez dodanie do niego:

- postanowienia o odmowie wszczęcia śledztwa,
- postanowienia o umorzeniu dochodzenia w sprawie.

Z uwagi na brzmienie przepisu przyjąć należy, iż **zatwierdzenia wymagają** spośród wymienionych w § 1 art. 325e KPK:

- postanowienie o umorzeniu dochodzenia przeciwko osobie,
- postanowienie o zawieszeniu dochodzenia.

¹⁰² J. Tylman, *Kierunki i niektóre problemy reformy prawa karnego procesowego*, (w:) *Nowe prawo karne procesowe. Zagadnienia wybrane. Księga ku czci Profesora Wiesława Daszkiewicza*, Poznań 1999, s. 33-39.

¹⁰³ M. Kurowski, (w:) B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki (red.), *op. cit.*, s. 1015.

Organy inne niż prokurator nie posiadają kompetencji do umorzenia postępowania w wyniku uwzględnienia wniosku, o którym mowa w art. 59a KK. Tu zatem wyłączone jest nie tylko samodzielne umorzenie przez te podmioty dochodzenia bez zatwierdzenia przez prokuratora, ale również – z uwagi na wykładnię literalną przepisu – niedopuszczalne jest zatwierdzenie postanowienia przez prokuratora. Musi on bowiem samodzielnie wydać wskazaną decyzję procesową.

Dokonując powyższej zmiany, ustawodawca dostosował przepisy dotyczące zaskarżalności postanowień, które nie podlegają zatwierdzeniu przez prokuratora. Uczynił to w art. 325e § 4 KPK. Zgodnie z brzmieniem tego przepisu: „**Zażalenie na postanowienie o odmowie wszczęcia dochodzenia oraz o umorzeniu dochodzenia i wpisaniu sprawy do rejestru przestępstw wnosi się do prokuratora właściwego do sprawowania nadzoru nad dochodzeniem.** Jeżeli prokurator nie przychylił się do zażalenia, kieruje je do sądu”. Ustawodawca zatem uzupełnił wskazaną normę jedynie o postanowienie o odmowie wszczęcia dochodzenia. Analogiczne rozwiązanie (w zakresie organów postępowania uprawnionych do rozpoznania środka odwoławczego) należy przyjąć w zakresie kontroli formalnej zażalenia. Tu również zażalenia na zarządzenie o odmowie przyjęcia środka odwoławczego rozpoznaje prokurator jako organ międzyinstancyjny, a kiedy nie znajduje podstaw do jego uwzględnienia, kieruje zażalenie do sądu¹⁰⁴. **Jednakże poza zakresem wskazanego przepisu pozostaje umorzenie dochodzenia w sprawie.** Jest to niewątpliwie postanowienie, które zostało wydane przez prowadzącego postępowanie, którym co do zasady nie jest prokurator. W takiej sytuacji, dla określenia trybu rozpoznania środka odwoławczego, należy się kierować przepisami ogólnymi. Normą prawną regulującą tę kwestię jest art. 465 § 3 KPK, zgodnie z którym zażalenie na postanowienie prowadzącego postępowanie przygotowawcze, jeżeli nie jest nim prokurator, **rozpoznaje prokurator sprawujący nadzór nad tym postępowaniem.** Powyższe powoduje, że pokrzywdzony zostaje w takim ujęciu pozbawiony prawa do rozpoznania sprawy przez sąd oraz, w dalszej kolejności, traci on możliwość występowania w charakterze oskarżyciela subsydiarnego. Nie będzie bowiem mógł spełnić przesłanek dla wystąpienia z aktem oskarżenia, o którym mowa w art. 55 KPK.

Wskazać należy, iż to poważne uchybienie zostało dostrzeżone przez ustawodawcę, albowiem w projekcie nowelizacji (druk sejmowy nr 2393 – art. 11 pkt 1 lit. o) wprowadza się zapis, zgodnie z którym zażalenia na postanowienie o umorzeniu dochodzenia w sprawie wydane przez organ nieprokuratorski

¹⁰⁴ M. Kurowski, (w:) B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki (red.), *op. cit.*, s. 1008.

rozpoznawane będzie przez prokuratora, a w sytuacji, gdyby nie przychylił się on do niego, zobligowany będzie skierować je do sądu.

Należy podkreślić, iż utrzymano regułę, zgodnie z którą postanowienie o umorzeniu dochodzenia może nie zawierać uzasadnienia. Wskazać należy, że art. 325e § 1 KPK był przedmiotem badania przez Trybunał Konstytucyjny w zakresie jego zgodności z Konstytucją. Wyrokiem TK z dnia 25.3.2014 r. (SK 25/2013)¹⁰⁵ stwierdzono, że art. 325e § 1 zd. 2 ustawy z dnia 6.6.1997 r. – Kodeks postępowania karnego¹⁰⁶ w zakresie, w jakim zezwała organowi prowadzącemu dochodzenie na wydanie postanowienia o umorzeniu dochodzenia bez uzasadnienia, jest zgodny z art. 78 Konstytucji RP oraz nie jest niezgodny z art. 45 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

4.2.5. Konsekwencje zakończenia postępowania przygotowawczego w formie dochodzenia

W pierwszej kolejności zaznaczenia wymaga to, że ustawodawca rezygnuje z dwóch form postępowania przed sądem pierwszej instancji, tj. postępowania zwykłego i uproszczonego (skreślono przepisy rozdziału 51 KPK). Tym samym zakończenie postępowania w formie śledztwa czy dochodzenia nie będzie rzutowało na tryb postępowania sądowego.

Zakończenie postępowania przygotowawczego w formie dochodzenia staje się jednak, zgodnie z nowym brzmieniem art. 500 § 1 KPK, warunkiem możliwości skierowania sprawy na posiedzenie w przedmiocie wydania wyroku nakazowego, gdyż przepis ten stanowi, że „w sprawach, w których prowadzono dochodzenie, (...) sąd może wydać wyrok nakazowy”.

Warunkiem rozpoznania sprawy w trybie przyspieszonym będzie również stwierdzenie, że w sprawie prowadzi się dochodzenie – art. 517b § 1 KPK stanowi, że „w postępowaniu przyspieszonym mogą być rozpoznawane sprawy, w których prowadzi się dochodzenie”.

Kolejną konsekwencją takiego zakończenia postępowania przygotowawczego jest zmiana składu sądu odwoławczego. Obecnie zasadą jest orzekanie w składzie trzyosobowym, jedynie na zasadzie wyjątku, gdy prezes sądu tak zarządzi, sprawę można rozpoznawać w składzie jednoosobowym (art. 476 § 2 KPK). Od dnia 1.7.2015 r. zasadą staje się rozpoznanie sprawy w składzie jednoosobowym, a wyjątkiem będzie tu możliwość rozszerzenia składu (arg. z art. 449 § 2 KPK: „Jeśli postępowanie przygotowawcze zakończyło się w formie dochodzenia, sąd odwoławczy orzeka na rozprawie jednoosobowo, chyba że prezes sądu lub sąd postanowi inaczej”).

¹⁰⁵ Lex Polonica nr 8275903.

¹⁰⁶ Dz.U. z 1997 r., Nr 89, poz. 555 ze zm.

4.3. Czynności końcowe postępowania przygotowawczego

W związku z nowelizacją Kodeksu postępowania karnego szczególnego znaczenia nabiera rola czynności końcowych, co wynika przede wszystkim z konieczności dokonania selekcji materiału dowodowego zgodnie z założeniami art. 334 KPK, o których będzie mowa niżej. Zauważyć należy, iż możliwość uzupełnienia tego materiału, który przekazany zostanie wraz z aktem oskarżenia do sądu, jest poważnie ograniczona. Strony postępowania przygotowawczego uzyskują realny wpływ w tym zakresie właśnie w czynnościach końcowych (art. 321 KPK), później mogą to czynić jedynie poprzez zapoznanie się z tymi materiałami na podstawie art. 156 § 1a KPK i złożenie wniosku o załączenie materiałów na podstawie art. 381 § 2 KPK. Jednak przepis ten jednocześnie ogranicza strony terminem. Zgodnie z nim bowiem możliwe jest to do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego. Wydaje się także, że wniosek ten nie wiąże sądu, gdyż, zgodnie ze zd. 2, w jego przedmiocie sąd rozstrzyga w miarę możliwości jeszcze przed otwarciem przewodu sądowego. Tym samym sąd, dokonując oceny, kieruje się tu zasadami wskazanymi w art. 334 KPK, podczas gdy w toku czynności końcowych takiego zastrzeżenia nie przyjęto.

W późniejszym terminie możliwe jest już jedynie, zgodnie z art. 156 § 1a KPK, udostępnienie na wniosek stron akt postępowania przygotowawczego w części, w jakiej nie zostały przekazane sądowi, także w celu utrwalenia ich w postaci elektronicznej, ale już nie zobowiązanie prokuratora do dołączenia tych materiałów.

Podkreślenia wymaga, że na cały zespół czynności końcowych składa się nie tylko zapoznanie z materiałami, ale również m.in. rozpoznanie wniosków dowodowych, czy wydanie postanowienia o zamknięciu śledztwa bądź dochodzenia.

W piśmiennictwie¹⁰⁷ przyjmuje się, że czynności końcowe podejmowane są w sytuacji, gdy prokurator zamierza:

- skierować akt oskarżenia do sądu (art. 331 KPK),
- wystąpić do sądu o warunkowe umorzenie postępowania (art. 336 § 1 KPK),
- wystąpić do sądu o umorzenie postępowania – z uwagi na niepo czytalność sprawy – i zastosowanie środków zabezpieczających (art. 324 KPK).

Dodatkowo katalog ten musi być rozszerzony o decyzje o umorzeniu postępowania, jednakże wówczas, zgodnie z art. 322 KPK, nie jest niezbędne ani końcowe zaznajomienie z aktami, ani zamknięcie śledztwa.

Zauważyć należy, iż utrzymano **zasadę jedynie wnioskowego charakteru końcowego zapoznania się z aktami sprawy** w toku postępowania

¹⁰⁷ J. Grajewski, (w:) J. Grajewski (red.), L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Komentarz aktualizowany do art. 321 Kodeksu postępowania karnego*, LEX/el. 2012, teza 1.

nia przygotowawczego. O uprawnieniu do złożenia wniosku należy pouczyć, co wynika wprost z treści art. 300 KPK, a zgodnie z art. 16 § 1 KPK brak takiego pouczenia nie może wywoływać ujemnych skutków dla uprawnionego. Oczywiście wobec uchylecia przepisu o zwrocie sprawy do postępowania przygotowawczego (art. 345 KPK) nie jest już możliwe zastosowanie tej konstrukcji¹⁰⁸. Jednakże należy zwrócić uwagę na wprowadzony przepis art. 337 § 1a KPK, zgodnie z którym jeżeli nie dokonano czynności, o których mowa w art. 321 KPK, prezes sądu zwraca akt oskarżenia oskarżycielowi publicznemu wraz z aktami sprawy, wskazując termin do ich wykonania. Tym samym ustawodawca przewidział konsekwencję niedokonania czynności w sytuacji złożenia wniosku. Należy przyjąć, że analogicznie prezes sądu może zwrócić akt oskarżenia wraz z aktami sprawy w sytuacji, gdy brak jest stosownego pouczenia uprawnionego.

Wobec zmiany zakresu podmiotów uprawnionych do udziału w tych czynnościach nieaktualne stają się już rozważania na temat wywodzenia tego prawa dla pokrzywdzonego z treści art. 9 § 2 KPK czy też art. 315 KPK¹⁰⁹. Obecnie bowiem wniosek taki złożyć może:

- oskarżony i jego obrońca,
- pokrzywdzony i jego pełnomocnik.

Ustawodawca zatem rozszerza zakres podmiotów uprawnionych do zaznajomienia się z materiałami postępowania o pokrzywdzonego i jego pełnomocnika.

4.3.1. Przebieg czynności

Zmianie uległo nie tylko nazewnictwo, ale również przebieg czynności. W miejsce bowiem uprawnienia do przejrzenia akt (czynności własnej) i następującego po nim zaznajomienia z aktami (czynności organu polegającej na omówieniu dowodów) przez organ procesowy, ustawodawca wprowadza **prawo zapoznania się** (a więc czynności własnej pod nadzorem organu). W takim układzie uznać należy, że wyeliminowano konieczność omawiania poszczególnych dowodów ze stronami postępowania czy ich przedstawicielami. W miejsce tych obowiązków niezbędne jest jednak **udostępnienie akt sprawy wraz z informacją, jakie materiały z tych akt, stosownie do wymogów określonych w art. 334 § 1 KPK, będą przekazane sądowi wraz z aktem oskarżenia** i pouczeniem o uprawnieniu wskazanym w § 5 (zarówno o prawie wnioskowania o uzupełnienie postępowania, jak i prawie wnioskowania o uzupełnienie materiału dowodowego przekazywanego do sądu). Co

¹⁰⁸ T. Grzegorzczak, *op. cit.*, s. 637.

¹⁰⁹ W. Sych, *Rola pokrzywdzonego w czynnościach zamknięcia śledztwa lub dochodzenia*, (w:) *Wpływ pokrzywdzonego na tok postępowania przygotowawczego w polskim procesie karnym*, LEX/el. 2012.

oczywiste, niezbędne jest pouczenie o wskazanym uprawnieniu przed przystąpieniem do czynności przeglądania akt, tak aby uchronić się przed koniecznością umożliwienia następczego zapoznania się z aktami w celu wytypowania innego materiału do przekazania sądowi niż wskazany przez prokuratora. Uprawniony bowiem mógłby zasadnie podnosić, że gdyby w czasie zapoznawania się z aktami wiedział, iż posiada uprawnienie w zakresie wnioskowania o dołączenie określonego dokumentu, mógłby to zrobić. Pouczenie go po czynności może zatem spowodować konieczność jej powtórzenia.

Zapis § 1 może budzić wątpliwości odnośnie tego, czy niezbędne jest odnotowanie w protokole poza pouczeniem także zakresu materiału, co do którego wskazuje się, że zostanie przekazany do sądu. Wydaje się, że niewątpliwie musi istnieć taki sposób dokumentacji tego drugiego aspektu, aby nie doszło do naruszenia praw stron poprzez rezygnację z przekazania części materiałów. Dokumentacja ta w prostych sprawach niewątpliwie może zostać wskazana w protokole. Wydaje się jednak, że można to uczynić w odrębnym zarządzeniu. Nie jest przecież wykluczone wskazanie w protokole, że uprawnionego zaznajomiono z tym zarządzeniem – wówczas stanowi ono załącznik do protokołu i będzie stanowiło podstawę ewentualnej kontroli zakresu materiałów przekazanych do sądu.

W zakresie stawiennictwa uprawnionych ustawodawca utrzymał zasadę, zgodnie z którą udział obrońcy, zarówno w przypadku obrony fakultatywnej, jak i obligatoryjnej, w czynnościach zaznajomienia nie jest obowiązkowy. Nieusprawiedliwione niestawiennictwo zarówno obrońcy, pełnomocnika, jak i pokrzywdzonego czy oskarżonego (należycie zawiadomionych – warunkiem jest tu prawidłowe doręczenie wezwania), nie tamuje zatem czynności. Przyjść należy, iż obowiązek zawiadomienia dotyczy każdego z obrońców występujących w sprawie¹¹⁰ i analogicznie każdego występującego w sprawie pełnomocnika. Przy takim ujęciu przepisu art. 321 § 4 KPK należy się zgodzić z tezą, że usprawiedliwienie niestawiennictwa powoduje niemożność przeprowadzenia czynności¹¹¹.

Termin, w którym podmioty uprawnione mogą zapoznawać się z aktami sprawy, nie został jednoznacznie oznaczony. Z treści art. 321 § 3 KPK wynika jedynie, że termin ten powinien być tak wyznaczony, aby od dnia doręczenia zawiadomienia o możliwości takiego zapoznania się upłynęło co najmniej 7 dni. Nie precyzuje się tu zatem, jaki ma to być czas, a jedynie wskazuje, że informacja o miejscu i czasie zaznajamiania się z aktami dotarła do tego podmiotu co najmniej 7 dni przed planowaną datą czynności. W poprzedniej regulacji prawnej możliwość wyodrębnienia dwóch faz (przejrzenie akt i zapoznanie się z aktami) pozwalała na ustalenie, że ta druga faza nie mogła nastąpić

¹¹⁰ J. Grajewski, (w:) J. Grajewski (red.), L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *op. cit.*..., teza 3.

¹¹¹ T. Grzegorzczak, *op. cit.*, s. 682.

przed upływem terminu wskazanego dla przejrzenia akt. Ustawodawca wówczas nie określał tego terminu i z tego powodu w piśmiennictwie przyjmowało się, że zależny jest on od okoliczności, którymi były: obszerność materiału dowodowego i jego czytelność oraz indywidualne zdolności percepcyjne podejrzanego, związane np. z jego wykształceniem lub stanem zdrowia¹¹². Rozwiązanie wedle zmienionej procedury przewiduje jedynie formę aktywności uprawnionego, bez konieczności zaznajamiania go z materiałem. Wydaje się zatem, że i w tym przypadku prawo dokonywania tej czynności, w zakresie czasu jej trwania, uzależnione musi być od wskazanych przesłanek. Organ procesowy zobligowany jest jedynie do sporządzenia z czynności stosownego protokołu, w którym odnotowuje się określone pouczenia. W zakresie wskazanego obowiązku pouczenia stron ustawodawca przewidział dwie odrębne okoliczności, o których należy pouczyć uprawnionego. Są to (art. 321 § 5 KPK):

- prawo wnioskowania o uzupełnienie materiału dowodowego poprzez przeprowadzenie określonej czynności dowodowej,
- prawo wnioskowania o uzupełnienie materiału dowodowego przekazywanego do sądu wraz z aktem oskarżenia o określone dokumenty znajdujące się w aktach.

Wskazane wnioski strony mogą składać w terminie 3 dni.

Odnosnie pierwszego z wymienionych uprawnień, a zatem wnioskowania o uzupełnienie postępowania przygotowawczego, podkreślić należy, iż wnioski takie podlegają rozpoznaniu na zasadach ogólnych. Zastosowanie znajduje tu zatem art. 170 KPK. Jak wskazano na wstępie, wobec braku kontroli sądowej kompletności postępowania i nowego brzmienia art. 297 § 1 pkt 5 KPK, zawsze mogą one zostać oddalone jako zmierzające do przedłużenia postępowania. Termin trzech dni określony w przepisie, w odniesieniu do wniosku o uzupełnienie postępowania, wobec braku prekluzji dowodowej, nie ma charakteru stanowczego¹¹³. Złożenie wniosku dowodowego po zamknięciu śledztwa, a przed uzewnętrznieniem decyzji procesowej kończącej postępowanie, uprawnia organ do jego uwzględnienia, uchylenia postanowienia o zamknięciu śledztwa i przeprowadzenia wnioskowanej czynności¹¹⁴. Strona również na etapie postępowania sądowego będzie mogła złożyć ponownie wniosek dowodowy takiej samej treści.

Nieco odmiennie kształtuje się kwestia wnioskowania o uzupełnienie materiału dowodowego przekazywanego do sądu wraz z aktem oskarżenia

¹¹² J. Grajewski, (w:) J. Grajewski (red.), L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *op. cit.*

¹¹³ R. Olszewski, *Zasadnicze zmiany dotyczące procesowych uprawnień oskarżonego i pokrzywdzonego w nowelizacji z dnia 27.9.2013 r.* (w:) *Polski proces karny i materialne prawo karne w świetle nowelizacji z 2013 r. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Tylmanowi...*, *op. cit.*, s. 263.

¹¹⁴ S. Wyciszczak, *Zakończenie postępowania przygotowawczego jako etap procesu karnego*, PiP 1975, z. 6, s. 35.

o określone dokumenty znajdujące się w aktach sprawy. Zasadniczą wątpliwość budzi tu to, czy wnioski takie mogą zostać oddalone, a jeżeli tak, to na jakiej podstawie i w jakiej formie.

Wydawać by się mogło, że złożenie wniosku wiąże prokuratora (wykładnia literalna). Dla porównania wskazać należy, iż w art. 381 § 2 KPK ustawodawca przyjął, że w razie złożenia wniosku o uzupełnienie materiału w toku postępowania jurysdykcyjnego sąd rozstrzyga w jego przedmiocie, podczas gdy w art. 321 KPK brak jest takiego zastrzeżenia, wobec czego prokurator jest zobligowany do przekazania również wskazanego przez stronę dokumentu znajdującego się w aktach sprawy. Inną możliwością jest oparcie się na wykładni art. 334 § 1 KPK. Nie budzi wątpliwości, że przepis ten stanowi jeden z elementów formalnych podlegających badaniu w ramach kontroli formalnej (art. 337 § 1 KPK wskazuje to wprost). Przyjęcie konstrukcji, zgodnie z którą prokurator jest związany wnioskiem strony, mogłoby prowadzić do naruszenia treści art. 334 KPK w zakresie, w jakim dopuszczalne jest przekazanie do sądu danego dokumentu. Przyjąć zatem należy, iż wówczas, gdy strona wnioskuje o dokument, który nie znajduje się w zakresie art. 334 KPK jako „przekazywalny”, prokurator mógłby zarządzeniem odmówić dołączenia danego dokumentu do akt sprawy. Zarządzenie takie wobec braku przepisu szczególnego będzie niezaskarżalne. Tezę taką wzmocniłby również fakt, iż na etapie postępowania sądowego w przedmiocie wniosku o uzupełnienie złożonego przed rozpoczęciem przewodu sądowego rozstrzyga się, a nie uwzględnia go. Pomimo braku kontroli zażaleniowej strona może zwrócić się do sądu o zobowiązanie prokuratora do dołączenia dokumentu. W wypadku zasadności wniosku, a więc istnienia podstawy do przekazania go zgodnie z art. 334 KPK, sąd taki wniosek uwzględni. Jednakże taka próba interpretacji nie może w pełni zasługiwać na aprobatę, ponieważ zgodnie z art. 334 § 2 KPK do akt sprawy wraz z kierowanym aktem oskarżenia dołącza się również dokumenty wnioskowane przez stronę i wydaje się, że są to zarówno dokumenty objęte dyspozycją § 1, których prokurator błędnie nie dołączył do akt sprawy, jak i inne dokumenty. W takim ujęciu przyjąć należy, że **wniosek o dołączeniu dokumentów złożony w terminie (3 dni) wiąże prokuratora**. Co, niestety, może w konsekwencji doprowadzić do efektu sprzed nowelizacji, a zatem przekazywania do sądu całego materiału postępowania przygotowawczego, a to z kolei sprzeczne jest z celami reformy.

Wydaje się, że w sytuacji, gdyby wniosek strony został złożony po wskazanym terminie (3 dni), powinien on zostać pozostawiony bez rozpoznania. Termin ma tu charakter stanowczy i objęty jest prekluzją w zakresie postępowania przygotowawczego. Po jego zakończeniu uprawnienie do złożenia wniosku wynika z art. 338 § 1 KPK. Zasadnicze pytanie, jakie pojawia się w tym przypadku, jest związane z koniecznością, lub jej brakiem, ponownego

zapoznania pozostałych uprawnionych z materiałami w sytuacji uwzględnienia wniosku pochodzącego od innego podmiotu. Wydaje się, że nie zachodzi taka konieczność. Przepis dotyczący obowiązku zapoznania z materiałami postępowania z jednoczesnym wskazaniem, jakie materiały przekazywane są do sądu, ma charakter gwarancyjny dla stron w tym znaczeniu, że zapewnia prawo do wnioskowania uzupełnienia materiałów przekazywanych do sądu. **Nie istnieje tu natomiast prawo wnioskowania o usunięcie z tego zakresu określonego dokumentu.** Zaznajamia się zaś uprawnionego z całością materiału dowodowego. W tej sytuacji, skoro nie dostrzegają on potrzeby uzupełniania materiału, nie jest niezbędne ponowne zapoznanie go z całym materiałem dowodowym.

Problematyczne jest natomiast, czy w sytuacji zwrotu formalnego, wynikającego z prawomocnego zarządzenia wydanego na podstawie art. 337 § 1 KPK, niezbędne jest ponowne zaznajomienie uprawnionych z aktami. W tej sytuacji wydaje się, że prokurator nie tylko nie ma takiego obowiązku, ale i uprawnienia. Nie jest on bowiem dysponentem postępowania jako takiego, ale wykonuje tu jedynie określone zarządzenie sądu, zresztą zarządzenie jawne dla stron postępowania.

Przyjęcie konieczności dołączenia materiału dowodowego zgodnie z wnioskiem strony powoduje szereg wątpliwości co do zobligowania prokuratora do złożenia wraz z wnioskiem odpowiedniej tezy dowodowej oraz odnośnie konieczności dokonania kontroli formalnej i stwierdzenia, że dokument znajduje się poza zakresem art. 334 KPK. Powyższe kwestie wskazują, że *de facto* przyjęcie tezy o związaniu prokuratora wnioskiem strony mogłoby doprowadzić do obejścia przepisu art. 334 KPK. Strona bowiem mogłaby wnioskować o całość materiału i prokurator związany tym wnioskiem musiałby dołączyć taki materiał. Wówczas sąd, dokonując kontroli formalnej, musiałby ustalić, czy może ją realizować w odniesieniu do materiału, którego prokurator nie chciał dołączyć, ale robi to na wniosek strony. Materiał ten nie mógłby podlegać ocenie w rozumieniu art. 338 § 1 KPK, bo prokurator już rozstrzygnął w przedmiocie wniosku, a jednocześnie na mocy postanowień art. 334 § 2 KPK wyłączony jest on z zakresu kontroli formalnej sądu. Zauważyć jednak należy, iż tezę o konieczności dołączenia materiału wskazanego przez stronę na podstawie art. 321 § 5 KPK wspiera wykładnia literalna art. 334 § 2 KPK, który stanowi, że na żądanie strony, zgłoszone w trybie art. 321 § 5 KPK, oskarżyciel publiczny dołącza do aktu oskarżenia również inne, wskazane w tym żądaniu materiały postępowania przygotowawczego. W takim ujęciu, po pierwsze, prokurator nie mógłby być zobligowany do formułowania określonego wniosku dowodowego (wszak nie jest to jego wniosek dowodowy), po wtóre, z zakresu kontroli formalnej sądu wyłączone byłyby wszystkie materiały zawnioskowane przez stronę, co *de facto* powodowałoby utrwalenie stanu obecnego w zakresie, w jakim strona o to wnioskuje.

Omówione powyżej dwie sytuacje odmiennie nakazują traktowanie wniosku strony o uzupełnienie zakresu materiałów przekazywanych do sądu. Wydaje się, że zaprezentowana wykładnia literalna jest jednak sprzeczna z zasadą kontrydiktoryjności w świetle zmodyfikowanych jej przepisów i należy optować za prawem prokuratora do ograniczenia materiałów, w tym wnioskowanych przez stronę.

4.3.2. Ograniczenie uprawnień pokrzywdzonego

Na problematykę związaną w wielością pokrzywdzonych zwracano uwagę w literaturze jeszcze przed wprowadzeniem omawianego rozwiązania. Wskazywano, że niejako poprzez inne przepisy możliwe jest wzięcie udziału przez ten podmiot w końcowym zaznajomieniu się z materiałami postępowania i jednocześnie brak jest mechanizmu ograniczającego liczbę podmiotów uprawnionych¹¹⁵.

W § 2 art. 321 KPK ustawodawca przyjął rozwiązanie umożliwiające ograniczenie liczby podmiotów-pokrzywdzonych biorących udział w czynnościach końcowych. Zgodnie z tym przepisem prokurator może ograniczyć liczbę pokrzywdzonych, którym umożliwi końcowe zapoznanie się z materiałami postępowania, o którym mowa w § 1, jeżeli jest to konieczne dla zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania. Przepis § 1 stosuje się odpowiednio, przy czym nie sporządza się protokołu. Takie unormowanie wprowadza jednak wiele wątpliwości poczynawszy od formy decyzji, kryteriów (braku) dokonywania wyboru, przez jej zaskarżalność, aż po rozumienie zd. 2: czy oznacza ono, że wobec każdego pokrzywdzonego nie sporządza się protokołu, czy też nie sporządza się protokołu wobec osób, którym odmówiono udziału w czynnościach, czy wreszcie nie sporządza się protokołu wobec pokrzywdzonych uczestniczących w czynnościach w sytuacji, gdy innym odmówiono prawa do udziału w tych czynnościach?

Rozwiązanie art. 321 § 2 KPK jest zbliżone do ograniczenia liczby oskarżycieli posiłkowych w toku postępowania sądowego (art. 56 KPK). Jednakże zauważyć należy, iż na gruncie art. 56 KPK sąd uprawniony jest do wydania dwóch różnych rodzajów postanowień. Pierwszym z nich jest postanowienie ograniczające liczbę oskarżycieli posiłkowych mogących brać udział w postępowaniu, drugim zaś postanowienie, iż dany oskarżyciel posiłkowy nie może brać udziału w postępowaniu, gdy bierze już w nim udział określona przez sąd liczba oskarżycieli. Z kolei art. 321 § 2 KPK przewiduje jedynie prawo prokuratora do ograniczenia liczby pokrzywdzonych, którzy mogą wziąć udział w zapoznaniu się z aktami sprawy. Co więcej, przepis art. 56 § 3 KPK wyłącza możliwość zaskarżenia wydana postanowień¹¹⁶, a nie czyni tego regulacja omawiana.

¹¹⁵ W. Sych, *op. cit.* i przywołana tam literatura.

¹¹⁶ Odnośnie niemożliwości zaskarżenia postanowień oraz sporu w doktrynie na ten temat zob. szerzej: K. Eichstaedt, (w:) B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki (red.), *op. cit.*, s. 302-303.

Wydaje się zatem, że proste zastosowanie analogii do rozwiązania odnośnie ograniczenia liczby oskarżycieli posiłkowych nie jest możliwe. Jak wskazano, decyzja prokuratora może obejmować jedynie ograniczenie liczby pokrzywdzonych, a nie przewidziano sytuacji drugiej, a więc orzeczenia o niemożliwości zapoznania się z aktami sprawy przez konkretnego pokrzywdzonego. *De facto* zatem przyjęcie tylko jednej możliwości rozstrzygania wymagać będzie wydania postanowienia przez prokuratora określającego nie tylko liczbę podmiotów uprawnionych do tej czynności, ale i konieczność ustalenia, kto może konkretnie zapoznać się materiałem dowodowym. Orzeczenie to będzie jednak aktualne jedynie wobec tych pokrzywdzonych, którzy złożyli wnioski o zaznajomienie się z materiałami przed wydaniem decyzji o ograniczeniu liczby podmiotów uprawnionych. Co zatem w sytuacji wniosku złożonego po tym terminie? Jak wskazano, prokurator nie ma tu instrumentu pozwalającego mu na odmówienie określonego podmiotowi zaznajomienia się z aktami.

Przesłanką ograniczenia praw pokrzywdzonego do zapoznania się z materiałami postępowania przygotowawczego jest konieczność zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania. Musi ona być rozumiana podobnie, choć nie tożsamo jak przesłanka z art. 56 § 1 KPK. Ta druga instytucja związana jest bowiem z postępowaniem sądowym, koniecznością i możliwością wypowiadania się co do każdego dowodu przez strony postępowania, koniecznością odbierania stanowiska procesowego od każdego z tych uczestników, czy choćby problemów technicznych polegających na zapewnieniu sali rozpraw odpowiedniej dla danej liczby osób. Generalnym zatem wyznacznikiem zasadności ochrony będzie konieczność zachowania zasady szybkości postępowania, która poprzez wydłużenie czynności końcowych mogłaby powodować nieuzasadniony dla oskarżonego czas pozostawania w stanie oskarżenia.

Nie rozstrzygnięto również kryterium, jakim powinien kierować się prokurator, uznając, że dana osoba ma prawo lub nie ma prawa udziału w czynności. W literaturze odnośnie przepisu art. 56 KPK wskazuje się, że w takiej sytuacji najbardziej zasadnym rozwiązaniem jest przyjęcie, iż o tym, kto będzie występował w charakterze oskarżycieli posiłkowych, będzie decydować kolejność składanych oświadczeń przez pokrzywdzonych lub że decydować o tym będzie, np. przy przestępstwach przeciwko mieniu, wysokość wyrządzonej szkody¹¹⁷. Kryteria te jednak nie są w żaden sposób umocowane prawnie i w dalszej kolejności mogą być uznawane za naruszenie praw, w szczególności w przypadku doniosłości znaczenia czynności końcowych postępowania przygotowawczego. Pojawia się tu jeszcze jedna wątpliwość: w toku postępowania sądowego zapewniono jednak pewien minimalny wpływ takiego pokrzywdzo-

¹¹⁷ *Ibidem*.

nego na stanowisko sądu, gdyż na gruncie wskazanego przepisu art. 56 KPK funkcjonuje uregulowanie § 4, zgodnie z którym oskarżyciel posiłkowy, który nie bierze udziału w postępowaniu z przyczyn określonych w § 1, może przedstawić sądowi na piśmie swoje stanowisko w terminie 7 dni od daty doręczenia postanowienia. Takiego zastrzeżenia nie ma w przepisie art. 321 KPK.

Kolejne pytanie, jakie rodzi się na gruncie omawianej instytucji, wiąże się z ustaleniem, czy sąd, ograniczając liczbę oskarżycieli posiłkowych, może dopuścić do udziału w tym charakterze osobę, której ograniczono prawo udziału w zapoznaniu się z aktami na etapie postępowania przygotowawczego? Zasadnie można założyć, że krąg podmiotów, które złożą oświadczenie o działaniu w charakterze oskarżyciela posiłkowego, nie musi być tożsamy z kręgiem osób, które zapoznały się z aktami. W tej sytuacji uznać należy, iż nie można przyjąć wykładni, że jeżeli podmiotowi ograniczono możliwość działania w postępowaniu przygotowawczym, nie będzie on mógł działać w postępowaniu sądowym. Wówczas będzie on mógł zapoznać się zarówno z aktami postępowania sądowego (art. 156 § 1 KPK), jak i tą częścią, która pozostała w prokuraturze (art. 156 § 1a KPK), i zasadnie wnioskować o uzupełnienie materiału dowodowego (art. 338 § 1 KPK).

Pojawia się jednak kolejne pytanie: czy sąd może ingerować w decyzję prokuratora i uznając ją za niezasadną przyjąć, że doszło do naruszenia przepisu art. 321 § 2 KPK poprzez nadmierne/niezasadne ograniczenie liczby pokrzywdzonych, którym umożliwiono zapoznanie się z materiałem postępowania, a tym samym, że nie przeprowadzono czynności końcowych, i czy wówczas uprawniony jest do zwrotu sprawy w oparciu o przepis art. 337 § 1a KPK celem wykonania tej czynności? Jednoznacznie wskazać należy, iż zasadą jest prawo zapoznania się z aktami, więc jego ograniczenie stanowi wyjątek. Wydaje się jednak, że decyzja prokuratora dotyczy postępowania przygotowawczego i z jednej strony wyłączone tu będzie uprawnienie sądu do kontroli oraz ewentualnego zwrotu, a z drugiej można przyjąć, że z uwagi na wyjątkowość wskazanego ograniczenia niezbędne jest przyjęcie jakiejś formy jego nadzorowania. Wówczas to sąd będzie uprawniony do kontroli zgodnie z art. 337 § 1 KPK i możliwe będzie sięgnięcie przez niego do instytucji wskazanej w art. 337 § 1a KPK w sytuacji ustalenia niezasadnego ograniczenia praw pokrzywdzonych. Kwestia jest, jak wskazano, problematyczna, a jednoznaczna odpowiedź nie jest prosta. Wydaje się, że ze względu na to, iż pokrzywdzony nie traci uprawnienia do wstąpienia w rolę oskarżyciela posiłkowego oraz ma wówczas uprawnienie do żądania udostępnienia mu akt oraz wnioskowania o dołączenie określonego dokumentu, błędne ograniczenie jego roli na etapie postępowania przygotowawczego może być odwrócone poprzez działanie w postępowaniu jurysdykcyjnym. Powyższe nakazuje optować za przyjęciem, że **sąd nie jest władny do dokonywania oceny decyzji o ograniczeniu dostępu**

pokrzywdzonemu do czynności końcowego zapoznania się z materiałami postępowania.

W zakresie zd. 2 art. 321 § 2 KPK zauważyć należy, że podstawą jego wykładni powinien być jednak przepis art. 143 § 1 pkt 8 KPK, zgodnie z którym końcowe zapoznanie się podejrzanego, pokrzywdzonego oraz obrońców i pełnomocników z materiałami postępowania przygotowawczego wymaga sporządzenia protokołu. Tym samym uznać należy zd. 2 wskazanego przepisu za sformułowanie co najmniej dziwne. Skoro bowiem odstępuje się od czynności, nie musi ona być dokumentowana w formie protokolarnej. Trzeba zatem przyjąć następujące rozwiązania:

- 1) w sytuacji nieograniczania liczby pokrzywdzonych stosuje się niewątpliwie art. 143 § 1 pkt 8 KPK, zgodnie z którym sporządzenia protokołu wymaga końcowe zapoznanie się podejrzanego, pokrzywdzonego oraz obrońców i pełnomocników z materiałami postępowania przygotowawczego,
- 2) w sytuacji skorzystania z prawa ograniczenia liczby pokrzywdzonych możliwe są dwa ujęcia:
 - dokumentowanie wszelkich czynności z pokrzywdzonymi w formie notatki urzędowej,
 - dokumentowanie w formie protokołu czynności zapoznania się z materiałami pokrzywdzonych dopuszczonych do niej, zaś wobec niedopuszczonych niedokumentowanie jej – jako że jej nie ma – wcale.

O ile sytuacja wskazana w punkcie 1 nie budzi wątpliwości, to już obydwie warianty z punktu 2 są możliwe. Gdyby bowiem przyjąć, że należy tak czy inaczej dokumentować czynność przeprowadzoną, a nie przeprowadzonej – nie, to w takim wypadku po co jest przepis art. 321 § 2 zd. 2 KPK? Odpowiedź jest jedna: jest on zbędny.

Wspomnieć należy, że w ramach przygotowanego projektu zmian (druk sejmowy nr 2393) wprowadzone ma zostać rozwiązanie w ramach czynności końcowych, stanowiące nową podstawę do oddalenia wniosku dowodowego. W art. 11 pkt 1 lit. n, projektu w zakresie omawianej instytucji ustawodawca przewidział uprawnienie do oddalenia wniosku dowodowego w sytuacji, gdyby w ocenie prokuratora prowadzącego postępowanie spełnione były cele postępowania przygotowawczego ujęte w art. 297 § 1 pkt 5 KPK, a jednocześnie wniosek nie dotyczyłby czynności niepowtarzalnej. Rozwiązanie takie znacznie wzmacnia pozycję prokuratora w zakresie oceny kompletności materiału i służy skróceniu postępowania. Zagwarantowaniem prawa strony w zakresie równości stron jest obowiązek przekazania takiego wniosku wraz z aktem oskarżenia i wówczas prezes sądu lub sąd rozstrzyga w przedmiocie wniosku przed rozprawą.

4.3.3. Postanowienie o zamknięciu śledztwa/dochodzenia

Samo sporządzenie ostatniej czynności, jaką jest postanowienie o zamknięciu postępowania przygotowawczego, zależne jest od jego formy. Zgodnie z art. 321 § 6 KPK postanowienie o zamknięciu śledztwa wydaje się obligatoryjne wówczas, gdy nie zachodzi potrzeba jego kontynuowania. Przepis art. 325g § 1 KPK *expressis verbis* zwalnia od wydania tego postanowienia, chyba że podejrzany jest tymczasowo aresztowany. Wskazać należy na pewną niekonsekwencję, jaką jest pozostawienie konieczności wydania tej decyzji w dochodzeniu w sytuacji tymczasowego aresztowania podejrzanego, a wynikającą z rezygnacji z ujemnych przesłanek (uchylenie art. 325c KPK), czy zmiany zakresu obowiązku informacyjnego (art. 75 KPK). Jednakże, jak wskazano, uregulowanie takie pozostawiono bez zmian, a zatem w dochodzeniu, w tym jednym przypadku, niezbędne jest wydanie postanowienia o zamknięciu.

Odnośnie decyzji o zamknięciu śledztwa czy dochodzenia zaznaczyć trzeba, iż nie budzi wątpliwości, że samo wydanie postanowienia o zamknięciu śledztwa lub dochodzenia nie kończy postępowania merytorycznie¹¹⁸. Taki wniosek wyprowadzany jest wprost z dwóch okoliczności. Nie zawsze wymagane jest wydanie takiego postanowienia (np. w dochodzeniu czy w sytuacji zamiaru bezwarunkowego umorzenia postępowania). Nadto, pomimo jego wydania, niezbędne jest podjęcie decyzji następczej. Postanowienie o zamknięciu postępowania nie pozwala na podejmowanie po jego wydaniu dalszych czynności procesowych, natomiast nie determinuje organu procesowego do określonego zakończenia postępowania. Przed organem pozostaje bowiem pełna gama możliwości, w tym również bezwarunkowego umorzenia postępowania. Ustawodawca w art. 322 § 1 KPK posługuje się zwrotem „bez konieczności uprzedniego zaznajomienia z materiałami postępowania i jego zamknięcia”. Z tego powodu samego postanowienia o zamknięciu dochodzenia nie można utożsamiać z całkowitym zakończeniem postępowania, a więc na równi z postanowieniem o umorzeniu postępowania¹¹⁹.

5. Sposoby zakończenia postępowania przygotowawczego

Jedynie dla przypomnienia zasadniczych możliwości zakończenia postępowania w tym miejscu wskazać należy na kilka jego sposobów, przed omówieniem zasadniczych zmian, jakie zostały dokonane w zakresie aktu oskarżenia.

¹¹⁸ S. Wyciszczak, *op. cit.*, s. 91.

¹¹⁹ Z. Młynarczyk, *Zakończenie postępowania przygotowawczego*, Prok. i Pr. 1995/9, s. 92; S. Wyciszczak, *Zamknięcie śledztwa lub dochodzenia*, Prok. i Pr. 1995/9, s. 29; odmiennie – jak się wydaje – J. Tylman, *Postępowanie przygotowawcze w procesie karnym*, Warszawa 1998, s. 69.

5.1. Zawieszenie postępowania

Od możliwości definitywnego zakończenia postępowania należy odróżnić sytuację czasowej przerwy biegu postępowania. Instytucją związaną z tą drugą sytuacją jest zawieszenie procesu. Konstrukcje zawieszenia i umorzenia postępowania jako oparte o przeszkody procesowe są do siebie niezwykle podobne¹²⁰. Różnicą o charakterze podstawowym jest konsekwencja każdej z podjętych decyzji. Umorzenie postępowania (upraszczając w tym miejscu założenia) zmierza bowiem do definitywnego zakończenia postępowania, podczas gdy jego zawieszenie zawiera element zamiaru kontynuacji. Oczywiście jest, że przyczyny zawieszenia postępowania nie są jednorodne, podobnie jak i umorzenia postępowania. Zawieszenie postępowania wywołuje skutki również o zewnętrznym charakterze. Słusznie przyjmowane jest w piśmiennictwie, że zawieszenie postępowania nie uchyla zawisłości sprawy, zatem w stosunku do innych postępowań aktualne jest istnienie przesłanki *lis pendens*¹²¹.

Szkielet instytucji zawieszenia postępowania stanowi art. 22 KPK. Wprowadza on „zasadniczą” podstawę zawieszenia, jaką jest długotrwała przeszkoda uniemożliwiająca prowadzenie postępowania, a w szczególności niemożność ujęcia oskarżonego albo brak możliwości brania przez niego udziału w postępowaniu z powodu choroby psychicznej lub innej ciężkiej choroby. Oprócz powyższej regulacji ustawodawca wprowadza szereg przepisów stanowiących szczególne podstawy zawieszenia postępowania¹²².

Pomimo że postanowienie o zawieszeniu postępowania nie zamyka drogi do wydania wyroku, to na mocy przepisu szczególnego, którym w stosunku do art. 459 KPK jest art. 22 § 2 KPK, przysługuje na nie zażalenie.

Decyzja o zawieszeniu postępowania zapada w formie postanowienia, zarówno w śledztwie, jak i dochodzeniu, i wymaga zatwierdzenia przez prokuratora wówczas, gdy nie podejmuje jej osobiście. Ustawodawca utrzymuje tę zasadę również w nowelizacji. Zgodnie bowiem z art. 325e § 2 KPK jest to decyzja, która będzie wymagała zatwierdzenia.

Ustanie przyczyny zawieszenia postępowania musi skutkować podjęciem postępowania, co powoduje, że nie można uznać tej instytucji za stanowiącą zakończenie postępowania w ścisłym tego słowa znaczeniu¹²³.

¹²⁰ Z. Gostyński, *Zawieszenie postępowania karnego*, Warszawa 1994, s. 18; tenże, *Zawieszenie postępowania w nowym ustawodawstwie karnoprosesowym*, (w:) *Nowa Kodyfikacja Karno. Kodeks postępowania karnego. Krótkie komentarze*, z. 3, Warszawa 1997, s. 101-102.

¹²¹ Z. Gostyński, *Zawieszenie...*, *op. cit.*, s. 181.

¹²² Szerzej na ten temat zob.: J. Grajewski, *op. cit.*, s. 78-80.

¹²³ J. Tylman, (w:) T. Grzegorzczak, J. Tylman, *op. cit.*, s. 646.

5.2. Sposoby definitywnego zakończenia postępowania

Po wyczerpaniu źródeł dowodowych lub ujawnieniu się określonych stanów prawnych istnieje konieczność podjęcia decyzji co do dalszego toku postępowania. Przed *dominus litis* postępowania pozostają następujące możliwości:

- 1) wniesienie aktu oskarżenia,
- 2) bezwarunkowe umorzenie postępowania przez organ prowadzący (art. 322 KPK),
- 3) bezwarunkowe umorzenie postępowania w trybie rejestrowym (art. 325f KPK),
- 4) warunkowe umorzenie postępowania,
- 5) umorzenie postępowania przez sąd z orzeczeniem środków zabezpieczających.

W wyniku nowelizacji zasadniczo zmodyfikowano kwestie związane z wnoszeniem aktu oskarżenia, co zostanie poniżej omówione szczegółowo. W znacznej części rozważania te będą dotyczyły również zakończenia postępowania poprzez skierowanie wniosku o warunkowe umorzenie postępowania. W zakresie tego ostatniego wskazać jednak należy na istotne okoliczności związane ze zmianami prawa karnego materialnego, o czym również zostanie wspomniane. Podkreślić trzeba, iż instytucja umorzenia postępowania bezwarunkowego nie będzie szerzej omawiana z wyjątkiem jednego jej aspektu, jakim jest umorzenie w oparciu o wnioski wskazany w art. 59a KK.

5.2.1. Akt oskarżenia

Zarówno akt oskarżenia, jak i wniosek o warunkowe umorzenie postępowania niewątpliwie stanowią formę merytorycznego zakończenia postępowania¹²⁴.

Zgodnie z art. 331 § 1 KPK (ustawodawca nie zmienia wskazanego przepisu) w ciągu 14 dni od daty zamknięcia śledztwa albo od otrzymania aktu oskarżenia sporządzonego przez Policję w dochodzeniu, prokurator sporządza akt oskarżenia lub zatwierdza akt oskarżenia sporządzony przez Policję w dochodzeniu i wnosi go do sądu. Akt oskarżenia można zastąpić wnioskiem o warunkowe umorzenie postępowania (art. 336 § 1 KPK). Obydwa wskazane wnioski: zarówno ten o ukaranie (akt oskarżenia), jak i ten o warunkowe umorzenie postępowania, służą do realizacji zasady skargowości, zgodnie z którą wszczęcie postępowania sądowego dotyczącego odpowiedzialności karnej określonej osoby za określony czyn zależne jest od zaistnienia właściwego impulsu procesowego w postaci skargi uprawnionego oskar-

¹²⁴ S. Wyciszczak, *O sposobach merytorycznego załatwienia postępowania przygotowawczego w nowym Kodeksie postępowania karnego*, Prok. i Pr. 1998/1, s. 16-20.

życiela. Oczywiście powyższy aspekt nie wyczerpuje całości problematyki związanej z zasadą skargowości¹²⁵.

Akt oskarżenia jest wnioskiem skierowanym przez oskarżyciela publicznego do sądu o stwierdzenie winy oskarżonego w popełnieniu określonego przestępstwa i wyciągnięcie konsekwencji wskazanych przez ustawę karną¹²⁶.

Jest to pismo zawierające sformułowane i usystematyzowane wyniki przeprowadzonego postępowania przygotowawczego, zawierające wniosek o ukaranie, określające zasięg i ramy rozprawy sądowej, a wreszcie stanowiące rękojmię dla osoby, przeciwko której zostało skierowane, że będzie sądzona tylko za przestępstwo nim objęte (z wyjątkiem przewidzianym w art. 398 § 1 KPK)¹²⁷. Powyższe sformułowanie powoduje, że w stosunku do aktu oskarżenia wyróżnić można szereg funkcji. Jak każda skarga¹²⁸, akt oskarżenia spełnia:

- 1) funkcję impulsu procesowego – inicjuje odpowiednie postępowanie,
- 2) funkcję obligującą:
 - zobowiązania do rozpoznania kwestii będącej jej przedmiotem (aspekt pozytywny),
 - zakaz wszczęcia postępowania bez jej złożenia (aspekt negatywny),
 - zakaz wyjścia poza granice określone skargą (aspekt negatywny),
- 3) funkcję informacyjną – informuje pozostałe strony oraz organ procesowy o zapatrywaniu skarżącego na określoną kwestię oraz zawiera propozycję określonego rozstrzygnięcia.

Nadto, tylko akt oskarżenia jako szczególna skarga spełnia funkcję bilansującą – podsumowuje bowiem wyniki postępowania przygotowawczego. Wydaje się jednak, że funkcja ta musi ulec zasadniczej modyfikacji, ponieważ nie będzie już niezbędne sporządzanie uzasadnienia aktu oskarżenia, co siłą rzeczy powoduje, że fikcją jest traktowanie aktu oskarżenia jako bilansu postępowania przygotowawczego.

Wniosek o warunkowe umorzenie postępowania jako zastępcza forma aktu oskarżenia spełniać musi wszystkie ww. funkcje.

Jak każde pismo procesowe, akt oskarżenia musi spełniać warunki wskazane w ramach art. 119 KPK. Nadto, tylko w zakresie tego rodzaju pism ustawodawca wprowadził szczególne wymagania, jakie zostały określone w prze-

¹²⁵ B.T. Bieńkowska, *Nowy Kodeks postępowania karnego przez pryzmat wybranych zasad procesowych*, (w:) *Nowe uregulowania prawne w Kodeksie postępowania karnego z 1997 r.*, Warszawa 1997, s. 22.

¹²⁶ M. Cieślak, *Polska procedura karna*, Warszawa 1971, s. 282.

¹²⁷ H. Furmankiewicz, M. Majster, L. Penner, *Akty oskarżenia i rewizje. Zasady sporządzania i przykłady*, Warszawa 1954, s. 5.

¹²⁸ S. Waltoś, *Naczelne zasady procesu karnego*, Warszawa 1999, s. 87-88; tenże, *Akt oskarżenia w procesie karnym*, Warszawa 1963, s. 10-17.

pisach **art. 332 KPK i art. 333 KPK**. Ustawa nowelizująca spowodowała, że **wskazane przepisy uległy zasadniczej modyfikacji**.

Elementy obligatoryjne aktu oskarżenia zostały zawarte w przepisach art. 332 § 1 KPK oraz w art. 333 KPK. Zgodnie ze wskazanymi przepisami akt oskarżenia powinien zawierać:

- 1) imię i nazwisko oskarżonego, inne dane o jego osobie, dane o zastosowaniu środka zapobiegawczego oraz zabezpieczenia majątkowego,
- 2) dokładne określenie zarzucanego oskarżonemu czynu ze wskazaniem czasu, miejsca, sposobu i okoliczności jego popełnienia oraz skutków, a zwłaszcza wysokości powstałej szkody,
- 3) wskazanie, że czyn został popełniony w warunkach wymienionych w art. 64 KK lub art. 65 KK albo art. 37 § 1 KKS,
- 4) wskazanie przepisów ustawy karnej, pod które zarzucany czyn podpada,
- 5) wskazanie sądu właściwego do rozpoznania sprawy i trybu postępowania,
- 6) **informację o złożeniu przez pokrzywdzonego wniosku, o którym mowa w art. 59a KK**.

Z przepisu § 1 omawianej instytucji wyeliminowano uzasadnienie jako element obligatoryjny aktu oskarżenia. Obecnie zgodnie z § 2 art. 332 KPK akt oskarżenia **może, ale już nie musi zawierać uzasadnienia**, niezależnie od podmiotu, który go sporządza. Jak podkreślano w piśmiennictwie, wskazana zmiana wynika w sposób ewidentny ze zmiany roli rozprawy głównej ze służącej potwierdzeniu aktu oskarżenia na spór równouprawnionych stron. Tym samym prokurator nie musi już uzasadniać okoliczności sprawy¹²⁹. Jednak gdyby organ sporządzający akt oskarżenia zdecydował się na dołączenie uzasadnienia, powinno ono zawierać wskazane w § 2 elementy, tj.:

- przytaczać fakty i dowody, na których oskarżenie się opiera,
- w miarę potrzeby wyjaśniać podstawę prawną oskarżenia,
- w miarę potrzeby omawiać okoliczności, na które powołuje się oskarżony w swej obronie.

Niezamieszczenie w art. 332 KPK dotychczasowego § 3 wynika ze zmiany pozwalającej na ogólne odstępianie od sporządzenia uzasadnienia. Tym samym nie jest już niezbędny zapis dotyczący możliwości odstępiania od tej części aktu oskarżenia w sytuacji, gdy nie pochodzi on od prokuratora.

Dodatkowo jednak w związku z wprowadzeniem instytucji umorzenia postępowania na podstawie art. 59a KK i nieprzewidzianej, w zakresie sposobu procedowania, sytuacji nieuwzględnienia tego wniosku, zobligowano proku-

¹²⁹ P. Hofmański, *Czy konieczna jest redukcja postępowania przygotowawczego?* (w:) *Polski proces karny i materialne prawo karne w świetle nowelizacji z 2013 r. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Januszowi Tylmanowi...*, op. cit., s. 63 i n.

ratora do zawarcia w akcie oskarżenia informacji o jego złożeniu. Ma to być dla sądu możliwość wdrożenia trybu przewidzianego w art. 339 KPK, a zatem skierowania sprawy na posiedzenie w przedmiocie rozpoznania tego wniosku. Wniosek ten może bowiem być skutecznie złożony do rozpoczęcia przewodu sądowego na rozprawie głównej¹³⁰.

Ustawodawca znacząco modyfikuje treść art. 333 § 1 KPK. W miejsce wyka-zów wskazanych w poprzednio obowiązującym brzmieniu przyjmuje się, że akt oskarżenia powinien także zawierać wykaz dowodów, o których przeprowadzenie podczas rozprawy głównej oskarżyciel wnosi, **wraz z określeniem dla każdego dowodu, jakie okoliczności mają być udowodnione, a w razie potrzeby także wraz ze wskazaniem sposobu i kolejności przeprowadzenia dowodów**. Takie uregulowanie jest odpowiedzią na zmianę modelu postępowania sądowego poprzez określenie jednoznacznie, że wykazy te stanowią wnioski dowodowe. Zresztą w piśmiennictwie poprzednie brzmienie przepisu – choć nie narzucało zachowania formy wniosku dowodowego – pozwalało na traktowanie tych elementów jako wniosków dowodowych, co z kolei skutkowało przyjęciem, iż podlegają one ocenie poprzez pryzmat art. 170 KPK. Z tego powodu słusznie uznawano, że nie są one wiążące dla sądu¹³¹. Wydaje się zatem, że po zmianie dokonanej nowelizacją, wnioski dowodowe powinny zachowywać formy wskazane w przepisach dotyczących tej czynności uczestników postępowania. Przepisem, który znajdzie zastosowanie przy formułowaniu aktu oskarżenia we wskazanym zakresie, jest art. 169 KPK. Zgodnie z tym przepisem można wyróżnić trzy podstawowe elementy wniosku dowodowego¹³²:

- 1) żądanie uzyskania i wykorzystania źródła lub środka dowodowego,
- 2) oznaczenie dowodu, jaki ma być przeprowadzony,
- 3) okoliczności, które mają być udowodnione (tzw. teza dowodowa).

Dodatkowo wnioski dowodowe powinny odpowiadać wymaganiam wynikającym z innych przepisów. Tak np. dzieje się w przypadku opinii biegłego. Zasadą jest tu, i powinno tak być to postrzegane, że w sytuacji, kiedy opinia jest pełna, jasna i logiczna, wnioskodawca (prokurator) powinien wnieść o przeprowadzenie dowodu z dokumentu. Dopiero po spełnieniu przesła-nek z art. 201 KPK możliwe jest wnioskowanie o uzupełnienie opinii, choćby poprzez wydanie opinii ustnej. Wobec braku wniosku w takim zakresie sąd

¹³⁰ B. Wójcicka, *Kilka uwag na temat zmian dotyczących sytuacji pokrzywdzonego w procesie karnym*, (w:) *Polski proces karny i materialne prawo karne w świetle nowelizacji z 2013 r. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Januszowi Tylmanowi...*, op. cit., s. 250-251.

¹³¹ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. II, Warszawa 2004, s. 225.

¹³² M. Błoński, *Wniosek dowodowy*, St. Pr.-Ek. 2000, Nr 62, s. 73 i n.

nie może z urzędu dopuszczać opinii ustnej i tym samym powinien zaniechać wezwania biegłych do osobistego stawiennictwa.

Wydaje się zatem, że taką formę powinny zachowywać wnioski składane w akcie oskarżenia w ramach jego znowelizowanej formy.

Wskazany **wykaz** powinien być usystematyzowany według rodzajów czynności dowodowych, a w szczególności zawierać odrębne listy:

- 1) osób, których wezwania na rozprawę oskarżyciel żąda,
- 2) dokumentów, których odczytania, odtworzenia bądź ujawnienia domaga się oskarżyciel,
- 3) dowodów rzeczowych podlegających oględzinom.

Zmiana powoduje tu zatem konieczność ustalenia, **czy prokurator może żądać wezwania na rozprawę oskarżonego, a tym samym czy może wnioskować do sądu o przeprowadzenie dowodu z przesłuchania tego podmiotu**, pomimo że podmiot ten co do zasady ma prawo, a nie obowiązek uczestniczenia w rozprawie (art. 374 KPK), oraz że może on składać wyjaśnienia, ale nie ma takiego obowiązku (art. 175 § 1 KPK). **Wydaje się, że tak.** Wskazać należy, iż w świetle wskazanego przepisu nie istnieje obowiązek do składania przez prokuratora żądania wezwania oskarżonego. Niezbędne jednak może być przeprowadzenie dowodu z wyjaśnień oskarżonego, np. w sytuacji, gdy podejrzany pomawia współpodejrzanego w treści złożonych wyjaśnień. Oczywiście jest, że w akcie oskarżenia prokurator nie może wnioskować o odczytanie wyjaśnień oskarżonego, gdyż ta czynność możliwa jest wówczas, gdy spełnione są przesłanki z art. 389 KPK. Zgodnie § 1 tego przepisu, „jeżeli oskarżony nie stawiał się na rozprawę, (...) wolno na rozprawie odczytywać tylko w odpowiednim zakresie protokoły jego wyjaśnień złożonych poprzednio w charakterze oskarżonego w tej lub innej sprawie w postępowaniu przygotowawczym lub przed sądem albo w innym postępowaniu przewidzianym przez ustawę”. Prawo odczytania aktualizuje się tu jednak w przypadku spełnienia przesłanki, m.in. niestawiennictwa. Dlatego w sytuacji złożenia wskazanego wniosku należy pouczyć oskarżonego, że w przypadku jego niestawiennictwa możliwe będzie odczytanie protokołów w odpowiednim zakresie. Możliwe jest również złożenie wniosku dowodowego połączony z wnioskiem o zobowiązanie oskarżonego do stawiennictwa na rozprawie, stosownie do zd. 2 art. 374 § 1 KPK, gdyż uznać należy, iż zgodnie z zasadą bezpośredniości w pierwszej kolejności należy osobowe źródło dowodowe przesłuchać przed sądem.

Trzeba też omówić kwestię **oceny wniosków dowodowych w kontekście wymogów formalnych aktu oskarżenia**. Nie budzi wątpliwości, że wnioski dowodowe sporządzone na podstawie art. 333 KPK podlegają kontroli formal-

nej w ramach kontroli aktu oskarżenia. Zasadnicze pytanie jest następujące: jaki jest zatem dopuszczalny zakres wskazanej kontroli?

W odniesieniu do art. 169 KPK przyjmuje się, że rozpoznanie merytoryczne wniosku, opierające się na art. 170 KPK, możliwe jest dopiero wtedy, gdy spełnia on warunki formalne. Tym samym pierwszeństwo ma procedura sprawdzenia wymagań formalnych wniosku¹³³. Stwierdzenie braków formalnych, w szczególności opisanych w treści art. 169 KPK, wymaga skorzystania z instytucji ujętej w art. 120 KPK lub art. 337 KPK, z tym zastrzeżeniem, że chodzi tu o kontrolę formalną, a nie merytoryczną wniosku. Organ dokonujący tej weryfikacji nie może zatem wdawać się w rozważania merytoryczne, ale musi stwierdzić, czy dany wniosek spełnia wymogi formalne, czyli zawiera:

- 1) żądanie uzyskania i wykorzystania źródła lub środka dowodowego,
- 2) oznaczenie dowodu, jaki ma być przeprowadzony,
- 3) wskazanie okoliczności, jakie mają być udowodnione (tzw. teza dowodowa).

Inny rodzaj sprawdzenia wniosków (np. czy są one dopuszczalne z uwagi na zakazy dowodowe, czy też zasadne lub niezasadne w zakresie sformułowanej w nich tezy dowodowej) oznacza kontrolę merytoryczną i nie jest dopuszczalny w ramach badania warunków formalnych.

Reasumując przyjąć należy, iż prezes sądu dokonujący kontroli formalnej ma uprawnienie do badania, czy wniosek został złożony w zakresie przekazanych materiałów. W przypadku stwierdzenia, że wnioski dowodowe nie odpowiadają wymogowi z art. 169 KPK, możliwe jest sięgnięcie po instytucję zwrotu formalnego aktu oskarżenia i wezwanie do uzupełnienia wskazanych braków. Z kolei w sytuacji stwierdzenia merytorycznych przesłanek uniemożliwiających uwzględnienie wniosku nie stosuje się instytucji zwrotu formalnego aktu oskarżenia, lecz należy wniosek oddać zgodnie z warunkami art. 170 KPK, co wymaga formy postanowienia i niewątpliwie przekracza uprawnienia prezesa sądu czy przewodniczącego składu¹³⁴.

Niewykonanie zarządzenia sądu o uzupełnieniu braków formalnych aktu oskarżenia w zakresie wniosków dowodowych będzie obligowało do uznania wniosku dowodowego za bezskuteczny, a zatem pozostawienia bez rozpoznania, bez dokonywania jego merytorycznej oceny w świetle przesłanek, o których mowa w art. 170 KPK¹³⁵. W świetle zmodyfikowanych zasad inicjatywy dowodowej wskazać należy, iż traci na aktualności rozważanie, czy sąd powi-

¹³³ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *op. cit.*, s. 896.

¹³⁴ Post. SN z dnia 23.11.2004 r., V KK 199/2004, KZS 2005, z. 7-8, poz. 59; Lexis Nexis nr 396387.

¹³⁵ Wyr. SN z dnia 5.10.2004 r., II KK 121/2003, OSNKW 2004, z. 10, poz. 97; Lexis Nexis nr 370790.

nien przeprowadzić taki dowód z urzędu. Wydaje się, że nie będzie to już tak oczywiste jak w poprzednim stanie prawnym¹³⁶.

Strona, a zatem i prokurator, będą jednak uprawnieni do złożenia ponownego wniosku dowodowego. Czynność ta nie jest wszak limitowana w zakresie ilości składanych wniosków. Za taki nowy wniosek należy też uznać wniosek, którego braki zostały uzupełnione po terminie.

W zakresie innych rozwiązań utrzymano to, zgodnie z którym:

- istnieje uprawnienie do zaniechania wzywania na rozprawę świadków i odczytania ich zeznań (art. 333 § 2 KPK) w sytuacji, gdy nie zachodzi sprzeczność pomiędzy zeznaniami świadka i wyjaśnieniami oskarżonego rozpatrywanymi z punktu widzenia chwili zamknięcia śledztwa czy dochodzenia, oraz zeznania te nie mają charakteru „doniosłości”¹³⁷,
- istnieje obowiązek przekazania danych adresowych świadków i pokrzywdzonych załącznikiem odrębnym od aktu oskarżenia (art. 333 § 3 KPK).

Kolejna zmiana związana z aktem oskarżenia dotyczy dołączania wniosku o zobowiązanie podmiotu do zwrotu korzyści majątkowej, którą uzyskał z przestępstwa (art. 333 § 4 KPK). Polega ona na tym, że przepis w poprzednim brzmieniu uprawniał jedynie prokuratora do wystąpienia ze stosownym wnioskiem, a nie nakładał na niego takiego obowiązku. Od dnia 1.7.2015 r., zgodnie z powołaną normą prawną, jeżeli dane uzyskane w toku postępowania przygotowawczego wskazują na istnienie podstaw do nałożenia na określony podmiot zobowiązania, o którym mowa w art. 52 KK, **prokurator dołącza do aktu oskarżenia wnioski o takie zobowiązanie**, wnosząc też o zawiadomienie tego podmiotu o terminie rozprawy.

Jak stanowi § 4 art. 332 KPK, wniosek **powinien zawierać uzasadnienie**. Brak jest jednak podstaw **ograniczenia przedmiotowego uzasadnienia**, tak jak to przewidziano np. w odniesieniu do wniosku z art. 335 KPK. Tym samym odwołać się należy do treści art. 52 KK i przyjąć, że **uzasadnienie takiego wniosku musi odpowiednio omówić istnienie wszystkich podstaw do jego uwzględnienia**.

¹³⁶ Szerzej na temat znowelizowanego przepisu art. 167 KPK zob.: R.A. Stefański, *Inicjatywa dowodowa w znowelizowanym Kodeksie postępowania karnego*, (w:) *Polski proces karny i materialne prawo karne w świetle nowelizacji z 2013 r.*, Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Tylmanowi..., op. cit., s. 169-184, M. Błoński, B. Najman, *Inicjatywa dowodowa przed sądem pierwszej instancji w świetle zasady kontryktoryjności i szybkości postępowania. Wybrane zagadnienia*, (w:) *ibidem*, s. 185-200; Z. Wardak, *Dopuszczanie i przeprowadzanie dowodów przed sądem w świetle nowelizacji Kodeksu postępowania karnego*, (w:) *ibidem*, s. 201-214.

¹³⁷ Szerzej zob.: M. Kurowski, (w:) B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki (red.), op. cit., s. 1059.

Zgodnie z art. 52 KK warunkiem nałożenia wspomnianego obowiązku jest ustalenie, że:

- zachodzą podstawy do skazania,
- inna osoba niż oskarżony osiągnęła z tego przestępstwa korzyść majątkową,
- sprawca działał w jej imieniu lub interesie,
- korzyść majątkowa nie podlega zwrotowi innemu podmiotowi.

Powyższe przesłanki siłą rzeczy wpływają na kwestie uzasadnienia wniosku i trzeba tu stwierdzić, że *de facto* **uzasadnienie to odpowiadać będzie swoim zakresem poprzednio znanemu uzasadnieniu aktu oskarżenia.**

Dołączenie wskazanego wniosku rzutuje również na inne kwestie formalne związane z aktem oskarżenia oraz procedowaniem. Zgodnie bowiem z przepisem § 5 art. 334 KPK skutkuje ono koniecznością:

- dołączenia do aktu oskarżenia także po jednym odpisie tego wniosku dla podmiotu, którego on dotyczy, oraz dla oskarżonego, któremu zarzuca się przestępstwo, z jakiego to czynu podmiot ten miał uzyskać korzyść majątkową,
- dołączenia odpisu aktu oskarżenia dla podmiotu, którego ten wniosek dotyczy.

Złożenie przedmiotowego wniosku powoduje, że podmiot, wobec którego go złożono, staje się stroną postępowania sądowego (arg. z art. 81b KPK). Akt oskarżenia i wnioski podlegają doręczeniu wskazanemu podmiotowi (§ 4 art. 338 KPK). Jednocześnie poucza się go o treści art. 156 § 1 KPK (prawie dostępu do akt sądowych) i wzywa do składania wniosków dowodowych w terminie siedmiu dni od doręczenia mu wymienionych dokumentów. Podmiot ten, choć nie wynika to z treści art. 338 § 4 KPK, powinien być naddo pouczony o treści art. 156 § 1a KPK i art. 387 § 2 KPK. W ten sposób bowiem uzyska dostęp do materiałów nieprzekazanych wraz z aktem oskarżenia do sądu i będzie mógł skutecznie wnioskować o uzupełnienie zakresu materiału, na podstawie którego będzie orzekał sąd. Pouczenie takie powinno zostać dokonane stosownie do treści art. 16 § 2 KPK.

Złożenie wskazanego wniosku, zgodnie z art. 501 pkt 4 KPK, **eliminuje możliwość orzekania przez sąd wyrokiem nakazowym.**

W projekcie nowelizacji (druk sejmowy nr 2393) przewiduje się jednak uchylenie § 4 art. 333 KPK, co jest konsekwencją wcześniejszej zmiany w tym samym projekcie, polegającej na wyeliminowaniu możliwości występowania w procesie karnym podmiotu zobowiązanego do zwrotu uzyskanej korzyści majątkowej (skreślenie rozdziału 8a). Jak się wydaje, rozwiązanie to koresponduje z przewidzianymi zmianami dotyczącymi domniemań w Kodeksie karnym, gdzie uregulowania te znacznie rozszerzono.

Zmiana w zakresie art. 334 KPK, jak już wspomniano, ma również kluczowe znaczenie dla realizacji założeń modelowych reformy postępowania karnego. Wskazuje się bowiem, że związana jest ona z koniecznością dostosowania go do nowego wymiaru zasady kontradiktoryjności. Stąd też do sądu przekazywane będą już nie całe akta sprawy, ale jedynie zbiór dokumentów, który będzie miał kluczowe znaczenie w postępowaniu sądowym¹³⁸.

Zgodnie z powołanym przepisem art. 334 KPK wraz z aktem oskarżenia **oskarżyciel przekazuje sądowi jedynie materiały** postępowania przygotowawczego **związane z kwestią odpowiedzialności osób wskazanych w tym akcie za czyny w nim zarzucane**, obejmujące:

- 1) postanowienia i zarządzenia dotyczące tych osób wydane w toku postępowania,
- 2) protokoły z czynności dowodowych i załączniki do nich przewidziane przez ustawę,
- 3) opinie i dokumenty urzędowe oraz prywatne uzyskane lub złożone do akt sprawy.

Odrębnym zbiorem dokumentów niewchodzących w skład akt sądowych są protokoły przesłuchania świadków. Zgodnie bowiem z art. 334 § 3 KPK, protokoły przesłuchania świadków, których wezwania na rozprawę żąda oskarżyciel, przekazuje się sądowi w wyodrębnionym zbiorze dokumentów.

Uzupełnieniem opisanych dokumentów (§ 1 i § 3 art. 334 KPK) może być materiał dowodowy wskazany przez stronę, gdyż na żądanie strony, zgłoszone w trybie określonym w art. 321 § 5 KPK, **oskarżyciel publiczny dołącza do aktu** oskarżenia również inne materiały postępowania przygotowawczego wskazane w tym żądaniu¹³⁹. W zależności od przyjętej koncepcji, jest to albo obowiązek, albo uprawnienie prokuratora.

Należy się jednak zatrzymać nad wykładnią § 1 art. 334 KPK, jako że ma on tu kluczowe znaczenie. Niewątpliwie bowiem zasadą przestaje tu być przesłanie akt postępowania w całości, co miało miejsce w poprzednim stanie prawnym i wynikało z ujęcia celu postępowania przygotowawczego wskazanego w art. 297 § 1 pkt 5 KPK. Obecnie przesłanką decydującą o przekazaniu konkretnego dokumentu jest stosunek tegoż do odpowiedzialności karnej danego oskarżonego za dany czyn. W związku z powyższym wyróżnić należy swoiste

¹³⁸ M. Zbrojewska, *Kilka uwag odnośnie do nowego ujęcia zasady kontradiktoryjności w świetle noweli do Kodeksu postępowania karnego z dnia 27.9.2013 r.*, (w:) *Polski proces karny i materialne prawo karne w świetle nowelizacji z 2013 r. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Tylmanowi...*, op. cit., s. 231 i przywołana tam literatura.

¹³⁹ Szerzej o wątpliwościach w zakresie związania oskarżyciela publicznego wskazanym wnioskiem w świetle zasady kontradiktoryjności – zob. rozważania w zakresie art. 321 § 5 KPK.

granice przedmiotowe i podmiotowe zakresu przekazywanych akt. Pierwszym wykładnikiem jest tu osoba oskarżonego, drugim zaś – zarzucany mu czyn.

Kluczowe znaczenie dla interpretacji wskazanego przepisu ma określenie „**związane z kwestią odpowiedzialności określonej osoby**”. Oczywiście użyte w przepisie słowo „odpowiedzialność” musi być rozumiane przede wszystkim jako odpowiedzialność karna, gdyż jest to zasadniczy rodzaj odpowiedzialności, jaka jest ponoszona za czyn zabroniony. Nie można jednak zapominać, że na gruncie postępowania karnego możliwe jest ponoszenie również odpowiedzialności za szkodę czy krzywdę (odszkodowania, nawiązki itp.). Tym samym element ten musi być rozumiany jako pozwalający na dokonanie pełnych ustaleń tak w zakresie sankcji karnej rozumianej szeroko, jak i ewentualnej odpowiedzialności cywilnej. Jakkolwiek może budzić pewne wątpliwości, czy niektóre elementy należą do zakresu pojęcia „odpowiedzialność”, to na gruncie omawianej instytucji trzeba przyjąć, że będą to wszelkiego rodzaju dokumenty pozwalające na dokonanie ustaleń, na podstawie których sąd opiera swoje orzeczenia. Będą tu wchodziły w grę zarówno dokumenty odnoszące się do przedmiotu procesu, jak i kwestii pochodnych, jak choćby kosztów postępowania.

Przez sformułowanie „**postanowienia i zarządzenia dotyczące tych osób wydane w toku postępowania**” rozumieć należy te decyzje procesowe, które dotyczą możliwości przypisania określonego zachowania, rzutuujące na prawa czy obowiązki strony w postępowaniu, a także umożliwiające ustalenie przedmiotu postępowania. Dla przykładu wskazać tu można np. postanowienie o przedstawieniu zarzutów, które z jednej strony pozwala określić zakres oskarżenia, z drugiej zaś wpływa na terminy przedawnienia. Nie będzie zaś miało cechy dotyczącej odpowiedzialności np. zarządzenie o wyrażeniu zgody na widzenie, otrzymywanie paczek itp., a więc takie, które są związane z funkcjonowaniem oskarżonego w związku z prowadzonym postępowaniem.

Odnosząc się do szeroko pojętych czynności związanych ze środkami przymusu, podkreślić należy, iż niewątpliwie cechą postanowień wydanych wobec oskarżonego będą miały postanowienia w przedmiocie środków zapobiegawczych o charakterze izolacyjnym, gdyż pozwalają one precyzyjnie określić, czy i w jakim zakresie środki te będą podlegały zaliczeniu na poczet ewentualnie orzeczonych kar czy środków karnych. Taką samą cechą posiadają niewątpliwie również postanowienia o stosowaniu nieizolacyjnych środków zapobiegawczych, w których orzeczono o zakazie określonego zachowania. Nie budzi również wątpliwości, że trwające środki zapobiegawcze muszą być odpowiednio udokumentowane, gdyż sąd w ramach wstępnej kontroli zobligowany jest do rozważania ich zasadności. Czy jednak w zakresie uchylonych, innych niż powyżej wymienione, środków zapobiegawczych niezbędne jest przesyłanie dotyczącej ich dokumentacji? Wydaje się, że również tak.

Problematyczne jest natomiast, czy niezbędne jest dołączanie stosownych postanowień o wszczęciu postępowania karnego i ewentualnym jego zamknięciu. Dokument wprost nie dotyczy co do zasady odpowiedzialności oskarżonego. Z pewnymi jednak wyjątkami, gdyż niewątpliwie znaczenie z punktu widzenia odpowiedzialności będzie miało postanowienie o wszczęciu postępowania w sytuacji, gdy dotyczy ono przestępstw skarbowych (w świetle art. 70 Ordynacji podatkowej) lub czynu określonego w art. 297 KK. W tej sytuacji należy rozważyć, czy zasadne jest dołączanie go do materiałów postępowania. Przyjąć należy, że skoro dla prawidłowości orzekania niezbędne jest w pewnych sytuacjach dysponowanie wiedzą przez sąd również co do aspektów formalnych (np. możliwość orzekania wyrokiem nakazowym), dokumenty te powinny być dołączone.

Podsumowując, uznać trzeba, że przez postanowienia i zarządzenia dotyczące oskarżonego i jego odpowiedzialności rozumieć należy te dokumenty, które wpływają wprost nie tylko na ustalenia w zakresie przedmiotu procesu, ale i umożliwiają prawidłowość orzekania.

Przez opisane w punkcie 2) „**protokoły z czynności dowodowych i załączniki do nich przewidziane przez ustawę**” rozumieć należy wszelkie protokoły z czynności dowodowych przeprowadzonych w toku postępowania przygotowawczego, ale jedynie w zakresie, w jakim na ich podstawie można orzekać o odpowiedzialności konkretnego oskarżonego.

Odnosnie punktu 3) również należy wskazać na konieczność zawężenia zakresu przez omówione powyżej pojęcie, a zatem dołączyć należy jedynie te opinie i dokumenty urzędowe oraz prywatne uzyskane lub złożone do akt sprawy, które mają znaczenie dla odpowiedzialności oskarżonego.

5.2.2. Wniosek o warunkowe umorzenie postępowania

Zastępczą formą aktu oskarżenia jest wniosek o warunkowe umorzenie postępowania karnego.

Podstawą (faktyczną) dla złożenia tego wniosku jest spełnienie materialnych przesłanek dla skorzystania z tej instytucji (arg. z art. 336 § 1 KPK) i stwierdzenie, że jednocześnie zachodzą podstawy dla wystąpienia z aktem oskarżenia¹⁴⁰. Nowelizacja z września 2013 r. objęła również prawo karne materialne. W zakresie przesłanek instytucji warunkowego umorzenia postępowania z treści znowelizowanego art. 66 KK wynika, że warunkowe umorzenie postępowania możliwe jest wówczas, gdy:

- wina i społeczna szkodliwość czynu nie są znaczne,
- okoliczności jego popełnienia nie budzą wątpliwości,
- sprawca nie był karany za przestępstwo umyślne,

¹⁴⁰ B. Myrna, *Wniosek prokuratora o warunkowe umorzenie przez sąd postępowania karnego*, (w:) *Nowa Kodyfikacja Karna*, red. L. Bogunia, t. IV, Wrocław 1999, s. 116-118.

- postawa sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste oraz dotychczasowy sposób życia uzasadniają przypuszczenie, że pomimo umorzenia postępowania będzie przestrzegał porządku prawnego, w szczególności nie popełni przestępstwa,
- czyn zarzucony nie jest zagrożony karą przekraczającą **5 lat pozbawienia wolności**.

W zakresie ostatniego punktu dokonano właśnie zmiany nowelizacyjnej. Jak bowiem było przyjęte w poprzedniej regulacji, trybowi temu podlegały tylko czyny zagrożone karą pozbawienia wolności do lat 3, a jedynie gdy pokrzywdzony pojednał się ze sprawcą, sprawca naprawił szkodę lub pokrzywdzony i sprawca uzgodnili sposób naprawienia szkody, warunkowe umorzenie mogło być zastosowane do sprawcy przestępstwa zagrożonego karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności. Powyższe powoduje, że nie ma konieczności badania wskazanej przesłanki warunkowego umorzenia postępowania, a jednocześnie rozszerza się katalog czynów, w przypadku których możliwe jest korzystanie z tej instytucji. Szczególne znaczenie będzie to miało w przypadku czynów, w których nie występuje pokrzywdzony, np. przestępstw przeciwko dokumentom.

Odmienne uregulowano też kwestie związane z **uzasadnieniem wniosku o warunkowe umorzenie postępowania**. Znowelizowany przepis art. 336 § 2 KPK wskazuje, że do wniosku stosuje się odpowiednio przepisy art. 332 § 1 pkt 1, 2 i 4-6 KPK. Tym samym nie stosuje się przepisu art. 332 § 2 KPK dotyczącego uzasadnienia. Do czasu nowelizacji zaznaczano, że uzasadnienie wskazanego wniosku powinno być sporządzane właśnie z uwagą na to, że zgodnie z punktem 6 odpowiednio stosowanego przepisu akt oskarżenia musiał zawierać uzasadnienie. Po zmianie konieczność zawarcia uzasadnienia we wniosku o warunkowe umorzenie postępowania może wynikać jedynie ze zd. 2 art. 336 § 2 KPK. Zgodnie z nim uzasadnienie to można ograniczyć do wskazania dowodów świadczących o tym, że wina oskarżonego nie budzi wątpliwości, a nadto okoliczności przemawiających za warunkowym umorzeniem. Powyższe jednak przemawia za koniecznością wykazania w uzasadnieniu dwóch aspektów, a mianowicie:

- braku wątpliwości co do zawinienia oskarżonego,
- spełnienia warunków materialnych dla wystąpienia z wnioskiem.

Z powołanego przepisu wynikają warunki formalne wniosku o warunkowe umorzenie postępowania. Kształtują się one, jak wskazano, z wyjątkiem uzasadnienia, niemalże tożsamo z warunkami aktu oskarżenia. W dalszym ciągu ustawodawca nie odwołuje się do odpowiedniego stosowania punktu 3 § 1 art. 332 KPK, co wynika z niezmienionej konstrukcji warunkowego umorzenia postępowania w zakresie niekaralności sprawcy za przestępstwa umyślne. Siłą rzeczy instytucja ta jest bowiem niemożliwa do stosowania w przypadku stwierdzenia recydywy.

We wniosku można (utrzymano zatem we wskazanym zakresie fakultatywność decyzji) dodatkowo umieścić (choć nie jest to w dalszym ciągu wymóg formalny) wymienione w art. 336 § 3 KPK elementy w postaci wniosków prokuratora co do okresu próby (art. 67 § 1 KK), co do obowiązków, jakie należy nałożyć na oskarżonego (art. 67 § 3 KK), oraz wnioski co do oddania sprawy pod dozór kuratora (art. 67 § 2 KK). We wskazanym zakresie przepis ten nie uległ modyfikacji.

W świetle znowelizowanych przepisów przyjęć należy, iż wniosek o warunkowe umorzenie postępowania podlega także kontroli formalnej, przewidzianej w rozdziale 40 KPK¹⁴¹. Jednakże również w zakresie tego wniosku kontroli podlegało będzie jedynie przeprowadzenie czynności wskazanych w art. 321 KPK poprzez pryzmat art. 337 § 1a KPK. Skreślenie instytucji z art. 345 KPK powoduje, że wniosek ten nie będzie podlegał kontroli z punktu widzenia kompletności przeprowadzonego postępowania.

W zakresie wniosku o warunkowe umorzenie postępowania nie stosuje się wymogów wskazanych w treści art. 333 § 1 i 2 KPK. Do wniosku o warunkowe umorzenie postępowania dołącza się listę osób pokrzywdzonych (art. 336 § 4 KPK). **Nie dołącza się natomiast list i wykazów, o których mowa w art. 333 KPK**¹⁴². Teżę taką można wyprowadzić wprost z brzmienia art. 341 § 2 KPK. Zgodnie bowiem ze zd. 3 wskazanego przepisu, w sytuacji skierowania sprawy na rozprawę prokurator w terminie 7 dni dokonuje czynności określonych w art. 333 § 1-2 KPK.

5.2.3. Wniosek o skazanie bez przeprowadzania rozprawy

Zgodnie z przepisem art. 335 KPK prokurator może dołączyć do aktu oskarżenia wniosek o skazanie oskarżonego bez przeprowadzania rozprawy i wymierzenie mu określonej, uzgodnionej z nim kary. Zmiana nowelizacyjna ustawą z dnia 27.9.2013 r. dotknęła również tej instytucji.

Poniżej zostaną omówione jedynie zasadnicze zmiany, jakich dokonała wskazana ustawa.

W pierwszej kolejności podnieść należy, iż rozszerzono zakres czynów, w których możliwe jest zawarcie porozumienia pomiędzy organami ścigania

¹⁴¹ S. Stachowiak, *Charakter prawny wniosku prokuratora o warunkowe umorzenie postępowania karnego przez sąd*, (w:) *Nowa Kodyfikacja Karna. Kodeks postępowania karnego. Zagadnienia węzłowe*, Warszawa 1997, s. 179-180; tenże, *Wniosek prokuratora o warunkowe umorzenie postępowania przez sąd*, (w:) *Nowa Kodyfikacja Karna. Kodeks postępowania karnego. Krótkie komentarze*, z. 1, Warszawa 1997, s. 94-95; H. Paluszkiwicz, *Warunkowe umorzenie postępowania karnego w stadium postępowania przed sądem*, (w:) *Nowa Kodyfikacja Karna. Kodeks postępowania karnego. Zagadnienia węzłowe*, Warszawa 1997, s. 184.

¹⁴² T. Grzegorzczak, *op. cit.*, s. 741.

a podejrzanym. **W obecnym brzmieniu trybem tym objęte mogą być wszelkie występki, niezależnie od tego, jaka jest górna granica ich zagrożenia.** Z poprzednich przepisów wynikało, że instytucja ta jest możliwa jedynie wobec występków zagrożonych karą nieprzekraczającą 10 lat pozbawienia wolności. Oczywiście chodzi tu o odrębnie ustalone zagrożenie dla każdego ze zbiegających się przepisów.

Drugą zmianą przewidzianą w treści instytucji jest objęcie zakresem porozumienia również kosztów postępowania. Zmiana ta wychodzi naprzeciw wątpliwościom orzecznictwa w zakresie, w jakim wątpliwe było, czy porozumienie może obejmować również tę kwestię. W tym zakresie należy przyjąć, że w sytuacji, gdy zawarte porozumienie obejmuje również koszty postępowania, wiąże ono sąd w tym znaczeniu, że każde odmienne orzeczenie będzie wymagało zgody zarówno oskarżonego, jak i oskarżyciela w tym przedmiocie. **Brak takiej zgody będzie zatem naruszeniem porozumienia i przyjąć należy, że dochodzi tu do naruszenia przepisów procesowych, które to naruszenie ma wpływ na treść orzeczenia.** Wobec stwierdzenia, że dochodzi do naruszenia porozumienia, wyrok sądu powinien być tu kwestionowany apelacją. Jednocześnie użycie słowa „może” oznacza, że w braku porozumienia w tym przedmiocie o poniesieniu kosztów rozstrzyga samodzielnie sąd. Konieczność rozstrzygnięcia o kosztach postępowania wynika bowiem z art. 626 § 1 KPK, zgodnie z którym w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie sąd określa, kto, w jakiej części i w jakim zakresie ponosi koszty procesu. Pozwala to przyjąć tezę, że w sytuacji ich nieokreślenia w porozumieniu stosowane są zasady ogólne. W przypadku rozstrzygnięcia o kosztach, które nie było przedmiotem uzgodnienia, może ono być zaskarżone zażaleniem przewidzianym w art. 626 § 3 KPK.

Podzielić należy pogląd, że orzeczenie o kosztach zawarte w wyroku stanowi materialną treść rozstrzygnięcia, którą można skorygować wyłącznie przez wniesienie środka zaskarżenia, a nie w trybie przewidzianym w art. 626 § 2 KPK, czy też w trybie związanym ze sprostowaniem oczywistej omyłki redakcyjnej (art. 105 KPK)¹⁴³.

Kolejną zmianą w zakresie omawianej instytucji jest **konieczność sporządzenia odrębnego od aktu oskarżenia wniosku o skazanie bez prowadzenia rozprawy.** Konstatacja taka wynika ze zmiany treści art. 335 § 1 KPK poprzez zastąpienie sformułowania „może umieścić w akcie oskarżenia” sformułowaniem „może dołączyć do aktu oskarżenia”. Konsekwencją powyższej zmiany jest konieczność uzasadnienia odrębnie wskazanego wniosku niezależnie od uzasadnienia aktu oskarżenia, które co do zasady od dnia 30.6.2015 r. pozostaje obligatoryjne. Jednocześnie, w sytuacji kierowa-

¹⁴³ K. Eichstaedt, (w:) B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki (red.), *op. cit.*, s. 751.

nia aktu oskarżenia z dołączonym wnioskiem, już w chwili obecnej oskarżyciel zwolniony jest z obowiązku sporządzenia wykazów wskazanych w art. 333 § 1 i § 2 KPK¹⁴⁴. Zmieniony przepis art. 335 KPK obowiązuje bowiem od listopada 2013 r. Oczywistym przeoczeniem ustawodawcy jest jednak przyjęcie, że dopiero od dnia 1.7.2015 r. wejdą w życie przepisy dotyczące procedury uzupełnienia aktu oskarżenia o wskazane elementy w sytuacji kierowania sprawy na rozprawę w celu rozpoznania jej na zasadach ogólnych. Przepisem odnoszącym się do tej kwestii jest art. 343 § 7 KPK zobowiązujący prokuratora do dokonania, w terminie 7 dni od podjęcia decyzji o rozpoznaniu sprawy na zasadach ogólnych, czynności określonych w art. 333 § 1 i § 2 KPK. Zatem do dnia 30.6.2015 r. brak jest podstawy do zobowiązania oskarżyciela do uzupełnienia aktu oskarżenia.

Przepis art. 335 KPK zgodnie z zamierzeniem ustawodawcy ma ulec dalszej modyfikacji. Jak bowiem wynika z treści art. 11 pkt 1 lit. n) ustawodawca zamierza wprowadzić dwa odrębne rodzaje wniosków o skazanie bez przeprowadzania rozprawy. Jednym z nich będzie wniosek dołączany do aktu oskarżenia w sytuacji, gdy okoliczności popełnienia przestępstwa i wina oskarżonego nie budzą wątpliwości, a oświadczenia dowodowe złożone przez oskarżonego nie są sprzeczne z dokonanymi ustaleniami (§ 2 art. 335 KPK – w brzmieniu nadanym drukiem sejmowym nr 2393). Drugim zaś będzie samodzielny wniosek o skazanie (zastępujący akt oskarżenia). Jego przesłanką dodatkową będzie stwierdzenie, że „**podejrzany przyznaje się do winy**, a w świetle jego wyjaśnień okoliczności popełnienia przestępstwa oraz wina oskarżonego nie budzą wątpliwości i postawa oskarżonego wskazuje, że cele postępowania zostaną osiągnięte, można zaniechać przeprowadzenia dalszych czynności dowodowych”. Różne będą też konsekwencje nieuwzględnienia wskazanych wniosków przez sąd. W razie złożenia wniosku o skazanie obok aktu oskarżenia sprawę taką kierować będzie się na rozprawę i podlegała będzie ona rozpoznaniu na zasadach ogólnych (art. 343 § 7 – projektu). Natomiast w sytuacji wniosku zastępującego akt oskarżenia, jeżeli sąd go nie uwzględni, zwróci sprawę prokuratorowi. Wówczas ponowne złożenie wniosku jest możliwe jedynie wtedy, gdy zwrot nastąpił z przyczyn wskazanych w art. 343 § 1, 2 lub 3 KPK (w brzmieniu ujętym w projekcie).

Zwrot sprawy nie stoi też na przeszkodzie wystąpieniu następnie z wnioskiem, o którym mowa w § 2 (a więc wraz z aktem oskarżenia). Zauważyć należy, że sędzia, który zwrócił sprawę z przyczyn wskazanych w art. 343 § 1 lub § 3 KPK, będzie wyłączony z mocy prawa od dalszego w niej udziału.

Takie ukształtowanie instytucji, a w szczególności konieczność uzyskania zgody pokrzywdzonego na uwzględnienie wniosku (art. 343 § 2 pro-

¹⁴⁴ M. Kurowski, (w:) B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki (red.), *op. cit.*, s. 1062-1065.

jektu), powodować będzie bądź zaniechanie korzystania z tej instytucji, bądź uzyskiwanie wskazanej zgody już na etapie postępowania przygotowawczego, aby wyeliminować możliwość zwrotu sprawy do postępowania przygotowawczego.

Rozdział 5. Umorzenie postępowania na podstawie art. 59a KK

Ustawa nowelizująca z dnia 27.9.2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw wprowadza do systemu prawa karnego kolejną podstawę umorzenia postępowania. Zgodnie z art. 12 wskazanej ustawy nowelizacyjnej, do Kodeksu karnego wprowadza się nową instytucję – uregulowaną w art. 59a KK – tj. umorzenie na wniosek pokrzywdzonego czynu ściganego z urzędu.

„Art. 59a. § 1. Jeżeli przed rozpoczęciem przewodu sądowego w pierwszej instancji sprawca, który nie był uprzednio skazany za przestępstwo umyślne z użyciem przemocy, naprawił szkodę lub zadośćuczynił wyrządzonej krzywdzie, umarza się, na wniosek pokrzywdzonego, postępowanie karne o występku zagrożony karą nieprzekraczającą 3 lat pozbawienia wolności, a także o występku przeciwko mieniu zagrożony karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności, jak również o występku określony w art. 157 § 1.

§ 2. Jeżeli czyn został popełniony na szkodę więcej niż jednego pokrzywdzonego, warunkiem zastosowania § 1 jest naprawienie przez sprawcę szkody oraz zadośćuczynienie za wyrządzoną krzywdę w stosunku do wszystkich pokrzywdzonych.

§ 3. Przepisu § 1 nie stosuje się, jeżeli zachodzi szczególna okoliczność uzasadniająca, że umorzenie postępowania byłoby sprzeczne z potrzebą realizacji celów kary.”

Institucja ta rodzi jednak wiele wątpliwości, poczynając od jej charakteru, przez miejsce regulacji, aż po niektóre rozwiązania związane z jej stosowaniem.

1. Przesłanki stosowania instytucji

Ustawodawca wprowadza szereg przesłanek warunkujących możliwość skorzystania z instytucji umorzenia na wniosek pokrzywdzonego, które mają na celu zawężenie jej stosowania jedynie do wybranej kategorii czy-

nów (zagrożenie karą), określonych sprawców (niekaralność za umyślne przestępstwa z użyciem przemocy), a także przeniesienie czynności decyzyjnej na pokrzywdzonego (wniosek pokrzywdzonego) i wreszcie mają zabezpieczać interesy tego podmiotu (naprawienie szkody lub zadośćuczynienie za doznaną krzywdę). Jednocześnie wprowadzono zasadę wyłączającą stosowanie tej instytucji w sytuacji, gdy ukaranie będzie niezbędne ze względu na potrzebę realizacji celów kary (§ 3 art. 59 KK).

1.1. Zagrożenie karą

Pierwszą z przesłanek jest warunek określonego zagrożenia karą. Generalną zasadą jest, że tej instytucji podlegać mogą czyny zagrożone karą pozbawienia wolności do lat 3. Dodatkowo zakres został rozszerzony poprzez włączenie przestępstw przeciwko mieniu zagrożonych karą pozbawienia wolności do lat 5, a także czynu opisanego w art. 157 § 1 KK.

Nie budzi wątpliwości, że podobnie jak na gruncie art. 11 KPK¹⁴⁵, mimo iż wykładnia językowa wskazuje, że chodzi tylko o czyny zagrożone karą pozbawienia wolności, to jednak w tym przypadku należy zastosować wykładnię celowościową i przyjąć, że ustawodawca umorzeniu w trybie art. 59a KK chciał poddać także czyny o łagodniejszym zagrożeniu karą. A zatem możliwe jest zastosowanie tej instytucji do występków zagrożonych jedynie karą grzywny czy ograniczenia wolności. Przyjmuje się również, iż kara pozbawienia wolności ma być zagrożeniem przewidzianym jako podstawowe w sankcji przepisu szczególnego. Z punktu widzenia tej przesłanki nie będzie więc miała wpływu na możliwość zastosowania umorzenia wynikająca z innych przepisów możliwość obostrzenia górnego zagrożenia karą (np. określonych w art. 64 KK czy 65 KK)¹⁴⁶. Okoliczności skutkujące możliwością obostrzenia kary uwzględnione zostaną jednakże na etapie badania przesłanki wyłączającej działanie instytucji (§ 3) lub wprost wyłączają jej działanie.

1.2. Naprawienie szkody lub zadośćuczynienie za doznaną krzywdę

Warunkiem uwzględnienia wniosku o umorzenie postępowania jest naprawienie szkody lub zadośćuczynienie za doznaną krzywdę. Poważny problem budzi okoliczność, czy o jego spełnieniu można mówić w sytuacji, gdy uzgodniono sposób naprawienia szkody w przyszłości. W opinii prawnej na

¹⁴⁵ M. Kurowski, (w:) B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, komentarz do artykułu 11, Lex Polonica 2014 r., s. 115.

¹⁴⁶ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, Warszawa 2004, s. 89; Z. Gostyński, S. Zabłocki, (w:) J. Bartoszewski, Z. Gostyński, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2003, s. 254.

gruncie tego przepisu wskazuje się na konieczność naprawienia szkody przed wydaniem decyzji, podnosząc, że jego brzmienie nie pozwala na zakończenie postępowania w sytuacji, gdy strony uzgodniły ratalny sposób jej naprawienia. Pomocne w wykładni omówionej przesłanki może być brzmienie § 3 art. 66 KK sprzed nowelizacji (instytucja warunkowego umorzenia postępowania karnego), gdzie ustawodawca przewidywał wprost jako przesłanki o równoważnym znaczeniu zarówno naprawienie szkody, jak i uzgodnienie sposobu jej naprawienia. W takim ujęciu niewątpliwie istniałaby konieczność odmówienia, zgodnie z wykładnią systemową, możliwości stosowania instytucji umorzenia na podstawie art. 59a KK w sytuacji, gdy sposób naprawienia szkody zostałby jedynie uzgodniony na przyszłość, a więc gdy spełnienie obowiązku miałoby nastąpić po wydaniu orzeczenia o umorzeniu postępowania. Pomimo że ustawa nowelizująca skreśla przepis § 3 art. 66 KK, to jednak zauważyć należy, iż istnieją inne przepisy prawa karnego materialnego, w których ustawodawca rozróżnia te dwie formy. Jest to np. art. 60 § 2 pkt 1 KK. **Przyjąć zatem należy, iż możliwość korzystania z instytucji umorzenia na podstawie art. 59a KK wchodzi w rachubę jedynie wówczas, gdy szkoda została naprawiona lub zadośćuczyniono za doznaną krzywdę.**

Zauważyć trzeba, iż przepis jest tak skonstruowany, że chodzi o naprawienie szkody w całości („naprawił szkodę”), co, jak podkreśla się w orzecznictwie¹⁴⁷ na gruncie zasad orzekania odszkodowania, jest zgodne z art. 361 § 2 KC, z którego wynika zasada pełnego odszkodowania.

1.3. Niekaralność

Kolejną przesłanką wymaganą dla skorzystania z instytucji umorzenia na podstawie art. 59a KK jest ustalenie, że sprawca **nie był karany za umyślne przestępstwa z użyciem przemocy**. Chodzi tu więc nie o pełen katalog czynów umyślnych określony przez definicje art. 9 § 1 KK, ale o zawężony przez konieczność ustalenia, że sprawca działał z użyciem przemocy. Dodać jednak należy, że za przestępstwo umyśle uznawane jest także przestępstwo z tzw. winy kombinowanej¹⁴⁸.

W tym miejscu zauważyć trzeba, że w orzecznictwie¹⁴⁹ (na gruncie ustalania podobieństwa przestępstw – art. 115 § 3 KK) podkreśla się, iż powinno się przyjmować podobieństwo przestępstw także wtedy, gdy zastosowanie przemocy lub groźby jej użycia nie stanowi znamion popełnionych przestępstw, ale faktycznie zostały one zrealizowane w warunkach wystąpienia takiego sposobu działania, który powinien być objęty opisem czynu przypisywanego sprawcy.

¹⁴⁷ Post. SN – Izba Karne z dnia 11.5.2012 r., IV KK 365/2011, Lex Polonica nr 3974588.

¹⁴⁸ Wyr. SN z dnia 14.11.2002 r., V KKN 404/01, Lex Polonica nr 364743.

¹⁴⁹ Uchw. SN z dnia 23.10.2002 r., I KZP 33/02, Lex Polonica nr 357360.

Zgodzić należy się z wykształconym na gruncie art. 66 KK orzecznictwem i piśmiennictwem, że nie będą stały na przeszkodzie zastosowania instytucji umorzenia na wniosek pokrzywdzonego, analogicznie jak warunkowego umorzenia postępowania, następujące okoliczności¹⁵⁰:

- wymierzenie sprawcy jedynie środka karnego lub umorzenie postępowania w sprawie o umyślne przestępstwo z użyciem przemocy (ponieważ w tej sytuacji nie można mówić o osobie karanej za przestępstwo),
- skazanie za poprzednio popełnione przestępstwo umyślne z użyciem przemocy, jeśli skazanie uległo zatarciu.

1.4. Wniosek pokrzywdzonego

Warunkiem umorzenia postępowania we wskazanym trybie jest złożenie wniosku przez pokrzywdzonego do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego w sądzie pierwszej instancji. Postępując się wykładnią literalną, uznać należy, iż instytucja ta mogłaby znaleźć zastosowanie jedynie wówczas, gdy z wnioskiem takim wystąpiłby pokrzywdzony. Przyjęcie tego rozwiązania konsekwentnie prowadzić musi do uznania, że w sytuacji, gdy w postępowaniu nie występuje pokrzywdzony, brak jest możliwości umorzenia postępowania, tak jak przyjmowano w orzecznictwie¹⁵¹ na gruncie przestępstw przeciwko dokumentom, gdzie wobec braku tego podmiotu niemożliwe było porozumienie się, a tym samym zastosowanie instytucji warunkowego umorzenia postępowania.

Problematiczne jest natomiast, czy w wypadku wielu pokrzywdzonych niezbędne jest uzyskanie wniosku od każdego z nich, czy też przy spełnieniu przesłanki z § 2 art. 59a KK wystarczające jest, aby wniosek o umorzenie złożył jeden z pokrzywdzonych. Przepis ten przyjmuje dopuszczalność zastosowania § 1 w sytuacji wielości pokrzywdzonych, gdy szkoda zostanie naprawiona lub krzywda zadośćuczyniona wobec wszystkich pokrzywdzonych. Wydaje się zatem, że posłużenie się przez ustawodawcę stwierdzeniem, że warunkiem „zastosowania § 1”, a nie pojęciem „umorzenia postępowania” wskazuje na konieczność uzyskania wniosku o umorzenie postępowania pochodzącego **od wszystkich pokrzywdzonych ujawnionych w sprawie.**

Wniosek może zostać złożony zarówno na piśmie (czyniąc oczywiście zadość wymaganiam pisma procesowego wskazanym w art. 119 KPK), jak też ustnie do protokołu. Uprawnionym do jego złożenia jest pokrzywdzony.

¹⁵⁰ P. Hofmański, L.K. Paprzycki, (w:) L. Tyszkiewicz, S. Hoc, A. Wąsek, W. Filipkowski, J. Bojarski, Z. Siwik, M. Kulik, M. Bojarski, W. Radecki, P. Hofmański, Z. Sienkiewicz, L. Wilk, O. Górniok, M. Filar, M. Kalitowski, L.K. Paprzycki, E. Pływaczewski, E.M. Guzik-Makaruk, R.A. Stefański, *Kodeks karny. Komentarz*, komentarz do art. 66 KK, Lex Polonica 2013.

¹⁵¹ Wyr. SN z dnia 1.4.2008 r., V KK 26/08, Lex Polonica nr 1900815.

Podobnie jak na gruncie art. 12 KPK przyjąć należy, iż w sytuacji działania na rzecz pokrzywdzonego przez prokuratora ten ostatni nie jest uprawniony do złożenia takiego wniosku.

1.5. Potrzeba realizacji celów kary jako przesłanka negatywna

Określona w § 3 art. 59a KK przesłanka ma ewidentnie charakter przesłanki negatywnej o charakterze obligatoryjnym. Ocena jej zaistnienia w postępowaniu przygotowawczym (zarówno w śledztwie, jak i w dochodzeniu – arg. z art. 325e § 1b KPK) należy do prokuratora, zaś w postępowaniu jurysdykcyjnym – do sądu. Zauważyć należy, że kwestia realizacji celów kary związana jest z art. 53 KK, który odpowiednio w § 1 reguluje tzw. ogólne cele kary, zaś w § 2 i § 3 – szczególne zasady wymiaru kary. Z punktu widzenia omawianej przesłanki niewątpliwie na czoło wysuwają się cele ogólne kary. W ich ramach wyróżnić należy nie tyle przesłanki dokonania wymiaru kary, ale tzw. prewencję ogólną i szczególną. Pierwsza związana jest z potrzebą kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa, druga zaś – z celami zapobiegawczymi i wychowawczymi, które ma ona osiągnąć względem sprawcy. To właśnie te dwa konkretne elementy muszą zostać zbadane w kontekście oceny, czy nie zachodzi wskazana przesłanka. Podnieść należy, że szczególne znaczenie musi mieć ujęcie przesłanki w zakresie prewencji indywidualnej. Chodzi tu głównie o rozważenie, czy w konkretnej sprawie nie zachodzi konieczność orzeczenia środków karnych, które mogą mieć wpływ na kształtowanie pozytywnej postawy oskarżonego w przyszłości, lub też że orzeczenie kary będzie jedynym możliwym sposobem wymuszenia na nim poszanowania praworządności. Należy także pamiętać, iż w tym ujęciu niecelowe będzie takie ukaranie, które nie odniesie pozytywnego skutku w stosunku do sprawcy czynu, ponieważ nie będzie spełniało funkcji prewencji ogólnej. Przedstawione okoliczności stanowią jedynie sygnalizację problematyki celów kary, gdyż ich omówienie szczegółowe wykracza poza ramy niniejszego opracowania¹⁵².

2. Stosowanie instytucji w postępowaniach wieloprezedmiotowych

Wydaje się, że kwestia dopuszczalności stosowania instytucji umorzenia postępowania w oparciu o przepis art. 59a KK, w sytuacji postępowań wieloprezedmiotowych, kształtuje się odmiennie niż w przypadku umorzenia absorpcyjnego. Przypomnieć tu należy, iż na gruncie art. 11 KPK stanowisko to nie było jednoznaczne. Za możliwością takiego rozwiązania opowiedzieli się

¹⁵² Szerzej zob. np.: V. Konarska-Wrzosek, *Dyrektywy wyboru kary w polskim ustawodawstwie karnym*, Toruń 2002.

m.in. S. Waltoś, F. Prusak, P. Hofmański¹⁵³. Odmienne stanowiska zajmują m.in. Z. Gostyński¹⁵⁴, który za niemożnością takiego działania wysuwa dwa podstawowe argumenty: brak instytucji częściowego zawieszenia postępowania i stylistykę art. 11 KPK, oraz T. Grzegorzczak¹⁵⁵, który ponadto wskazuje na fakt, że art. 11 KPK służyć ma eliminacji nie poszczególnych czynów, ale całych postępowań. **Natomiast na gruncie art. 59a KK wydaje się, że nic nie stoi na przeszkodzie podjęciu decyzji o umorzeniu postępowania.** Tu jednak należy zauważyć, że jedyną przeszkodą dla dokonania takiego zabiegu jest ocena przesłanki z § 3 art. 59a KK, tj. stwierdzenie, że umorzenie postępowania byłoby sprzeczne z celami kary. Cele te bowiem, jak wskazano, obejmują zarówno cele natury prewencji ogólnej, jak i szczególnej. W wymiarze tej drugiej koncentrować się będzie możliwość umorzenia postępowania w oparciu o wskazany zabieg. Możliwy wszak jest taki układ procesowy, w którym niezbędne będzie orzeczenie określonego środka karnego względem sprawcy, jeżeli nie mógłby być orzeczony w przypadku skazania za inne czyny. Środek ten zaś może być jedynym skutecznym mechanizmem wychowawczym wobec sprawcy. Wówczas to niezbędne będzie stwierdzenie, że przesłanka z § 3 sprzeciwia się umorzeniu postępowania.

3. Podstawa decyzji o umorzeniu postępowania

W opinii sporządzonej na potrzeby nowelizacji¹⁵⁶ wskazuje się, przywołując rozwiązania ustawodawstwa innych państw, iż jest to przejaw oportunistycznego. Jednakże umieszczenie przepisu w Kodeksie karnym, a nie w części ogólnej Kodeksu postępowania karnego (jak analogicznej instytucji umorzenia

¹⁵³ S. Waltoś, *Nowe instytucje w Kodeksie postępowania karnego z 1997 r.*, PiP 1997, z. 8, s. 36; P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *op. cit.*, t. I, s. 91-92 – autorzy próbują udowodnić, iż art. 11 § 2 KPK jest przepisem szczególnym w stosunku do art. 22 KPK i przez to możliwe jest częściowe zawieszenie postępowania, a tym samym możliwe jest umorzenie postępowania w stosunku do niektórych czynów objętych tym samym postępowaniem. Ponadto S. Waltoś wskazuje na źródło (ustawodawstwo niemieckie) art. 11 KPK, gdzie taki zabieg był dopuszczalny; podobnie A. Zachuta, *Umorzenie absorpcyjne (art. 11 KPK) – instrument przydatny w procesie karnym czy zbędny?*, Prok. i Pr. 2000/12, s. 20-21. Autor dopuszcza częściowe zawieszenie postępowania na podstawie art. 11 § 2, a następnie umorzenie takiego postępowania, podobnie W. Grzeszczyk, *Recenzja książki S. Waltosia „Proces karny. Zarys systemu”*, s. 583, Prok. i Pr. 1999/5, s. 108.

¹⁵⁴ Z. Gostyński, (w:) J. Bartoszewski, Z. Gostyński, S. Zabłocki i inni, *op. cit.*, s. 185; w kolejnej wersji cytowanego komentarza (wydanego już po śmierci Z. Gostyńskiego) nastąpiła zmiana stanowiska – zob: Z. Gostyński, S. Zabłocki, (w:) J. Bartoszewski, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2004, s. 259-260.

¹⁵⁵ T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Kraków 2008, s. 66-67.

¹⁵⁶ Opinia prawna dotycząca projektu ustawy o zmianie ustaw – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (sprawozdanie podkomisji stałej prawa karnego, druki sejmowe VII kadencji nr 378, 870 oraz 945), sporządzona przez Ł. Chojnika, W. Jasińskiego, s. 13-16.

absorpcyjnego) może sugerować, że chodzi tu o instytucję niekaralności sprawy, a więc taką, która leży poza kwestiami oportunistycznym ścigania, za to w kwestii legalizmu, a koncentruje się na prawnej dopuszczalności ścigania. Można tu też wskazać na swoiste odwrócenie ścigania wnioskowego, gdzie wniosek nie decyduje o prawnej dopuszczalności ścigania, ale eliminuje ją. Takie ujęcie byłoby niewątpliwie dopuszczalne przy braku przesłanki ocennej z § 3 art. 59a KK. Trudno przyjąć, iż jest to czysta postać oportunistycznego, gdyż organ procesowy związany jest (przy spełnieniu określonych przesłanek) wnioskiem pokrzywdzonego. Nie decyduje on zatem samodzielnie o rezygnacji ze ścigania, które jest faktycznie zasadne i prawnie dopuszczalne, ale wymusza to na nim określona postawa procesowa stron postępowania i ocena potrzeb ścigania sprawy, która powinna mieć charakter nie dowolny, ale wynikający ze stosowania przepisów prawa. Wydaje się więc, że nie można przychylić się do zdania wskazanego na wstępie, a sugerującego, iż instytucja ta ma charakter instytucji oportunistycznej. Decydujące znaczenie ma tu konieczność przyjęcia, że **umorzenie w oparciu o wniosek pokrzywdzonego (przy spełnieniu przesłanek) ma charakter obligatoryjny**, a nie jest to kwestia rezygnacji (dowolnej) ze ścigania. Przepis art. 59a KK, odmiennie niż art. 11 KPK (który umożliwia jedynie rezygnację ze ścigania), nakazuje podjęcie określonej czynności. Z tego też powodu nie jest on przejawem oportunistycznego procesowego. Powyższe zatem nakazuje traktować okoliczność ujętą w art. 59a KK jako inną okoliczność o charakterze prawnym uniemożliwiającą ściganie i w związku z tym przyjmując należy, że **podstawą umorzenia będzie tu art. 17 § 1 pkt 11 KPK.**

4. Rozstrzyganie w przedmiocie wniosku pokrzywdzonego o umorzenie postępowania

Jak wskazano, pokrzywdzony może złożyć wniosek do rozpoczęcia przewodu sądowego w sądzie pierwszej instancji. Może to zatem nastąpić zarówno w postępowaniu przygotowawczym, jak i w postępowaniu sądowym.

Złożenie wniosku w postępowaniu przygotowawczym, niezależnie od tego, czy jest to śledztwo, czy dochodzenie, obliuguje prokuratora do rozpoznania tego wniosku. Konstatacja taka wynika z treści art. 325e § 1b KPK, zgodnie z którym w razie złożenia wniosku, o jakim mowa w art. 59a KK, postanowienie o umorzeniu dochodzenia wydaje prokurator. Uwzględnienie wniosku następuje zatem poprzez wydanie postanowienia o umorzeniu postępowania. Ustawodawca nie przewidział żadnej szczególnej formy negatywnego odniesienia się do wniosku. Za taką bowiem nie może być uznane uregulowanie z art. 332 § 1 pkt 6 KPK, zgodnie z którym w akcie oskarżenia zamieszcza się informację o złożeniu przez pokrzywdzonego wniosku, o jakim mowa w art. 59a KK. Wydaje się więc, że skoro ustawa nie zawiera wskazania co do formy decyzji

odmownej, powinno się tu stosować zasady ogólne, a zatem powinno to następować w formie zarządzenia (art. 93 § 2 i 3 KPK). Decyzja ta jest niezaskarżalna (art. 459 KPK), ponieważ:

- nie zamyka drogi do wydania wyroku,
- nie jest decyzją w przedmiocie środka zabezpieczającego,
- brak jest przepisu szczególnego umożliwiającego jej zaskarżenie.

Zgodnie z treścią § 4 i 5 art. 100 KPK w zw. z art. 106 KPK, jako że jest to zarządzenie niezaskarżalne, o jego treści informuje się strony bez konieczności doręczania jego odpisu.

Ustawodawca nie wskazuje, czy pokrzywdzony uprawniony jest jedynie do jednokrotnego złożenia wniosku, czy też w sytuacji nieuwzględnienia może robić to wielokrotnie. Wydaje się, że skoro jest to jedynie oświadczenie o charakterze oświadczenia woli, nic nie stoi na przeszkodzie wielokrotnemu występowaniu z przedmiotowym wnioskiem przez ten podmiot, oczywiście z wyjątkiem przekroczenia terminu prekluzyjnego wskazanego w treści przepisu art. 59a KK.

Problematiczne jest natomiast, czy pokrzywdzony może cofnąć wniosek o umorzenie postępowania. Wniosek pokrzywdzonego w przedmiocie umorzenia postępowania na podstawie art. 59a KK stanowi oświadczenie woli, należy zatem przyjąć, **że możliwe jest jego cofnięcie**. Celem działania pokrzywdzonego będzie wyłączenie uprzedniej czynności z łańcucha faktów i pozbawienie jej znaczenia¹⁵⁷. Ustawodawca nie zawarł żadnej normy limitującej możliwość cofnięcia wniosku. Decyzja pokrzywdzonego nie zależy więc w żadnej mierze od decyzji organu procesowego (jak np. przy odwołaniu wniosku o ściganie – art. 12 KPK). Wobec powyższego przyjąć należy, iż tak długo, jak oświadczenie to nie wywoła określonego skutku, możliwe jest jego odwołanie. Skutkiem wniosku o umorzenie postępowania jest zaś podjęcie decyzji w przedmiocie wniosku. Można jednak przyjąć interpretację, która wynika z treści art. 59a KK, że skutek ten to umorzenie postępowania¹⁵⁸. W takim ujęciu pokrzywdzony będzie uprawniony do cofnięcia swojego oświadczenia woli aż do chwili uprawomocnienia się postanowienia o umorzeniu postępowania. To drugie stanowisko byłoby jednak nieuprawnione. Wydaje się, że należy posłużyć się analogią do możliwości cofnięcia oświadczenia oskarżyciela prywatnego o odstąpieniu od oskarżenia w trybie art. 496 § 2 KPK. W uchwale SN

¹⁵⁷ J. Mokry, *Odwołalność czynności procesowych w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1973, s. 21; T. Grzegorzczak, *Czynności procesowe w postępowaniu karnym*, Warszawa 1998, s. 19-21; zob. też uchw. SN z dnia 26.9.2002 r., I KZP 13/2002, OSNKW 2002, z. 11-12, poz. 88.

¹⁵⁸ I. Nowikowski, *Odwołalność czynności procesowych stron w polskim procesie karnym*, Lublin 2001, s. 119 – tak na gruncie możliwości odwołania zgody oskarżyciela prywatnego złożonej w trybie art. 496 § 2 KPK.

z dnia 24.1.2013 r.¹⁵⁹ sąd ten przyjął, że oskarżyciel prywatny może odwołać złożone przed rozpoczęciem przewodu sądowego na pierwszej rozprawie głównej oświadczenie o odstąpieniu od oskarżenia **do chwili wydania przez sąd postanowienia o umorzeniu postępowania**. Nie wdając się w szczegółowe rozważania w niniejszej kwestii, należy podkreślić, że przyjęcie, iż ze skutkiem mamy do czynienia w chwili podjęcia rozstrzygnięcia w przedmiocie oświadczenia woli, jest zasadne. Tym samym pokrzywdzony nie jest władny odwołać oświadczenia woli po wydaniu decyzji o umorzeniu postępowania, a może jedynie w środku odwoławczym kwestionować błędne ustalenie przesłanek przez organ procesowy lub inne uchybienia prawne.

Jak wskazano powyżej, ponieważ pokrzywdzony nie jest limitowany ilości składanych wniosków, będzie mógł ponownie złożyć wnioski o umorzenie postępowania w tym trybie, pomimo jego uprzedniego cofnięcia.

Podkreślić należy, iż nie są znane przyczyny, dla których ustawodawca nie wprowadził prawa uczestnictwa pokrzywdzonego w posiedzeniu sądu zarządzanym na podstawie art. 339 § 1 pkt 5 KPK, a więc dotyczącym potrzeby rozważenia kwestii umorzenia postępowania wskutek złożenia wniosku, o którym mowa w art. 59a KK. Brak takiego uprawnienia powoduje, że pokrzywdzonego nie zawiadamia się o tym posiedzeniu. Może on brać w nim udział, o ile się na nie stawi, i pod warunkiem, że sąd postanowi o rozpoznaniu sprawy na jawnym posiedzeniu, gdyż zgodnie z art. 95a § 1 i 2 KPK nie jest to posiedzenie, które co do zasady odbywa się jawnie.

Na zakończenie dodać należy, że projekt nowelizacji przewiduje istotne zmiany w zakresie uregulowań dotyczących instytucji umorzenia postępowania na podstawie art. 59a KK.

¹⁵⁹ I KZP 20/2012, Prok. i Pr. 2014/3, s. 168.

Rozdział 6. Przepisy intertemporalne

Zauważyć należy, iż wprowadzenie zupełnie nowej procedury pociąga za sobą konieczność uwzględnienia nie tylko nowych postępowań, ale również postępowań w toku, czy to znajdujących się w sferze postępowania przygotowawczego, czy też sądowego. Dodatkowo omawiane kwestie komplikuje wprowadzenie przepisów w różnym czasie. Zgodnie bowiem z art. 56 ustawy wchodzi ona w życie z dniem 1.7.2015 r., z wyjątkiem:

- 1) przepisów, które weszły w życie w terminie 14 dni od ogłoszenia ustawy,
- 2) przepisów, które weszły w życie w dniu 2.6.2014 r.

Odpowiednio w zakresie punktu 1 weszły w życie następujące przepisy:

- art. 72 § 2 KPK dotyczący wezwania tłumacza,
- art. 74 § 3a KPK dotyczący wezwania do dobrowolnego poddania się czynnościom dowodowym przez oskarżonego i uprawnieniu do przymusowego ich wykonania w wypadku odmowy,
- art. 124 KPK rozszerzający krąg podmiotów uprawnionych do nadawania w nich korespondencji ze skutkiem dla zachowania terminu,
- art. 232a § 1 KPK dotyczący sposobów przechowywania przedmiotów i substancji stwarzających niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia,
- art. 335 KPK dotyczący wniosku o poddanie się karze bez przeprowadzenia rozprawy; jedynie na marginesie zauważyć należy, iż ustawodawca nie przyjął wcześniejszego wejścia w życie art. 343 § 7 KPK uprawniającego sąd do żądania uzupełnienia wykazów aktu oskarżenia w wypadku nieuwzględnienia wniosku i skierowania sprawy na rozprawę, co powoduje, że do dnia 1.7.2015 r. brak jest podstawy prawnej do żądania przez sąd uzupełnienia tych wykazów, o których mowa w art. 335 § 3 zd. 2 KPK,
- art. 343 § 2 pkt 2 KPK przewidujący podstawę dla zawieszenia kary pozbawienia wolności w wymiarze do lat pięciu na okres próby do lat 10,
- art. 607l § 1a KPK dotyczący uprawnień osoby ściganej w zakresie doręczenia jej tłumaczenia europejskiego nakazu aresztowania.

Od dnia 2.6.2014 r. do obrotu prawnego weszły przepisy dotyczące:

- art. 156 § 5 i 5a KPK (dostęp do akt w postępowaniu przygotowawczym),
- art. 244 § 5 KPK (stanowiący legitymację dla Ministra Sprawiedliwości do określenia wzoru pouczenia zatrzymanego),
- art. 263 § 8 KPK (stanowiący legitymację dla Ministra Sprawiedliwości do określenia wzoru pouczenia tymczasowo aresztowanego),
- art. 300 KPK (wprowadzający m.in. zmieniony obowiązek pisemnego pouczenia pokrzywdzonego i oskarżonego),
- art. 607l § 4 KPK (stanowiący legitymację dla Ministra Sprawiedliwości do określenia wzoru pouczenia dla osoby, której dotyczy europejski nakaz aresztowania).

Jak wskazano powyżej, pozostałe przepisy wchodziły w życie z dniem 1.7.2015 r. W celu uniknięcia problemów wynikających z pozostawania w toku postępowań rozpoczętych przed wejściem w życie przepisów ustawy wprowadzono następujące rozwiązania.

Ustawodawca w art. 27 ustawy nowelizującej wskazał, iż **zasadą jest stosowanie ustawy w nowym brzmieniu**. Reguła ta została wzmocniona poprzez wprowadzenie normy interpretacyjnej (art. 29), zgodnie z którą **w razie wątpliwości, czy stosować prawo dotychczasowe, czy przepisy niniejszej ustawy, stosuje się niniejszą ustawę**. Jednocześnie zagwarantowano ważność czynności uprzednio dokonanych na mocy przepisów obowiązujących wcześniej (art. 28 ustawy). Konsekwencją takiego przyjęcia jest reguła wynikająca z zasady zaufania, a nakazująca pouczenie uczestników postępowania (w szczególności stron) o nowych instytucjach procesowych, zwłaszcza z zakresu praw i obowiązków, w toku trwających już postępowań, niezależnie od dokonanego wcześniej pouczenia. Taki obowiązek został nałożony na organy procesowe przepisem art. 31 ustawy. W szczególności (w zależności od fazy postępowania) przyjęto, że niezbędne jest pouczenie o treści:

- art. 75 § 1 KPK – w zakresie zmienionego obowiązku informacyjnego obejmującego m.in. pozbawienie wolności w innej sprawie,
- art. 80a KPK – tj. o prawie wnioskowania o obrońcę z urzędu z pouczeniem o ewentualnej możliwości zasądzenia kosztów w orzeczeniu kończącym postępowanie,
- art. 87a KPK – tj. o prawie wnioskowania o pełnomocnika z urzędu z pouczeniem o ewentualnej możliwości zasądzenia kosztów w orzeczeniu kończącym postępowanie,
- art. 300 KPK – tj. o zakresie praw i obowiązków zarówno pokrzywdzonego, jak i podejrzanego w zmienionej treści,
- art. 321 KPK – tj. o zakresie i znaczeniu zaznajomienia z materiałami postępowania,

- art. 338 § 1 KPK – tj. o prawie żądania uzupełnienia materiału dowodowego przekazanego do sądu,
- art. 349 § 4 KPK – tj. o prawie uczestnictwa w posiedzeniu przygotowawczym,
- art. 386 KPK – tj. o zmienionym zakresie uprawnień oskarżonego związanych z toczącym się postępowaniem sądowym,
- art. 444 § 3 KPK – tj. o prawie wnioskowania o wyznaczenie obrońcy w celu sporządzenia apelacji i możliwości obciążenia kosztami z tym związanymi.

Od wskazanej reguły ogólnej stosowania nowych przepisów przewidziano jednak szereg odstępstw.

W pierwszej kolejności w sprawach, w których toczy się postępowanie sądowe, następuje utrwalenie właściwości rzeczowej oraz składów orzekających. Niewątpliwie związane jest to z zasadą niezmienności składów. Inne uregulowanie mogłoby bowiem doprowadzić do zaistnienia bezwzględnych podstaw odwoławczych. W art. 30 ustawy przyjęto, że jeżeli na podstawie niniejszej ustawy nastąpiła zmiana właściwości lub składu sądu, do czasu zakończenia postępowania w danej instancji orzeka sąd dotychczas właściwy (lub w dotychczasowym składzie). Zasada ta funkcjonuje jedynie w danej instancji niezależnie od tego, czy w toku postępowania dojdzie do przerwy czy też zawieszenia postępowania. Wydaje się jednak, że w przypadku konieczności prowadzenia rozprawy od początku na skutek zmiany składu sądu niezbędne jest już przekazanie sprawy zgodnie z właściwością rzeczową oraz ustalenie nowego składu. Nie stoi temu na przeszkodzie treść art. 32 ustawy nowelizującej normującego stosowanie dotychczasowych przepisów dotyczących formy postępowania.

Jako kolejne należy wskazać **utrwalenie obowiązywania form lub trybu postępowania w odniesieniu do dochodzenia, śledztwa czy postępowania sądowego**. Chodzi tu jednak nie o całokształt przepisów, ale jedynie o te instytucje, które są związane z daną formą postępowania. Najlepszym przykładem jest tu tryb uproszczony, którego nie przewiduje już nowa ustawa. Tym samym zasadnie można przyjąć, że zarówno w postępowaniu przygotowawczym, jak i w postępowaniu sądowym, przepisy stosuje się w brzmieniu dotychczasowym, o ile chodzi o formę czy tryb postępowania, natomiast np. normy dotyczące sposobu prowadzenia dowodów powinny być przejęte z ustawy nowej. Pewną pomocą może służyć dokonanie wykładni art. 36 ustawy wprowadzającej zmiany. W tym bowiem przepisie ustawodawca wskazał na grupę przepisów (innych niż dotyczących treści i formy), które będą stosowane w starym brzmieniu. Są to np. art. 171 KPK czy art. 391 KPK. Tym samym przyjęć należy, że inne uregulowania niż wymienione w treści art. 36 ustawy, a które mają taki charakter jak tam powołane, będą przepisami stosowanymi w nowym brzmieniu.

Pomimo utrwalenia trybu postępowania, w nowym brzmieniu stosuje się następujące przepisy z **zakresu postępowania przyspieszonego**:

- art. 517g § 1 KPK, tj.: „§ 1. Jeżeli sąd przed rozprawą główną lub w jej toku stwierdzi, że sprawa nie podlega rozpoznaniu w trybie przyspieszonym, rozstrzyga w przedmiocie środka zapobiegawczego i przekazuje sprawę prokuratorowi w celu przeprowadzenia postępowania przygotowawczego na zasadach ogólnych, zawiadamiając o tym pokrzywdzonego. Jeżeli natomiast sąd stwierdzi jedynie, że sprawy nie można rozpoznać w postępowaniu przyspieszonym z zachowaniem dopuszczalnego czasu przerw w rozprawie, określonego w art. 517f § 1, rozpoznaje ją w dalszym ciągu w trybie zwyczajnym. Jeżeli jednak sąd stwierdzi niemożność zachowania łącznego czasu przerw, określonego w art. 517f § 1, już przed rozprawą, rozstrzyga w przedmiocie środka zapobiegawczego i przekazuje sprawę prokuratorowi do przeprowadzenia postępowania przygotowawczego na zasadach ogólnych, zawiadamiając o tym pokrzywdzonego”. Głównym kierunkiem zmiany we wskazanym przepisie jest dostosowanie postępowania przyspieszonego do okoliczności, że nie jest możliwe, po zmianie ustawy, rozpoznanie spraw w trybie uproszczonym, na którym to trybie oparte było postępowanie przyspieszone. Po zmianie, w trybie przyspieszonym stosować się będzie odpowiednio przepisy trybu zwyczajnego.
- art. 517 i § 2 KPK, tj.: „W wypadku uchylenia wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania dalsze postępowanie toczy się w trybie zwyczajnym”. Wskazana zmiana wynika z wyeliminowania trybu uproszczonego. Zasadą przed nowelizacją było bowiem to, że w sytuacji uchylenia orzeczenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania w pierwszej instancji sąd czynił to w postępowaniu uproszczonym, a w postępowaniu zwyczajnym jedynie wówczas, gdy ten pierwszy tryb był niedopuszczalny.

W toku postępowania karnego (sądowego) prowadzonego w oparciu o nowe przepisy (art. 36 ustawy nowelizującej) nie stosuje się jednak pewnych norm, co jest związane z koniecznością zapewnienia zaufania stron do stałości prawa. Zakres wyłączenia tych przepisów to nie tylko postępowanie pierwszoinstancyjne, ale i odwoławcze. Co więcej, rozciągnięto ten zakres również na postępowanie po uchyleniu orzeczenia (art. 37 ustawy nowelizującej).

I tak w **postępowaniu sądowym** stosuje się przepisy w dotychczasowym brzmieniu w zakresie:

- ograniczenia dowodów pochodzących z czynu zabronionego opisanego w art. 1 KK (art. 168a KPK),
- inicjatywy dowodowej (art. 167 KPK),

- prawa i kolejności zadawania pytań (art. 171 § 2 KPK),
- roli przewodniczącego w kierowaniu rozprawą (art. 366 § 1 KPK),
- sposobu przesłuchania i kolejności zadawania pytań (art. 370 KPK),
- warunków i trybu odczytywania protokołów zeznań (art. 391 KPK),
- wezwania oskarżyciela do przedstawienia dowodów (art. 397 KPK),
- przesłanek zarządzenia przerwy w rozprawie (art. 401 § 1 KPK),
- ograniczenia zakresu zaskarżenia oraz kompetencji sądu odwoławczego (art. 427 KPK oraz art. 433 § 1 KPK i art. 437 § 2 KPK, art. 447 KPK),
- określenia zakresu zakazu *reformationis in peius* (art. 434 KPK i art. 443 KPK), postępowania dowodowego przed sądem odwoławczym (art. 452 KPK), reguły *ne peius* w odniesieniu do orzeczenia sądu odwoławczego (art. 454 KPK).

Wskazać należy, iż pomimo przyjęcia stosowania art. 434 KPK w brzmieniu dotychczasowym ustawodawca wyłącza z tego zakresu § 4 przepisu wówczas, gdy zostanie podniesiony zasadny zarzut naruszenia prawa materialnego.

Dodatkowo wskazany przepis (art. 36 ustawy nowelizującej) obejmuje inne sytuacje związane nie tyle z obowiązywaniem ustawy nowej czy starej, ale z wydłużeniem lub zmianą pewnych terminów. I tak:

- 1) Z uwagi na rozszerzenie zakresu zastosowania instytucji wniosku o wydanie wyroku skazującego bez rozprawy oraz dobrowolnego poddania się karze (pkt 4 art. 36 ustawy nowelizującej), wniosek taki może być złożony po upływie terminu. Jedynie w sprawach o zbrodnie oskarżony może złożyć wniosek o wydanie wyroku skazującego i wymierzenie mu określonej kary w terminie do dwóch miesięcy od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy, jednak nie później niż do zamknięcia przewodu sądowego na rozprawie głównej. Uwzględniając wniosek o wydanie wyroku skazującego i wymierzenie określonej kary lub środka karnego bez przeprowadzenia postępowania dowodowego, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, niezależnie od podstaw przewidzianych w art. 60 § 1-4 KK.
- 2) Oskarżonego w sprawach, w których jego obecność jest już nieobowiązkowa, należy zawiadomić o prawie uczestnictwa oraz terminach rozpraw.
- 3) W przypadku złożenia apelacji (doręczenia informacji o przyjęciu apelacji) stosuje się przepis art. 451 KPK dotyczący obecności na rozprawie apelacyjnej oskarżonego w formie uprzedniej, a nie w nowo obowiązującej.
- 4) Podkreślić należy, że w sytuacji przesłuchania pokrzywdzonego na rozprawie głównej, a zatem ziszczenia się terminu prekluzyjnego dla złożenia wniosku, o którym mowa w art. 49a KPK, termin ten upłynął i nie stosuje się już przepisu w nowym brzmieniu (art. 36 pkt 3 ustawy nowelizującej).

W dalszym ciągu pozostaje aktualne stosowanie przepisu art. 80 KPK w zakresie, w jakim przewiduje on istnienie obrony obowiązkowej, również w przypadku pozbawienia wolności w sprawie o występki zawisły przez sądem okręgowym jako sądem pierwszej instancji. Powyższe powoduje, że obrona w tym przypadku ma nadal charakter obowiązkowy ze wszelkimi tego konsekwencjami (art. 35 ustawy nowelizującej).

Tak więc, w **postępowaniu przygotowawczym i sądowym** stosuje się następujące przepisy w dotychczasowym brzmieniu (art. 38 ust 1 ustawy nowelizującej):

- art. 139 § 1 KPK dotyczący doręczenia pisma pod poprzedni znany adres. Zmiana wskazanego przepisu dotyczy zmiany miejsca pobytu również z uwagi na pozbawienie wolności w innej sprawie. Tym samym przepis ten nie będzie mógł być stosowany w tym zakresie.

Odnosnie **postępowania odwoławczego** (wyroki doręczone przed dniem wejścia w życie ustawy – art. 38 ust. 2 ustawy nowelizującej) w brzmieniu dotychczasowym stosuje się przepisy:

- art. 422 § 1 KPK,
- art. 517h § 1 KPK.

W zakresie **postępowania kasacyjnego**, w odniesieniu jednak tylko do wyroków sądów odwoławczych kończących postępowanie, w dotychczasowym brzmieniu stosuje się przepis art. 523 § 1 KPK. Tym samym nie będzie tu obowiązywało zastrzeżenie zd. 2: „Strona nie może również wnieść kasacji na podstawie zarzutu naruszenia art. 440”.

W zakresie **postępowania wznowieniowego** (art. 33 ustawy nowelizującej) stosuje się przepisy dotychczasowe – gdy postępowanie jest w toku, zaś niezależnie od daty wszczęcia postępowania – jeżeli orzeczenie podlegające badaniu w tym trybie zapadło przez wejściem w życie ustawy, stosuje się art. 540b § 1 pkt 2 KPK w brzmieniu dotychczasowym.

Odmienne ustalono zasady stosowania przepisów dotyczących środków **zapobiegawczych i zabezpieczenia majątkowego** (art. 35 ustawy nowelizującej). W szczególności:

1) Przewidziano prawo modyfikacji wniosku – również poprzez skierowanie wniosku o zastosowanie innego środka.

Przepis przewiduje prawo określenia przez sąd terminu na zmianę wniosku (nie ma to charakteru obligatoryjnego). Konieczność modyfikacji ma jednak wynikać ze zmiany niżej wymienionych przepisów:

a) art. 249a KPK – oparcia wniosku jedynie o dowody jawne dla oskarżonego i jego obrońcy;

b) art. 250 § 2a KPK – wykazania we wniosku **dowodów** wskazujących istnienie przesłanki ogólnej oraz **okoliczności** przemawiających za istnieniem przesłanek szczególnych;

c) art. 258 KPK – zmodyfikowania wskazanych podstaw szczególnych, co może mieć szczególne znaczenie przy przesłance z § 2 art. 258 KPK;

d) art. 259 § 3 KPK – zmiany wniosku lub jego uzasadnienia w celu wykazania podstaw stosowania tymczasowego aresztowania, jeżeli przestępstwo jest zagrożone karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 2 lat;

e) art. 260 § 1 KPK – wskazania odpowiedniego miejsca wykonywania tymczasowego aresztowania, ponieważ przepis przewiduje obowiązek wykonywania tymczasowego aresztowania w postaci umieszczenia w odpowiednim zakładzie leczniczym, w tym w zakładzie psychiatrycznym lub zakładzie leczenia odwykowego, jeżeli stan zdrowia oskarżonego tego wymaga;

f) art. 263 § 4b KPK – wykazania konieczności przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania powyżej jednego roku w postępowaniu przygotowawczym i 2 lat w postępowaniu sądowym, gdyż przepis przewiduje zakaz przedłużenia tymczasowego aresztowania przez sąd apelacyjny, gdy kara realnie grożąca oskarżonemu nie przekroczy 3 bądź 5 lat pozbawienia wolności;

g) art. 264 § 3 KPK – dostosowania wnioskowanego terminu tymczasowego aresztowania do maksymalnego terminu w wypadku prawomocnego orzeczenia środka zabezpieczającego polegającego na umieszczeniu sprawcy w zakładzie zamkniętym;

h) art. 268 § 1a KPK – cofnięcia wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania w sytuacji częściowego orzeczenia przepadku lub ściągnięcia wartości majątkowych stanowiących przedmiot poręczenia. Wydaje się, że ustawodawcy chodzi tu raczej o wniosek o orzeczenie przepadku niż o zastosowanie tymczasowego aresztowania, ponieważ orzeczenie częściowego przepadku będzie możliwe jedynie po zmianie ustawy. Oczywiście można sobie wyobrazić sytuację, w której prokurator składa jednocześnie wniosek o zastosowanie tymczasowego aresztowania oraz odrębny wniosek o orzeczenie przepadku poręczenia. Wówczas w sytuacji, gdy wnioski te zostały złożone przed dniem wejścia w życie ustawy nowelizującej i jako pierwszy z wniosków rozstrzygnięty zostanie wniosek o przepadek w ten sposób, że sąd orzeknie przepadek częściowy, wniosek o zastosowanie tymczasowego aresztowania, z uwagi na wskazany przepis, nie będzie mógł być uwzględniony.

2) Przyjęto konieczność uchylecia zarówno środków zapobiegawczych, jak i zabezpieczenia majątkowego, jeżeli są one obecnie niedopuszczalne (brak podstawy), co stanowi wyjątek od reguły z art. 28 ustawy nowelizującej.

3) Wobec przyjęcia maksymalnego terminu stosowania tymczasowego aresztowania w związku ze środkami zabezpieczającymi przyjmuje się, że termin ten, nawet jeżeli upłynął, może być nadal stosowany jeszcze przez okres 2 miesięcy.

Nadto stosuje się przepisy dotychczasowe w zakresie miejsca wykonywania tymczasowego aresztowania przy stosowaniu środków zabezpieczających.

Wybrana literatura

B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2013.

J. Bartoszewski, Z. Gostyński, S. Zabłocki i inni, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2003.

B.T. Bieńkowska, *Nowy Kodeks postępowania karnego przez pryzmat wybranych zasad procesowych*, (w:) *Nowe uregulowania prawne w Kodeksie postępowania karnego z 1997 r.*, Warszawa 1997.

M. Błoński, *Wniosek dowodowy*, St. Pr.-Ek. 2000, Nr 62.

M. Błoński, B. Najman, *Inicjatywa dowodowa przed sądem pierwszej instancji w świetle zasady kontrydiktoryjności i szybkości postępowania. Wybrane zagadnienia*. (w:) *Polski proces karny i materialne prawo karne w świetle nowelizacji z 2013 r. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Tylmanowi z okazji jego 90 urodzin*, red. T. Grzegorzczak, Warszawa 2014.

M. Cieślak, *Polska procedura karna*, Warszawa 1971.

Ł. Chojnik, W. Jasiński, *Opinia prawna dotycząca projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw* (sprawozdanie podkomisji stałej prawa karnego, druki sejmowe VII kadencji nr 378, 870 oraz 945).

W. Daszkiewicz, *Przestępczość czynu jako przesłanka procesu* (*Uwagi w związku z projektem Kodeksu postępowania karnego*), PiP 1968, z. 12.

K. Dąbkiewicz, *Tymczasowe aresztowanie*, Warszawa 2012.

K. Dudka, *Skuteczność instrumentów ochrony praw pokrzywdzonego w postępowaniu przygotowawczym w świetle badań empirycznych*, Lublin 2006.

K. Eichstaedt, *Wykonanie postanowienia o zastosowaniu i przedłużeniu tymczasowego aresztowania*, Prok. i Pr. 2009/4.

H. Furmankiewicz, M. Majster, L. Penner, *Akty oskarżenia i rewizje. Zasady sporządzania i przykłady*, Warszawa 1954.

A. Gaberle, *Umorzenie postępowania przygotowawczego w polskim procesie karnym*, Warszawa 1972.

Z. Gostyński, *Zawieszenie postępowania karnego*, Warszawa 1994.

Z. Gostyński, *Zawieszenie postępowania w nowym ustawodawstwie karno-procesowym*, (w:) *Nowa Kodyfikacja Karna. Kodeks postępowania karnego. Krótkie komentarze*, z. 3, Warszawa 1997.

Z. Gostyński, *Umorzenie postępowania na podstawie art.11n KPK – odstępstwo od zasady legalizmu*, Prok. i Pr. 1997/12.

W. Grzeszczyk, *Recenzja książki S. Waltosia „Proces karny. Zarys systemu”*, Prok. i Pr. 1999/5.

J. Grajewski, *Przebieg procesu karnego*, Warszawa 2001.

J. Grajewski (red.), L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Komentarz aktualizowany do art. 325h Kodeksu postępowania karnego*, LEX/el. 2012.

J. Grajewski, L.K. Paprzycki, M. Płachta, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Kraków 2003.

T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Kraków 2008.

T. Grzegorzczak, *Czynności procesowe w postępowaniu karnym*, Warszawa 1998.

T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2011.

P. Hofmański, *Czy konieczna jest redukcja postępowania przygotowawczego?* (w:) *Polski proces karny i materialne prawo karne w świetle nowelizacji z 2013 r. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Tylmanowi z okazji jego 90 urodzin*, red. T. Grzegorzczak, Warszawa 2014.

P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgrzyzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. II, Warszawa 2011.

P. Hofmański, L.K. Paprzycki, (w:) L. Tyszkiewicz, S. Hoc, A. Wąsek, W. Filipkowski, J. Bojarski, Z. Siwik, M. Kulik, M. Bojarski, W. Radecki, P. Hofmański, Z. Sienkiewicz, L. Wilk, O. Górniok, M. Filar, M. Kalitowski, L.K. Paprzycki, E. Pływaczewski, E.M. Guzik-Makaruk, R.A. Stefański, *Kodeks karny. Komentarz*, Lex Polonica 2013.

K. Indeck, *Obowiązek naprawienia szkody (art. 46 KK)*, (w:) *Polski proces karny i materialne prawo karne w świetle nowelizacji z 2013 r. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Tylmanowi z okazji jego 90 urodzin*, red. T. Grzegorzczak, Warszawa 2014.

J. Izydorczyk, *Wniosek prokuratora o zastosowanie tymczasowego aresztowania*, (w:) *Współczesny polski proces karny. Księga ofiarowana Profesorowi Tadeuszowi Nowakowi*, red. S. Stachowiak, Poznań 2002.

J. Izydorczyk, *Praktyka stosowania tymczasowego aresztowania*, Łódź 2002.

K. Kaczmarczyk-Kłak, *Projekt nowelizacji Kodeksu postępowania karnego a ochrona praw pokrzywdzonego (wybrane zagadnienia)*, KKSSiP 2012, z. 4.

A. Kaftal, *Kontrola sądowa postępowania przygotowawczego*, Warszawa 1974.

M. Kempisty, *Metodyka pracy sędziego w sprawach karnych*, Warszawa 1986.

R. Kmiecik, *O pocztytalności oskarżonego „w czasie postępowania” – polemicznie*, Pal. 2007, Nr 5-6.

V. Konarska-Wrzosek, *Dyrektywy wyboru kary w polskim ustawodawstwie karnym*, Toruń 2002.

S. Kudrelek, *Dostęp podejrzanego i jego obrońcy do akt postępowania przygotowawczego*, Prok i Pr. 2012/7-8.

B. Kurzępa, *Glosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 5.2.2008 r.*, K 34/2006, Prok. i Pr. 2009/5.

C. Kulesza, *Postępowanie przygotowawcze. Rozważania modelowe*, (w:) *Nowe uregulowania prawne w Kodeksie postępowania karnego z 1997 r.*, Warszawa 1999.

C. Kulesza, *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 20.11.2001 r.*, WKN 18/2001, Lexis Nexis nr 354407, WPP 2003, Nr 2.

Z. Młynarczyk, *Zakończenie postępowania przygotowawczego*, Prok. i Pr. 1995/9, s. 92.

J. Mokry, *Odwolalność czynności procesowych w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1973.

B. Myrna, *Wniosek prokuratora o warunkowe umorzenie przez sąd postępowania karnego*, (w:) *Nowa Kodyfikacja Karna*, red. L. Bogunia, t. IV, Wrocław 1999.

I. Nowikowski, *Odwolalność czynności procesowych stron w polskim procesie karnym*, Lublin 2001.

R. Olszewski, *Procesowa funkcja pełnomocnika w postępowaniu karnym skarbowym*, (w:) *Funkcje procesu karnego*, Księga jubileuszowa Profesora Janusza Tylmana, Warszawa 2011.

R. Olszewski, *Zasadnicze zmiany dotyczące procesowych uprawnień oskarżonego i pokrzywdzonego w nowelizacji z dnia 27.9.2013 r.* (w:) *Polski proces karny i materialne prawo karne w świetle nowelizacji z 2013 r. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Tylmanowi z okazji jego 90 urodzin*, red. T. Grzegorzczak, Warszawa 2014.

D. Osowska, *Sądowa kontrola oskarżenia w polskim procesie karnym*, Warszawa – Poznań – Toruń 1977.

H. Paluszkiwicz, *Warunkowe umorzenie postępowania karnego w stadium postępowania przed sądem*, (w:) *Nowa Kodyfikacja Karna. Kodeks postępowania karnego. Zagadnienia węzłowe*, Warszawa 1997.

L. Schaff, *Zakres i formy postępowania przygotowawczego*, Warszawa 1961.

J. Skorupka, *Srodki zapobiegawcze według noweli Kodeksu postępowania karnego z dnia 27.9.2013 r.*, WSS 2013, Nr 3-4.

S. Stachowiak, *Charakter prawny wniosku prokuratora o warunkowe umorzenie postępowania karnego przez sąd*, (w:) *Nowa Kodyfikacja Karna. Kodeks postępowania karnego. Zagadnienia węzłowe*, Warszawa 1997.

S. Stachowiak, *Wniosek prokuratora o warunkowe umorzenie postępowania przez sąd*, (w:) *Nowa Kodyfikacja Karna. Kodeks postępowania karnego. Krótkie komentarze*, z. 1, Warszawa 1997.

R.A. Stefański, *Organy uprawnione do stosowania i przedłużenia tymczasowego areztowania*, (we:) *Współczesny polski proces karny. Księga ofiarowana Profesorowi Tadeuszowi Nowakowi*, red. S. Stachowiak, Poznań 2002.

R.A. Stefański, *Ustanie obrony obowiązkowej*, PIP 2007, z. 8.

R.A. Stefański, *Obligatoryjne śledztwo ze względu na właściwości sprawy*, Prok. i Pr. 2001/11.

R.A. Stefański, *Inicjatywa dowodowa w znowelizowanym Kodeksie postępowania karnego*, (w:) *Polski proces karny i materialne prawo karne w świetle nowelizacji z 2013 r. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Tylmanowi z okazji jego 90 urodzin*, red. T. Grzegorzczak, Warszawa 2014.

W. Sych, *Rola pokrzywdzonego w czynnościach zamknięcia śledztwa lub dochodzenia*, (we:) *Wpływ pokrzywdzonego na tok postępowania przygotowawczego w polskim procesie karnym*, LEX 2013.

M. Syta, *Tryb postępowania w przedmiocie stosowania tymczasowego areztowania w postępowaniu przygotowawczym*, Prok. i Pr. 1998/11-12.

S. Śliwiński, *Oddanie pod sąd w procesowym prawie karnym*, Warszawa 1955.

D. Świecki, *Czynności procesowe obrońcy i pełnomocnika w sprawach karnych*, Warszawa 2011.

D. Tarnowska, *Organy prowadzące postępowanie przygotowawcze w świetle nowelizacji Kodeksu postępowania karnego (w tym z roku 2013)*, (w:) *Polski proces karny i materialne prawo karne w świetle nowelizacji z 2013 r. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Tylmanowi z okazji jego 90 urodzin*, red. T. Grzegorzczak, Warszawa 2014.

J. Tylman, *Kierunki i niektóre problemy reformy prawa karnego procesowego*, (w:) *Nowe prawo karne procesowe. Zagadnienia wybrane. Księga ku czci Profesora Wiesława Daszkiewicza*, Poznań 1999.

S. Waltoś, *Naczelne zasady procesu karnego*, Warszawa 1999.

S. Waltoś, *Akt oskarżenia w procesie karnym*, Warszawa 1963.

S. Waltoś, *Nowe instytucje w Kodeskie postępowania karnego z 1997 r.*, PIP 1997, z. 8.

S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2013.

Z. Wardak, *Dopuszczanie i przeprowadzanie dowodów przed sądem w świetle nowelizacji Kodeksu postępowania karnego*, (w:) *Polski proces karny i materialne prawo karne w świetle nowelizacji z 2013 r. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Tylmanowi z okazji jego 90. urodzin*, red. T. Grzegorzczak, Warszawa 2014.

P. Wiliński, *Odmowa dostępu do akt sprawy w postępowaniu przygotowawczym*, Prok. i Pr. 2006/11.

B. Wójcicka, *Kilka uwag na temat zmian dotyczących sytuacji pokrzywdzonego w procesie karnym*, (w:) *Polski proces karny i materialne prawo karne*

w świetle nowelizacji z 2013 r. *Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Tylmanowi z okazji jego 90 urodzin*, red. T. Grzegorzczak, Warszawa 2014.

T. Wróbel, *Dostęp obrońcy podejrzanego do akt sprawy w postępowaniu mającym za przedmiot tymczasowe aresztowanie na etapie przedjurysdykcyjnym procesu karnego – regulacja polska w świetle standardów europejskich*, CzPKiNP 2008, Nr 1.

S. Wyciszczak, *O sposobach merytorycznego załatwienia postępowania przygotowawczego w nowym Kodeksie postępowania karnego*, Prok. i Pr. 1998/1.

S. Wyciszczak, *Zakończenie postępowania przygotowawczego jako etap procesu karnego*, PiP 1975, z. 6.

P.A. Zachuta, *Umorzenie absorpcyjne (art. 11 KPK) – instrument przydatny w procesie karnym czy zbędny?*, Prok. i Pr. 2000/12.

M. Zbrojewska, *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 5.7.2010 r., V KK 45/10, LEX/el. 2010.*

M. Zbrojewska, *Kilka uwag odnośnie do nowego ujęcia zasady kontrydycyjności w świetle noweli do Kodeksu postępowania karnego z dnia 27.9.2013 r. (w:) Polski proces karny i materialne prawo karne w świetle nowelizacji z 2013 r. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Tylmanowi z okazji jego 90 urodzin*, red. T. Grzegorzczak, Warszawa 2014.

